

VÄXTKRAFT

ETT GESTALTNINGSFÖRSLAG FÖR
JÄRÅSKOLANS UTEMILJÖ

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och
lantbruksvetenskap

EVELINA SKOGELID
Institutionen för stad och land
Examensarbete • 30 hp
Landskapsarkitekturprogrammet,
Ultuna - Uppsala 2013

Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för naturresurser och lantbruksvetenskap
Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur, Uppsala
Examensarbete för yrkesexamen på landskapsarkitekturprogrammet
EX0504 Självständigt arbete i landskapsarkitektur, 30 hp
Nivå: Avancerad A2E
© 2013 Evelina Skogelid, e-post: evelina.skogelid@gmail.com
Titel på svenska: *Växtkraft - Ett gestaltungsförslag för Järåskolans utemiljö*
Title in English: *Growing power - A design proposal for Järåskolans outdoor environment*
Författare: Evelina Skogelid
Handledare: Susan Paget, institutionen för stad och land
Examinator: Petter Åkerblom, institutionen för stad och land
Biträdande examinator: Ulla Myhr, institutionen för stad och land
Omslagsbild: Perspektiv av författaren från gestaltungsförslaget Växtkraft
Foto och illustrationer: Författaren där inte annat anges
Originalformat: A3
Nyckelord: skola, skolgård, brukarmedverkan, gåtur, landsbygdsutveckling
Online publication of this work: <http://epsilon.slu.se>

TACK!

Tack till elever och lärare på Järåskolan som delat med sig av sin kunskap och sina erfarenheter av skolgården.

Tack också till arbetsgruppen bakom förslaget
“Alternativ Järåskolan - Vi ska ha Sveriges bästa skola”
som gjort detta examensarbete möjligt.

Tack till familj och vänner för värdefulla diskussioner
och distraktioner och till Oscar för support och pepp.

Slutligen tack till min handledare Susan Paget för
utvecklande samtal genom hela arbetet.

SAMMANFATTNING

Mitt examensarbete är en del i förslaget “Alternativ Järåskolan - Vi ska ha Sveriges bästa skola” och bottnar i den konflikt som blossade upp i min hemkommun Ragunda under våren 2012. Kommunen ville spara pengar genom att centralisera tjänster så som vård och skola, något som skulle leda till att Järåskolan i Bispgården skulle läggas ned och flyttas till grannbyn Hammarstrand två mil bort.

Den nära skolan har många fördelar så som möjlighet att motverka den rådande trenden av ökad stillasittande bland unga, vara en skyddad utemiljö så barnen kan leka fritt och främja en “aktiv transport” till och från skolan.

Målet med examensarbetet var att skapa ett gestaltungsförslag för Järåskolans skolgård genom att svara på frågeställningen:

Hur kan en skolgård gestaltas för att stimulera användande och tydliggöra skolans roll som nav i samhället?

Jag använt mig av en litteraturundersökning med ledorden leka, lära och växa, inventering, analys (Lynchanalys, Grahns sju karaktärer och SWOT) samt en brukarmedverkan i form av en gåtur med efterföljande återkoppling med Järåskolans elever och lärare. Detta resulterade i gestaltungsförslaget Växtkraft som är ett trebenat begrepp och svarar på frågeställningen genom samarbete, vegetation och ökad användning.

Konceptet som används i gestaltningen innebär en möjlighet att på ett stiliserat och koncentrerat sätt uppleva det omkringliggande landskapet genom tre karaktärsområden som jag valt att kalla “De böljande bergen”, “Den mänskliga närvaron” och “Den täta skogen”. Dessa karaktärsområden gör skolgården till en plats som under skoltid sporrar nya sätt att lära och lära ut, ger kreativa skoldagar, möjligheter till utvecklande lek och en känsla av att det är roligt att gå till skolan för både elever och lärare. Utanför skoltid kan platsens målpunkter nyttjas av hela samhället för olika aktiviteter samtidigt som skolgården också ger möjlighet till en arkitektonisk upplevelse med rekreativa värden. Detta, tillsammans

med det vägnät som tillgängliggör skolgården och omkringliggande målpunkter, stärker skolans roll som nav och genererar växtkraft i samhället för en framtida utveckling istället för avveckling.

Vid återkopplingen med elever och lärare på Järåskolan var de enat positiva till gestaltungsförslaget och jag anser att en kontinuitet i samarbete mellan elever, lärare, skolan och resten av samhället vore optimalt för skolgårdens framtid. Detta både för att genomföra projekt som exempelvis trädplanteringar och skötselåtgärder men i förlängningen även för att befästa skolan som en självklar plats i samhället.

SUMMARY

Background

My thesis is part of the proposal “Option Järåskolan - We will have the best school in Sweden” and stems from a conflict that flared up in my home municipality Ragunda in spring 2012.

As a part of saving money by centralizing services such as healthcare and education the municipality wanted to close Järåskolan and move the pupils to Hammarstrand. This would force the children to commute 20 kilometers single trip every day, just to get to school.

Having a school nearby has many advantages such as counteracting the current trend of increasingly sedentary youth, providing a protected outdoor environment so children can play freely and promoting “active transportation” to and from school.

The aim of this thesis was to create a design proposal for Järåskolans schoolyard by answering the question:

How can a schoolyard be designed to stimulate use and enhance the role of the school as a hub in society?

Methods

To reach my goal, I have used a literature study with the key words play, learn and grow. I made an inventory both during summer and winter to get a picture of the school during the different seasons. I used three kinds of analysis: a Lynch analysis, a model by Patrik Grahn which evaluates the school yard by seven characteristics of play and finally a SWOT - analysis. I have also used user participation as a tool to understand how the students use the schoolyard, this in the form of a walk through evaluation with subsequent feedback by Järåskolans students and teachers.

Result

The process resulted in the design proposal “Växtkraft” (growing power) which is a three legged concept and answers the question asked in the beginning with cooperation, vegetation and increased usage.

Cooperation was in this project the user participation which gave a lot of information about how the children experience their school ground. They were for example very upset about vandalism and places that looked messy. Cooperation can also be used in the future to develop the school ground together with other groups of the society and create an ownership for those who participate which hopefully will lead to a better behaviour and a decrease in vandalism.

Vegetation is what gives the site its character and separates it from the neighbouring areas. The vegetation also has a large value for diverse play and an increase in activity.

Increased usage is achieved by an accessible network of roads to make target points inside the area available for the entire society as well as make target points in the society available for the school.

The concept used in the design is an opportunity to make a stylized and focused way to experience the surrounding landscape through three character areas that I have chosen to call “The rolling hills”, “The human presence” and “The dense forest.”

The rolling hills define the school yard through soft hills of soil and shrubs planted in a playful way. This creates intimate rooms and places for sensory play.

The human presence is the place to be creative in the new workshop or through cultivation. This section also has a lot of places for learning outdoors.

The dense forest is the school's new signature and provides three outdoor classrooms and a lot of places to build huts, climb or play in the steeplechase course.

Conclusion

The three character areas make the schoolyard a place that during school time encourages new ways of teaching and learning, provides creative school days and opportunities for stimulating play. It also aims to reinforce that it's fun to go to school for both students and teachers. After school hours target points in the schoolyard can be used by the whole community for various activities while also allowing for an architectural experience with recreational value. This, along with the proposed road network that makes the schoolyard and surrounding target points available, strengthens the role of the school and generates growing power in society for future development rather than liquidation.

The feedback on the design proposal was positive from students and teachers at Järåskolan. I believe that the continuation of cooperation between students, teachers, the school and the rest of society would be optimal for the schoolyard's future to consolidate the school as a natural place in society.

INNEHÅLL

Sammanfattning	4
Summary	5
1. INTRODUKTION	
1.1 Bakgrund	8
Konflikten	
Reaktionen	
Förslaget	
Nuläget	
Bispgårdens framväxt	
1.2 Den nära skolan	10
Att främja barns fysiska aktivitet	
Den skyddade utemiljön	
Närhetens möjligheter	
1.3 Syfte & frågeställning	10
1.4 Avgränsning	11
1.5 Målgrupp	11

2. METOD

2.1 Arbetsgången	13
2.2 Litteraturstudien	13
2.3 Inventering & Analys	14
Lynchanalys	
Patrik Grahns sju karaktärer	
SWOT-analys	
2.4 Samarbete	15
Gåturen med Järåskolans elever	
Uppföljningen av gåturen	
2.5 Gestaltningprocessen	17

3. LEKA, LÄRA & VÄXA

3.1 Leka	19
Fysisk aktivitet på skolgården	
En variation av lekar	
Sinnlighet och vidlyftighet	
Kreativt kaos	
Moorens checklista med leken i fokus	
3.2 Lära	20
Goda exempel på skolgården som klassrum	
Moorens checklista med lärandet i fokus	
3.3 Växa	20
Stolthet och självförtroende	
Utseende uppmuntrar beteende	
Harts deltagandestege	
3.4 Sammanfattning	21

4. NUVARANDE SITUATION PÅ JÄRÅSKOLAN

4.1 Inventering	23
4.2 Vinterinventering	24
4.3 Kontext	25
4.4 Gåturen	27
4.5 Bästa och sämsta platser	30
4.6 Lynchanalys	31
4.7 Grahns sju karaktärer	33
4.8 SWOT-analys	34
4.9 Sammanfattning	35

5. PROGRAM

5.1 Programöversikt	37
5.2 Programmets mål	41
5.3 Programskiss	41

6. VÄXTKRAFT

6.1 Gestaltningförslaget	43
6.2 Uppföljning av gåtur	49

7. DISKUSSION

7.1 Växtkraft	53
7.2 Tillvägagångssätt	55
7.3 Slutsats	56

REFERENSER

BILAGOR

A	Växtkraft A3	60
B	3 Frågor - Arbetsgrupp & lärare	63

1. INTRODUCTION

Arbetet inleds med en bakgrund till uppsatsen och en beskrivning av den konflikt som ligger till grund för projektet. Därefter följer en kort argumentation om fördelarna med den nära skolan för att sätta skolgårdens situation i nytt ljus. Sedan formuleras syftet med uppsatsen och tillhörande huvudfråga. Kapitlet avslutas med uppsatsens avgränsning och målgrupp.

1.1 BAKGRUND

Det händer emellanåt att skolor på glesbygden läggs ner och ofta sker det inte utan uppståndelse och protester. Jag kommer från ett litet samhälle och har under min uppväxt läst om upprörda bybor i lokaltidningen, stridande för att få ha kvar sin skola. Ofta har jag då tänkt att beslutsfattarna antagligen vet vad som är bäst eftersom de är valda av invånarna och ska se till deras intressen. Detta var min sanning ända tills det helt plötsligt gällde min gamla skola Järaskolan i Bispgården där jag växte upp.

Konflikten

Ragunda kommun i Jämtlands län har en yta på 2 527 kvadratkilometer och ungefär två invånare per kvadratkilometer. Kommunen består av flera mindre byar samt tätorterna Bispgården, Hammarstrand och Stugun (Ragunda kommun 2011). Kommunen offentliggjorde den 14:e februari 2012 ett förslag kallat Ragunda 2020 som innebar stora omorganisationer av bland annat skolor och äldreomsorg inom kommunen för att eftersträva en hållbar ekonomi. Planerna innebar bland annat att kommunens olika tätorter skulle specialisera sig på olika typer av verksamheter och att "allt", i detta fall förskola, skola och äldreomsorg, inte kunde finnas överallt. Detta skulle enligt kommunens pressmeddelande bli "ett vinna - vinna för alla" (Ragunda kommun 2012a).

För Bispgården innebar detta förslag att Järaskolan, som idag är en F-5 skola, skulle läggas ner och att eleverna skulle flyttas två mil

bort till Hammarstrand. Beslutet var inte baserat på ett bristande elevunderlag då det i prognoser antas ligga på mellan 62 och 72 elever i en F - 6 skola fram till 2018 (Ragunda kommun 2013a).

Reaktionen

Protesterna lät inte vänta på sig. Grupper skapades både på sociala medier och ute i samhället. Sammanhållningen i Bispgården stärktes och invånarna engagerade sig. För att enat bemöta förslaget bildades en arbetsgrupp bestående av föräldrarepresentanter, Fors intresseförening, PRO och Fors Företagareförening. I gruppen har inte bara skolans framtid diskuterats utan även frågor gällande äldreboende, barnomsorg och samhällsutveckling (Fors Företagareförening 2012a).

Under kommunfullmäktige den 27:e juni 2012 drogs förslaget om nedläggandet av Järaskolan tillbaka (Ragunda kommun 2012b) och i Bispgården bjöd den lokala ICA butiken på tårta (Fors Företagareförening 2012a).

Runt om i samhället började idéer och förslag på hur Ragunda 2020 kunde omformuleras arbetas fram. Den 12 november 2012 anlidade kommunen en extern utredare som hade till uppgift att gå igenom och sammanställa alla olika alternativa lösningar. Utredaren utsåg en utredningsgrupp och gick igenom alla förslag som kommit in samt samlade in yttranden (Ragunda kommun 2013b).

Alternativ Järaskolan

Arbetsgruppen i Bispgårdens förslag "Alternativ Järaskolan - Vi ska ha Sveriges bästa skola" förespråkade att man skulle ta tillbaka sjätteklassarna, som blivit uppflyttade till Hammarstrand några år tidigare, och åter igen ha en F-6 skola på Järaskolan. I förslaget lyfte man bland annat fram det breda stödet i Bispgården för skolan vilket innebär att allt inte står och faller med en eldsjäl. Andra punkter var bland annat samordningsvinster, kompetens på orten, sponsring, förslag på övertagande av drift och underhåll samt framtagandet av ett gestaltungsförslag över skolgården (Fors Företagareförening 2013).

Jag blev tillfrågad av arbetsgruppen att utveckla Järaskolans utemiljö och valde att engagera mig i frågan via mitt examensarbete. För att få en bredare bild av konsekvenserna vid en eventuell nedläggning frågade jag arbetsgruppen och lärarna på Järaskolan under mitt introduktionsmöte inför examensarbetet varför skolan var viktig att ha kvar. Svaren pekade bland annat på att stimulera inflyttning, att underlätta rekrytering för företagen på orten, att skapa en trygghet för eleverna och att eleverna slipper långa skoldagar och resvägar (se bilaga B för samtliga svar).

14:e februari 2012

Kommunen lägger ett förslag på omorganisation kallat Ragunda 2020. Detta förslag innebär att Järaskolan i Bispgården läggs ner och att eleverna flyttas till grannorten två mil bort.

Protesterna kommer omedelbart från Bispgården, både på sociala medier och ute i samhället.●●●●●●●●●●

Demonstration utanför kommunhuset. (Foto: Anders Ljung)

En arbetsgrupp bildas i Bispgården för att bemöta förslaget med en enad front.

27:e juni 2012

Under kommunfullmäktige dras förslaget om Järaskolans nedläggning tillbaka. I Bispgården bjuder den lokala ICA butiken på tårta.

12:e november 2012

Kommunen tar in en extern utredare som utvärderar de inkomna förslagen gällande Ragunda 2020.

I skrivande stund - våren 2013

Den 27:e februari 2013 kom den externa utredningsgruppens rekommendationer. Beslut ska tas under försommaren och även om ingen förändring kommer att ske förrän vad man i dagsläget tror 2014 så förespråkar två av utredningens tre rekommendationer en F-6 skola i Bispgården medan den tredje rekommendationen gäller en F-3 skola i Bispgården (Ragunda kommun 2013b).

Bispgårdens framväxt

Bispgården har historiskt formats mycket av närheten till Indalsälven. Även Järån, som mynnar ut i Indalsälven, har haft en betydande roll för bygdens utveckling. Åkerbruk och boskapsskötsel var länge den huvudsakliga livnäringen. Bönderna hade fåbodar i skogarna där boskapen hölls om somrarna och man sysslade även med jakt och fiske (Jämtlands läns museum 1982, s. 69).

I mitten av 1800-talet byggdes ångsågar och pappersbruk längs norrlandskusten vilket ledde till att skogsnäringen växte snabbt i inlandet. Timret flottades ut från Bispgården mot Sundsvall på Indalsälven och snart blev skogen den ledande näringen (Jämtlands läns museum 1982, s. 99). Användandet av vattenkraft i både Järån och Indalsälven bidrog till flera verksamheter på orten. Bland annat smedjor, sågar, en stor kvarn som bönder från hela bygden använde, ett färgeri och ett bryggghus för svagdricka. 1909 uppfördes en mekanisk verkstad med vattenturbin som drivkraft vid forsen i Järån, detta ledde till att Bispgården fick belysning 1911 (Johansson 1987).

År 1917 köpte Kungliga Vattenfallsstyrelsen, idag Vattenfall, upp en stor del av fallhöjderna i området precis som de gjorde i de övriga norrländska älvarna. Flera vattenkraftverk etablerades och finns kvar än idag (Johansson 1987). Första delen av 1900-talet dominerades av byggandet av kraftverken medan det under den senare halvan kom att handla om etablerandet av fler industrier både längs Järån och i samhället. Detta fortsatte in på 2000-talet och i dagsläget står verkstadsindustrin fortfarande för den största sysselsättningen i Bispgården (Fors Företagareförening 2012b).

Järån, som i över hundra år drev sågar, kvarnar och smedjor, är idag rensad från vattenbyggnationer men har fått ge namn till Järåskolan.

27:e februari 2013

Arbetsgruppen i Bispgårdens förslag yrkar att Järåskolan blir en F - 6 skola. I förslaget ingår även en utveckling av utemiljön, det är vad detta examensarbete handlar om.

Den externa utredaren är färdig och ger sina rekommendationer. I samtliga tre förslag är skolan i Bispgården kvar.

28:e februari 2013

Ishockeyrinken vid Järåskolan som byggts ideellt under vintern invigs i töväder. Kommunrådet som föreslog nedläggningen bjuds in och säger: "Varken väder eller kommunpolitiker kan stoppa er" (Olsson 2013).

Publik vid rinkinvigningen.

(Foto: Anders Ljung)

2014

Oavsett beslut kommer skolan att vara kvar som vanligt som F - 5 skola fram tills 2014.

1.2 DEN NÄRA SKOLAN

Nedanstående litteraturundersökning utfördes vid examensarbetets början för att få en kompletterande bakgrund till frågeställningen och angreppssättet. Översikten visar att den nära skolan för med sig många fördelar, både för eleverna och samhället, som helt skulle gå förlorade vid en eventuell nedläggning.

Att främja barns fysiska aktivitet

Statens folkhälsoinstitut släppte 2008 rapporten “Barns miljöer för fysisk aktivitet” som tar upp problematiken med barns ökade inomhusvistelse och stillasittande aktiviteter. Denna trend leder till ökad sjukdomsrisk för exempelvis benskörhet, typ 2-diabetes, övervikt och depression vilket är faktorer som på lång sikt leder till en försämrad folkhälsa (Faskunger 2008, s. 16). Eftersom barn spenderar en stor del av sin vakna tid i skolan bör skolgården ses som en viktig plats för att främja barns fysiska aktivitet. En välutformad skolgård gynnar den sociala interaktionen och den mentala hälsan och förbättrar även barnets motorik, inlärning, skolmognad och koncentration. Detta kan förbättra elevens studieresultat samt minska stress och sjukfrånvaro (Faskunger 2008, s. 22).

Den skyddade utemiljön

Sofia Cele är kulturgeograf vid Uppsala universitet och bedriver forskning kring barn och deras utemiljö. Celes (2010) undersökningar, som omfattar över 300 barn i låg och mellanstadieålder, visar att barn formar en stor del av sin identitet genom att självständigt vistas utomhus. En otrygg utemiljö med exempelvis rädsla för brott eller trafikrelaterade olyckor leder till att barnens rörelsefrihet minskar och att de inte längre får eller kan leka fritt. Detta leder i sin tur till att barnen inte kan ta del av de fördelar som den självständiga utevistelsen leder till (Cele 2010).

Närhetens möjligheter

Eftersom Järåskolan är belägen mellan de två områdena som tillsammans utgör Bispgården (se översiktskarta på sid. 9) finns stora möjligheter till alternativa transportsätt utöver buss och bil. “Aktiv transport” är ett begrepp som innebär icke motordriven transport till en given destination (Faskunger 2008, s. 26). Detta sker vanligtvis genom gång eller med cykel men kan också innebära att man transporterar sig själv med exempelvis skateboard, spark eller rullstol.

För att introducera och främja en säker aktiv transport kan föräldrar turas om att plocka upp barnen längs vägen precis som en skolbuss och promenera tillsammans med dem till skolan som en så kallad vandrande skolbuss (Faskunger 2008, s. 42). För barn innebär aktiv transport många positiva hälsoeffekter, bland annat förbättrad koordination, kondition och motorik. Det är inte bara den fysiska hälsan utan även den psykiska som påverkas positivt då aktiv transport också leder till minskad risk för oro, aggressivitet och depression (Faskunger 2008, s. 26).

1.3 SYFTE & FRÅGESTÄLLNING

Järåskolans framtid är en viktig fråga ur flera olika aspekter. Jag valde att engagera mig dels för att skolgården har goda förutsättningar. Detta bland annat genom det geografiska läget mitt emellan de två områden (östra och västra) som tillsammans utgör Bispgården vilket bland annat kan främja en “aktiv transport”. Platsen är stor med en yta på 2,7 ha, ligger skyddat ifrån stora vägar och dessutom upplåts det skogsområde som kantar skolgården åt skolan för att fungera som skolskog.

Jag anser även att det engagemang som nedläggningshotet väckt är viktigt att förvalta för att säkra skolans framtid. Under hösten och vintern har ideellt arbete bland annat lett till att skolgården utrustats med både en pulkabacke och en ny ishockeyrink. Det är då ett naturligt steg att arbeta fram ett gestaltungsförslag för skolgården för att säkra ett långsiktigt arbete för både elever, lärare och samhället. Det är också dags att lyssna på eleverna för att enklare förstå deras användning av platsen idag och i framtiden. Detta förespråkar även FN:s barnkonvention där det i artikel 12 står att alla barn som kan bilda sina egna åsikter har rätt att fritt uttrycka dessa i alla frågor som berör barnet (UNICEF 2012).

Syftet med detta examensarbete är att höja skolgårdens status och förvalta det engagemang som väckts i Bispgården som en del i förslaget “Alternativ Järåskolan - Vi ska ha Sveriges bästa skola”. Jag använde mig av gestaltning som tillvägagångssätt för att undersöka hur detta kan åstadkommas. Målet med arbetet är därför att skapa ett gestaltungsförslag för Järåskolans skolgård som i förlängningen kan vara ett inspirerande exempel på vikten av en skolas utemiljö och dess samspel med elever och samhället. För att nå målsättningen formulerades huvudfrågan:

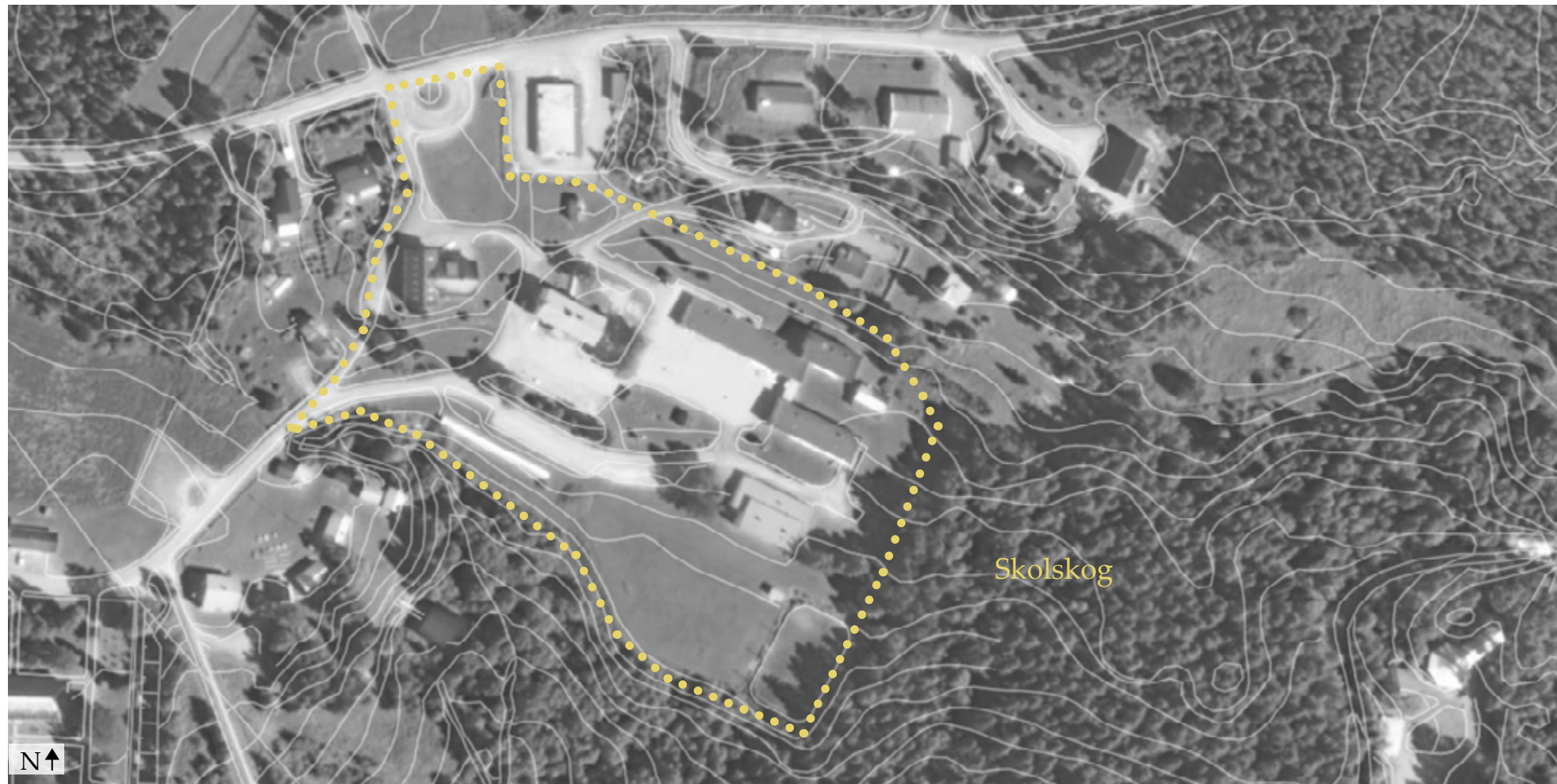
Hur kan en skolgård gestaltas för att stimulera användande och tydliggöra skolans roll som nav i samhället?

1.4 AVGRÄNSNING

Detta arbete är ett gestaltningsförslag av Järåskolan i Bispgårdens skolgård med grund i en litteraturundersökning samt i samverkan med elever och lärare. Detta gestaltningsförslag togs fram inom tidsramen för ett examensarbete men materialet kan i ett framtida skede exempelvis etappindelas för implementering samt användas som underlag för projektering och framtagandet av en skötselplan. Mitt resultat är alltså ett illustrativt och inspirerande förslag och inte tekniska handlingar. Fokus ligger främst på skolgårdens centrala delar och behandlar perifera delar samt skolskogen schematiskt

med förslag på stigdragningar, entrézoner och sammanlänkningspunkter i samhället. Illustrationsplanen presenteras i skala 1:500/A1 vilket ger en ganska översiktlig detaljeringsgrad som inte fokuserar på plushöjder och detaljlösningar. Topografiska skillnader redovisas istället i sektioner.

Eftersom detta projekt inte har någon uttalad budget anpassas gestaltningsförslaget till viss del efter lösningar som kan skapas med enkla medel där detta är möjligt.

Det prickade området visar arbetsområdet. Intill ligger den tillhörande skolskogen.

1.5 MÅLGRUPP

Då detta examensarbete är en del av "Alternativ Järåskolan - Vi ska ha Sveriges bästa skola" är en målgrupp självklart den arbetsgrupp som formulerat förslaget. De kommunpolitiker som röstade för skolans nedläggning har också möjlighet att få en mer nyanserad bild av en skolas värde och möjlighet till utveckling. I övrigt riktar sig detta arbete främst till landskapsarkitekter och landskapsarkitektstudenter.

Eftersom gestaltningsförslaget i detta arbete är framtaget för och tillsammans med Järåskolan i Bispgården kan även skolor och kommuner i liknande situation få inspiration och idéer hur man kan utveckla sin skolmiljö och vilka metoder som kan vara användbara och varför. För tips om vidare läsning och fördjupning kan referenslistan användas.

2. METOD

Metodavsnittet inleds med en förklaring över arbetsgången och sedan ges en fördjupning i de olika metoder som används i uppsatsen. Till dessa räknas en litteraturundersökning och själva gestaltungsprocessen men också inventeringen och analyserna av skolgården samt en beskrivning av metoden som använts i samarbetet med eleverna.

2.1 ARBETSGÅNGEN

I detta arbete besvarades frågeställningen med hjälp av litteraturstudier tillsammans med en gestaltungsprocess. Gestaltungsförslaget framtogs med hjälp av ett koncept för att, tillsammans med insamlad kunskap och analyser, skapa en sammanhållen och upplevelserik skolgård. Arbetet inleddes med en översiktlig litteraturstudie för att jag skulle kunna bilda mig en uppfattning om arbetets inriktning och innehåll. Skissandet på gestaltningen påbörjades under den första veckan för att sedan löpa parallellt med, och ständigt påverkas av, den övriga arbetsprocessen. En djupare litteraturstudie följde och smalnades av allt eftersom huvudfrågan formulerades. Inventeringen skedde vintertid men kompletterades med fotomaterial taget innan snön föll. En inventering av möjliga målpunkter utfördes för att sätta platsen i ett sammanhang. I analysarbetet använde jag mig både av Kevin Lynchs analysmetod, Patrik Grahns sju karaktärer samt utförde en SWOT-analys. Jag genomförde sedan en brukarmedverkan i form av en gåtur där brukarna, alltså eleverna, fick vara med och tycka till om sin skolgård. Efter detta följde en mer fördjupad gestaltning och ett program inför den slutgiltiga gestaltningen togs fram. Ett skissarbete utifrån gåturen visades sedan för eleverna på en återträff där både elever och lärare fick tycka till. Skissandet skedde till en stor del för hand för att i slutet avslutas med en digital presentationsfas där gestaltningen fick sin grafiska form utifrån en dummy.

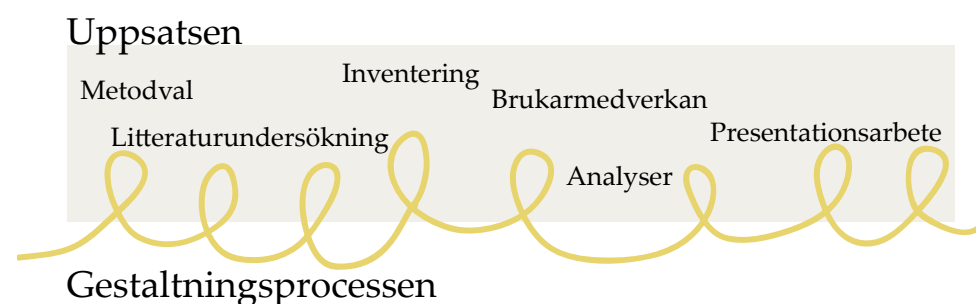

Illustration över arbetsgången.

2.2 LITTERATURSTUDIEN

Under min inledande litteraturundersökning av tidigare examensarbeten och litteratur (exempelvis: "Det här är min skolgård. Tillvägagångssätt för medbestämmande och ökad trivsel i skolmiljön" av Lindgren, 2012 och "Vi har ju en skolgård! Ett gestaltungsförslag framtaget för och med högstadieelever" av Åberg, 2012) märkte jag att det fanns flera olika ingångar till att göra ett examensarbete om en skolgårds gestaltning. För att avgränsa arbetet och få stöd under litteraturundersökningen valde jag ut de tre ledorden som jag fann mest relevanta, i detta fall leka, lära och växa. Att leka och lära ser jag som de två viktigaste aspekterna gällande skolans uppdrag. Att dessa två, leken och lärandet, inte nödvändigtvis behöver ske inom skolans väggar utan istället kan ta plats på skolgården i olika former var något jag valde att fördjupa mig i. Under dessa två ledord finns flera andra aspekter knutna så som motorik, sensorik och utomhuspedagogik. Det tredje ledordet, växa, valdes för att få en förståelse för hur en skolgårds utseende och hur skolgården sedan förändras påverkar eleverna, både i sin relation till skolgården och till sig själva.

Litteraturundersökningen följde den så kallade "Trattmodellen" där sökningen inleds med ett brett, allmänt, sökande för att sedan smalna av och fokuseras på själva sakfrågan (Nyberg, 2000. s 75). Varje avsnitt avslutas med punkter att ta med till programmet och gestaltningen.

Eftersom min frågeställning avgränsats och förfinats efter hand har även litteratursökandet renodlats. Den huvudsakliga litteraturen har varit böcker, avhandlingar och uppsatser.

Ungefär hälften av den valda litteraturen har svenskt ursprung och med författare som forskat mycket inom ämnet både i Sverige och utomlands. För att nämna några så är Sofia Cele, Fredrika Mårtensson och Titti Olsson personer som ofta nämns och refereras till i litteratur om barn och deras utemiljö. Jag valde därför i flera fall att gå till ursprungskällan i de fall dessa varit tillgängliga för att själv få möjlighet att analysera deras material. Exempelvis har

boken "Skolgården som klassrum: Året runt på Coombes School" (Olsson 2002) varit en stor inspiration under arbetets gång.

Jag använde mig även av litteratur där författarna efter flera års forskning sammanställt sin kunskap på ett lättillgängligt sätt. Två exempel på det är Robin C Moores riktlinjer gällande skolgårdars utformning som han sammanställde efter trettio år av forskning. Även fast sammanställningen skrevs ur ett nordamerikanskt perspektiv så finns liknande slutsatser i den svenska litteraturen, jag hittade dock ej någon som sammanställt detta på ett lika konkret sätt i form av komponenter att använda sig av vid gestaltning. Även Wendy Titman från Storbritannien skrev om skolgårdens komponenter i boken Special Places, Special People och ur den valde jag att ta fasta på hennes forskning kring brukarmedverkan tillsammans med skolbarn för att understryka betydelsen av samarbete.

2.3 INVENTERING & ANALYS

Vid inventering och analysarbetet förde jag anteckningar och noterade iakttagelser på planskisser över platsen. Jag sammanställde även klimatdata, använde mig av Kevin Lynchs analysmetod, Patrik Grahns sju karaktärer och avslutningsvis utförde jag en SWOT-analys.

Inventering

Järåskolans skolgård var min egen skolgård en gång i tiden. Vid platsbesöket kände jag igen mig men tyckte också att mycket hade förändrats. Platsen kändes mindre och flertalet träd var nertagna utan att ha blivit ersatta av nya.

Min inventering skedde den 9 februari 2013 och ett halvmeter tjockt snötäcke låg över hela skolgården. Detta gav en tydlig bild av hur platsen används vintertid. En representant ur skolgruppen försåg mig redan innan examensarbetets start med ett gediget bildmaterial taget den 3 november 2012 under en snöfri period. Fotografierna tillsammans med vinterinventeringen gav en bra bild och förståelse av platsen.

Kontext

Varje plats inom ett samhälle är en del i ett nätverk av olika målpunkter som hålls samman i ett nät av vägar, cykelbanor och stigar. Det är därför viktigt att se skolgården i sin kontext för att flödet till och från platsen ska främjas, även utanför skoltid. Barn och ungdomar är dessutom särskilt beroende av trygga och tillgängliga transportvägar till och från målpunkter i samhället för att ens få möjlighet att vistas utomhus (CABE, 2008. s. 12).

Glesbygdverket (idag Tillväxtsverket) släppte 2009 ett diskussionsunderlag med tillhörande checklista som handlade om byskolor kallat "Skolan mitt i byn". Även om Järåskolan är långt ifrån att vara klassad som byskola då den gränsen går vid 50 elever (Marklund & Westerlund 2009, s. 7), så innehåller "Skolan mitt i byn" och framförallt den tillhörande checklistan flera idéer som

enligt min bedömning borde vara applicerbara på Järåskolan och dess utveckling. Diskussionsunderlaget användes som ett sätt att få fram nya tankar kring skolans användning även utanför skoltid.

Lynchanalys

Kevin Lynch var en amerikansk stadsplanerare och formulerade år 1960 i boken "The Image of the City" en analysmetod som delar in en stads fysiska innehåll i fem olika grupper (Lynch 1960, s. 46). Jag har valt att arbeta med Lynchs analysmetod ur ett landskapsarkitektperspektiv. Metoden användes av mig som ett instrument för att utreda hur jag upplevde och tolkade platsen i nuläget. De olika grupperna kan innehålla både positiva och negativa delar och hanteras därefter i programmet inför gestaltningen. Vissa delar kan alltså behöva förstärkas eller försvagas. De fem olika grupperna är:

Stråk (Paths). I stråken sker rörelser och de kan vara representerade i form av exempelvis vägar och stigar. Kring stråken arrangeras andra element och stråken är den plats som många observerar sin omgivning ifrån (Lynch 1960, ss. 49 - 62).

Gränser (Edges). Gränser är linjära element som avgränsar platser. Ofta är gränser representerade i form av barriärer men de kan också fungera som sömmar mellan olika områden (Lynch 1960, ss. 62 - 66).

Områden (Districts). Områden är ursprungligen delar i städer som skiljer sig i karaktären och ger en tydlig känsla av detta när man befinner sig i området (Lynch 1960, ss. 66 - 72).

Jag valde att använda mig av områden fast i den mindre skalan. Områdena är alltså platser med både olika rumsliga och känslomässiga karaktärer. Detta för att enklare kunna avgöra vilka aktiviteter som i framtiden passar på platsen.

Noder (Nodes). Noder är koncentrationer, exempelvis vägkorsningar, och fungerar som kärnor inom ett område (Lynch 1960, ss. 72 - 78).

Landmärken (Landmarks). Landmärken är ofta fysiska objekt så som byggnader, skyltar eller berg. Vissa landmärken är synliga från många olika vinklar och blir något att orientera sig efter medan andra landmärken är mindre och mer interna, så som särskilda träd eller detaljer på byggnader (Lynch 1960, ss. 78 - 83).

Patrik Grahns sju karaktärer

Patrik Grahn har under fler års tid forskat kring både barn och vuxnas utemiljö. Grahn har noterat sju rumsliga karaktärer på skolgårdar genom att observera hur barnens lek fördelats. Om alla sju delar (se nästa sida) är uppfyllda får man ett flöde i leken och kan se ett mönster hur leken böljar fram och tillbaka över skolgården mellan vegetation, gungor, öppna ytor och så vidare (Grahn 2007, ss. 66 - 67). Leken kan uppehålla sig vid vissa punkter lite längre men rör sig sedan vidare igen och även om konflikter uppstår så avbryts leken sällan under en längre tid. Om gården inte uppfyller de sju karaktärerna blir leken istället för böljande ofta knyckig och avbruten. Detta leder till konflikter mellan barnen och beror ofta på att de konkurrerar om lekutrustning eller speciella platser. När barnen slipper konkurrens om ytan blir dom inte lika uttröttade vilket gör att dom får lättare att stå ut med varandras egenheter. Detta minskar retsamma kommentarer och slagsmål vilket inte bara främjar barnens lek utan dessutom gör barngruppen lättare att hantera för lärarna under rasten (Grahn 2007, ss. 67 - 68).

Jag valde att använda mig av Patrik Grahns (2007) sju karaktärer för en flödande lek som en typ av vägledning i gestaltningen. Detta för att på ett enkelt sätt bena ut de olika beståndsdelarna i skolgårdsmiljön samt få förslag på hur dessa kan förbättras.

De sju karaktärerna är:

Entrézon

En entrézon är en plats i övergången mellan utomhus och inomhus där skärmtak, trädäck och sittplatser hjälper till att mjuka upp gränsen. De yngre och mer osäkra barnen får en trygg plats att utgå ifrån och kan upptäcka den övriga miljön i egen takt. Vid nederbörd kan leken tillfälligt flyttas under skärmtaket (Grahns 2007, s. 64).

Lekbaser

Lekbaser kan exempelvis vara ett lekredskap, buskage eller stora stenar och är dynamiska platser där många lekar uppstår. Dessa lekar engagerar många barn och lekbasen blir en del i många fantasilekar i form av exempelvis ett skepp eller en grotta. Barnen använder flera olika centrala baser till både nya och återkommande lekar i större och mindre grupper (Grahns 2007, s. 64).

Lugna områden

Dessa platser fungerar som viloplatser barnen besöker själv eller i liten grupp. De lugna området är en bit ifrån den intensiva leken och blir en plats för sinnlighet. Dessa platser används inte hela tiden men är den plats barnet uppsöker när det är ledset eller vill göra upptäckter (Grahns 2007, ss. 64 - 65).

Anhalter

Anhalterna är sekundära baser i kantzonen mellan lekbaserna och det lugna områdena. Barnet besöker platsen, som kan vara ett buskage eller en undangömd vrå, själv eller i mindre grupper. Barnen ger dessa platser namn så som slottet eller skeppet och förändrar ofta platsen med små subtila tillägg (Grahns 2007, s. 65).

Dynamiskt område

De dynamiska områdena är de öppna platserna mellan anhalterna och lekbaserna. Här passar fartfylld lek och barnen kan i större utsträckning kommunicera med hjälp av kroppsspråk (Grahns 2007, s. 65).

Platser för utpräglat sinnliga lekar

Platser för sinnliga lekar bör finnas representerade över hela gården då dessa platser ger barnen en rofylldhet som avspeglas på lugnare lekar med intressantare innehåll. En sinnlig plats kan vara sandlådan som erbjuder flera olika sinnliga aktiviteter så som varm sand att sila mellan fingrarna eller blöt sand att forma med händerna. Sinnliga lekar och upplevelser kan främjas genom både träd och buskar och adderar en spännande oförutsägbarhet (Grahns 2007, ss. 65 - 66).

En gradient från trygghet till utmaningar

Yngre och äldre barn, och även jämnåriga barn, klarar av olika svårighetsgrader på aktiviteter. Det är därför viktigt att ha en gradient från de trygga entrézonerna ut mot det mer vilda och naturlika för att alla barn ska kunna utmana sig själva (Grahns 2007, s. 66).

SWOT-analys

Jag använde mig av SWOT-analysen för att få en översiktlig bild av situationen i dagsläget både rent fysiskt på skolgården och gällande de externa faktorer som påverkar skolgården.

Namnet kommer ifrån de fyra olika faktorerna Strengths (styrkor), Weaknesses (svagheter), Opportunities (Möjligheter) och Threats (Hot). Styrkor och svagheter är baserade på interna faktorer och egenskaper på platsen medan möjligheter och hot är baserade på externa faktorer (Boverket 2006, s. 44).

2.4 SAMARBETE

Eftersom detta projekt är sprunget ur det engagemang som väcktes hos invånarna i Bispgården när skolan hotades av nedläggning anser jag att samarbete är en viktig aspekt att utreda och arbeta med. Inledningsvis gäller detta ett samarbete mellan mig som landskapsarkitekt och brukarna av skolgården men det kan i framtiden även handla om hur eleverna, lärarna och samhället i övrigt tillsammans utvecklar skolgården.

Det finns flera olika metoder att använda sig av när man vill konsultera brukaren av en plats. Informationsmöten, designverkstäder, fokusgrupper och hemsidor är alla exempel på tillvägagångssätt gällande brukare och andra intressenters deltagande. Ett möte i stadshuset kommer dock att locka en annan grupp människor än vad en enkät på internet kommer att göra eftersom olika samhällsgrupper attraheras av olika metoder (Carmona, Heath, Oc & Tiesdell 2010, s. 342). Det är därför viktigt att använda sig av en metod som passar målgruppen, i detta fallet elever vid Järaskolan.

En rundvandring är ett samlingsbegrepp för olika typer av promenader vars syfte är att samla in eller sprida information om olika delar av en plats. Metoden är enkel att utföra för både ledare och brukare och är dessutom kunskapseffektiv. Detta resulterar i ett material som man enkelt kan arbeta vidare med på flera olika sätt. Det som skiljer de olika typerna av promenader åt är den roll som ledaren har. Vid en väldigt styrd rundvandring, exempelvis en guidad tur, är det ledaren som bestämmer vilka platser som ska besökas och vilken information som ska ges. Vid det motsatta, en rundvandring styrd av brukarna, väljer deltagarna själva vilka platser som ska besökas och motiverar sedan dessa inför gruppen och ledaren. I rundvandringar där det jämställda samtalet mellan ledare och brukare eftersträvas används en metod som är lite utav ett mellanting mellan de två nyss nämnda ytterligheterna (Ranger & Westberg 2004, ss. 106 - 107).

Den typ av rundvandring som jag valde att använda mig av är gåturen, som under kort tid ger ett bra planeringsunderlag. Denna typ styrs av ledaren i val av platser och tema, exempelvis om de valda platserna ger ett positivt eller negativt intryck. Resultatet kan sedan bearbetas omedelbart efter gåturens slut. Ledaren har en kort presentation av syfte och upplägg för deltagarna innan promenaden startar och delar sedan ut en karta där rutten är markerad samt lämpligt dokumentationsmaterial. Deltagarna bör vara en blandad grupp på ungefär tio till tolv personer som alla har en anknytning till platsen och hela promenaden bör inte ta mer än två timmar. Vid varje stopp antecknar eller ritar deltagarna vad de ser och känner utifrån temat under tystnad för att inte sprida de enskilda intrycken till gruppen. I slutet av rundvandringen diskuteras intrycken och anteckningsmaterialet samlas in (Ranger & Westberg, 2004. ss 108 - 109).

Sofia Cele skriver i sin doktorsavhandling “Communicating Place - Methods for Understanding Children’s Experience of Place” om gåturens framväxt från att vara ett utvärderingssystem för byggnader till att tillämpas på olika sätt rörande brukarmedverkan med barn. Cele beskriver också stora skillnader i ledarens roll från att vara styrande gällande rutt och platser till att barnen själva får välja vilka platser de vill visa. Jag använder mig av den metod som Sofia Cele själv förespråkar, nämligen blandningen mellan styrande och barnens självständighet. Rutten planeras i förväg av ledaren men barnen får sedan under ruttens gång komma med egna förslag på platser som också bör besökas (Cele, 2006. s 127).

Gåturen med Järaskolans elever

Enligt Ranger & Westberg (2004) bör gruppen av deltagare vara runt tio personer. För att jag skulle kunna se alla gruppdeltagare som ensam ledare och för att alla skulle bli hörda under diskussionen valde jag att ha fyra deltagare i min grupp men att sedan genomföra gåturen två gånger, alltså sammanlagt åtta elever. Lärarna hade i dialog med mig valt ut de åtta elever som skulle

delta och jag hade då efterfrågat en jämn könsfördelning och att elever som de ansåg lekte på olika sätt skulle vara representerade för att få ett brett och välrepresenterat resultat.

Elevernars lektionstid varade en timme så gåturen begränsades även denna till en timme för att barnen inte skulle störas av sina klasskamrater som i sådant fall skulle vara på rast. Jag hade utifrån min egen inventering av skolgården valt ut åtta platser som jag kände att jag ville ha mer information om, exempelvis platser som jag upplevde som baksidor eller som var svåra att se hur de kunde användas. Vid gåturens början fick eleverna varsin karta med de åtta platserna markerade och numrerade. Platserna var inte namngivna för att undvika att ge eleverna idéer om hur jag såg på de olika platserna. Jag ville också att eleverna skulle markera sin bästa plats på skolgården innan gåturens början och sin sämsta plats på skolgården vid gåturens slut. Detta för att en favoritplats ofta kan vara lättare att komma på eftersom man ofta använder den.

Underlaget som delades ut till eleverna.

Eftersom gåturen sträckte sig över i stort sätt hela skolgården tänkte jag att det skulle underlätta för eleverna att hitta sin sämsta plats om vi gått igenom hela området innan. Gåturen avslutades med en diskussion som spelades in för att jag enklare skulle kunna delta och senare sammanställa det som sades.

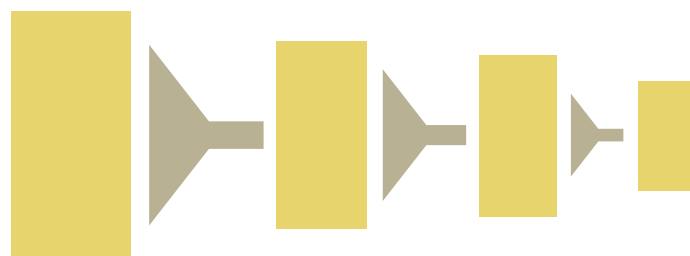
Uppföljningen av gåturen

Syftet med uppföljningen var att visa eleverna hur deras information från gåturen nu tillsammans med inventering, analyser och teori landat i ett gestaltningsförslag samt att få feedback på det. Samtliga åtta elever som deltog under gåturen samt två lärare medverkade och uppföljningen begränsades till en lektionstimme. Jag hade förberett en 15 minuter lång digital presentation som visade gestaltningsförslaget samt hur gestaltningen förändrat de platserna vi besökte under gåturen. Jag hade även med mig tre karaktärsmodeller i skala 1:100 (se nästa sida) samt en illustrationsplan i A1-format för att kunna förmedla mitt förslag och ha ett bra diskussionsunderlag. Jag hade också förberett A3-häften med de skissartade perspektiv jag gjort över samtliga besökta platser på gåturen för att på ett smidigt sätt kunna samla in kommentarer och synpunkter på gestaltningen från grupperna. Jag hade också planerat att avsluta uppföljningen med en sammanfattande diskussion där synpunkter och frågor som inte kommit upp kunde diskuteras med mig och mellan grupperna.

2.5 GESTALTNINGSPROCESSEN

Gestaltningsarbetet har följt modellen inventering - analys - program - koncept - förslag. Processen var dock inte varit linjär utan snarare vågig med både toppar och dalar (se illustration över arbetsgången, s. 13). Skissandet var en del av arbetet sedan första dagen och var stundtals svår att hålla på en greppbar nivå då jag hade en tendens att fastna i detaljer. Min handledare uppmanade mig att skissa mer zonerat och i karaktärer snarare än element vilket gjorde det lättare att komma vidare. De olika karaktärerna undersöktes sedan rumsligt i modeller med skalan 1:100 (se bilder). Eftersom programmet uppdaterades allt eftersom analyserna och brukarmedverkan blivit klara har skissandet hela tiden stöts och blöts mot detta, något som drivit gestaltningen framåt.

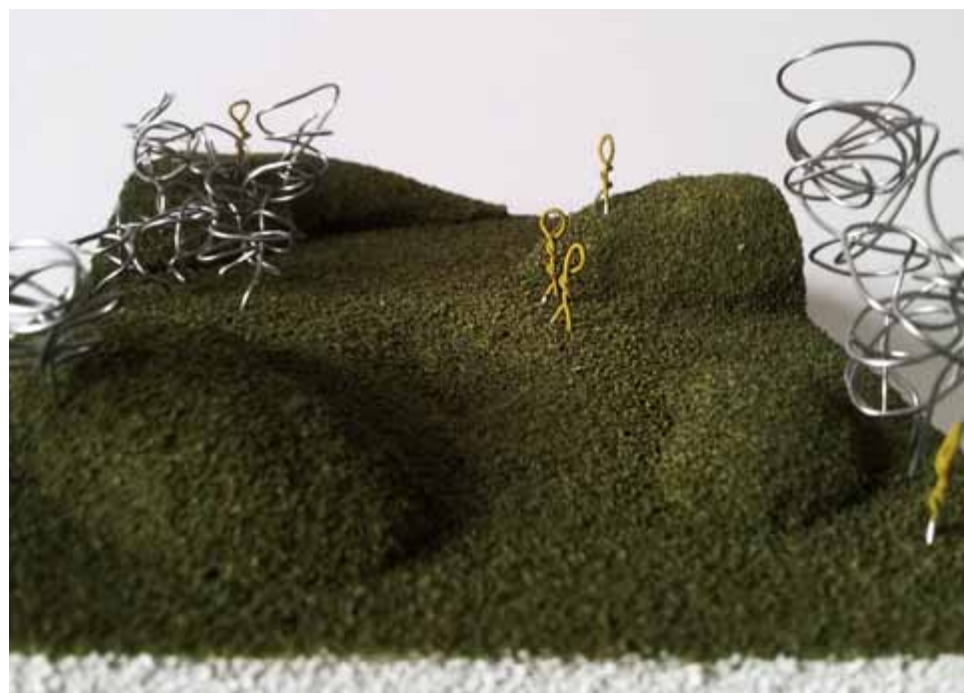
För att formulera programmet inför gestaltningen avslutade jag varje kapitel med en sammanfattning i punktform. Sammanfattningarna analyserades sedan i programmet och skalades ner till programpunkter. Flera av programpunkterna från de olika kunskapsområdena (inventering, analys, litteratur och brukarmedverkan) överlappade varandra. Jag valde därför att sammanfoga dessa till fem övergripande mål som sedan illustrerades i en programskiss.

Programmet framväxt från kunskap till sammanfattning till programpunkter och slutligen fem övergripande mål.

Framtagandet av ett lämpligt koncept krävde en hel del testande men eftersom jag börjat tänka på platsen i karaktärsområden fanns det något att

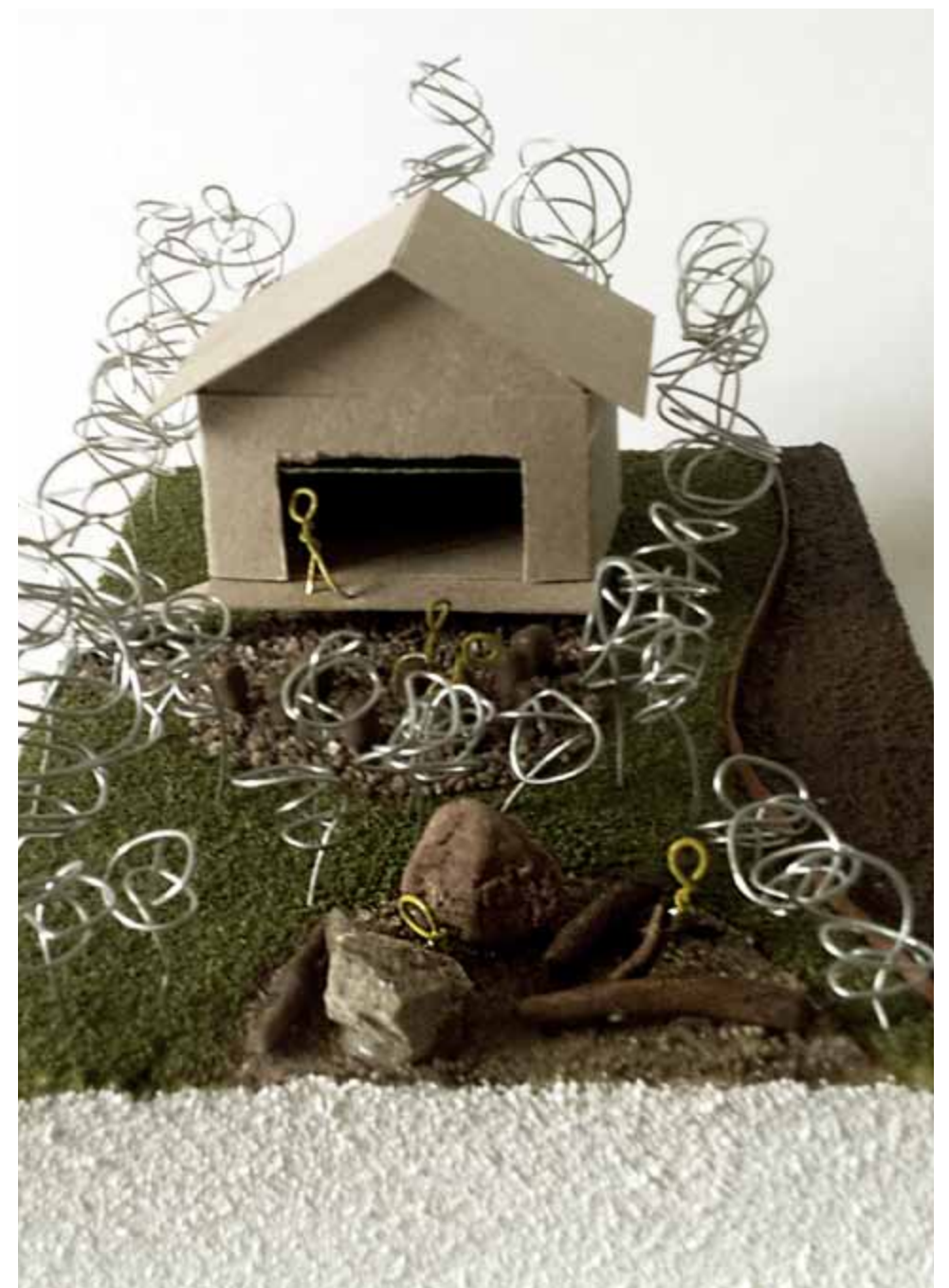
utgå ifrån. Detta hjälpte processen framåt ytterligare. När konceptet arbetats fram och gestaltningen av skolgården var färdig togs en dummy över den slutgiltiga presentationen fram för att få grepp om vilket material som behövde produceras. Detta resulterade till sist i den slutgiltiga gestaltningen av skolgården.

Karaktärsmodell "De böljande bergen".

Karaktärsmodell "Den mänskliga närvaron".

Karaktärsmodell "Den täta skogen".

3. *LEKA, LÄRA & VÄXA*

I detta avsnitt fördjupas kunskapen om de tre ledorden leka, lära och växa. Detta resulterar sedan i en sammanfattning med handfasta direktiv för att få med kunskapen in i gestaltningen. En del av litteraturen är översiktlig och storskalig medan en del går in i detalj vilket gör att de kompletterar varandra och tar ett helhetsgrepp om skolgården.

3.1 LEKA

Fysisk aktivitet på skolgården

En svensk studie utförd 2006 utredde sambandet mellan utemiljöns utformning, barns fysiska aktivitet och solexponering på förskolegårdar. Denna studie visade att de gårdar som stimulerade barnens fysiska aktivitet mest var skolgårdar som var stora till ytan, innehöll oregelbunden och kuperad terräng samt var naturlika med träd och buskar. Dessa platser gav även ett ökat skydd mot UV-strålning (Boldemann, Blennow, Dal, Mårtensson, Raustorp, Yuen & Wester, 2006).

En variation av lekar

Hur en plats är utformad kan, som det nämns i föregående stycke, ge stor effekt på mängden aktivitet. Utformningen kan även påverka *vilken* typ av aktivitet som sker på skolgården. Landskapsarkitekten Gunilla Lindholm har utifrån sin forskning gällande barns utemiljö sett att skolgårdar med naturmark gjorde att barnen lekte fler lekar än barn som inte hade tillgång till naturmark på sitt skolområde. Naturmarken behövde inte vara stora skogsområden utan kunde bestå av exempelvis skogsdungar för att barnen skulle bli mer uppfinningsrika i sin lek och denna effekt spillde även över på de ytor som inte var naturmark (Lindholm, 1995, s. 124). Alltså fick även asfalt och grusytor fler lekar och en större lekvariation om skolgården hade tillgång till naturmark än om den saknade det.

Sinnlighet och vidlyftighet

Fredrika Mårtensson skriver i sin doktorsavhandling "Landskapet i leken" om hur den fysiska miljön påverkar leken på skolgården. En skolgård kan hysa många typer av lekar som inomhusmiljön kan sakna både yta och detaljrikedom för. Utemiljön fungerar som ett frirum som kan hysa både sinnlig lek och vidlyftig lek och den spontana dynamiken mellan dessa två (Mårtensson 2004, s. 109). Sinnlig lek stimuleras av våra sinnen genom exempelvis smaker, känsel och lukter. Detta leder till att barnen både iakttar och är i ett

känslofyllt samspel med utemiljön. Den sinnliga leken kan ske i förbifarten men kan också äga rum på en plats som barnet medvetet har sökt upp (Mårtensson 2004, s. 110). Den vidlyftiga leken stimulerar en mer föränderlig och ohämmad aktivitet genom lekar där man springer, klättrar, jagar eller jagas och leken blir mer oförutsägbar allt eftersom barnet släpper kontrollen (Mårtensson 2004, ss. 109 - 110) Växelterkan mellan dessa två sätt att leka kan exempelvis ske när ett barn hittar något den vill undersöka närmare mitt under en jakt. Barnet stannar och luktar och känner på föremålet och kastas sedan in i jakten igen. Den vidlyftiga leken övergick då till en sinnlig för att sedan åter övergå till vidlyftig igen när föremålet undersökts färdigt. Detta kan ibland uttryckas som att platsen leker med barnet och inte tvärt om (Grahns 2007, s. 63).

Kreativt kaos

I examensarbetet "En handbok i utformning av förskolemiljöer" skriver landskapsarkitekten Sara Chronvall att lek, entusiasm och upptäckarglädje kan stimuleras med en varierad utemiljö. Chronvall baserar tankesättet på hjärnforskaren Matti Bergströms teorier kring kreativt kaos och hur barnens kontakt med detta stärker deras förmåga att göra urval, värdera och se helheter. Skolgårdar som tillåts vara vilda och innehåller flertalet kreativa aktiviteter så som bygglek och kojbyggen bidrar då till hjärnans allsidiga utveckling (Chronvall, 2010).

I en artikel på Sveriges lantbruksuniversitets hemsida berättar landskapsarkitekten Maria Kylin om hur barn ofta beskriver sina kojor genom att beskriva känslor de upplever där och vilka aktiviteter de sysselsätter sig med i kajan medan vuxna snarare beskriver kojans utseende, konstruktion och funktion. Kylin menar att det därför är viktigt att det finns områden där barnen kan utforma sina egna platser och där det inte gör något om det ser skräpigt ut för den vuxne betraktaren (Adelsköld, 2006).

Moorens checklista med leken i fokus

Robin C. Moore, professor på School of Design vid North Carolina State University, har efter trettio år av forskningsprojekt med barn i både USA och England sammanställt en checklista för att skapa miljöer rika på både lek och lärande. Moore har delat in skolgårdens beståndsdelar i femton olika kategorier varav flera samverkar med varandra. Några av dessa behandlar bland annat orientering, material och läsbarhet av platsen medans några punkter fokuserar på lek.

Moore har i sin checklista med punkten "vegetation" som främjare av de sinnliga upplevelserna på skolgården. Växter tillsammans med jord, sand, stenar och vatten går att modellera och forma i kontrast till de fixa lekstrukturerna. Växter erbjuder också mycket lekrekvisita så som löv, blommor, frukt, nötter, frön och grenar. Genom variationen av skugga, färg, doft, textur och rumslighet hos växter kan alla sinnen stimuleras (Moore 1996, ss. 108 - 110). Även kategorin "vattenmiljöer" bidrar till sinnliga lekar och vatten kan vara både energigivande och avslappnande samt rikt på ljud, reflektioner och känslor. Vattnet kan skvättas, hällas, dämmas igen och användas till att transportera saker. Naturlika vattenområden är att föredra framför konstlade för där får barnen möjlighet att skapa sina egna miljöer med hjälp av pinnar och stenar (Moore 1996, ss. 114 - 115).

3.2 LÄRA

Goda exempel på skolgården som klassrum

Vid ombyggnationer av skolgårdar finns ibland farhågor att det nybyggda ska vara allt för inriktat mot lärarna och inte barnen. När skolgården ska användas i undervisningen ses det ofta som en balansgång för att det inte ska upplevas som att de pedagogiska aktiviteterna lagt beslag på skolgården och lekytan (Lindholm 2001). På Coombes School i England, en skola känd och välbesökt för sitt goda arbete med utomhuspedagogik, ser man dock inte detta som ett problem. Där anser man att det inte behöver innebära en konflikt att använda skolgården för undervisning eftersom barnen kan skilja på rast och lektionstid. På Coombes School har man iscensatt platser på skolgården för undervisning i form av berättarplatser. Dessa kan bestå av allt från några stubbar i en ring till snidade bänkar och rejäla kåtor. Berättarplatserna är enkla att skapa och fungerar lika bra att användas vid undervisning som i leken på skolgården när det är rast (Olsson 2002).

Moore's checklista med lärandet i fokus

Robin C. Moore har i sin checklista lyft fram utemiljön och dess förmåga att representera karaktärer och tillgodose behov som saknas inom skolans väggar. En utemiljö med hög diversitet ger ett brett utbud till både lärare och elever. Utemiljön måste dock samtidigt som den kan vara lärofylld också erbjuda vila och lek i kontrast till skolarbetet. Punkten "vegetation" tar bland annat upp växters förmåga att ge tidsuppfattning genom sina tydliga årstidsväxlingar. Växter så som träd, blommor och buskar kan också, när de integreras på ett naturligt sätt, användas som pedagogisk resurs. Exempelvis kan biologi, matematik och estetiska ämnen använda sig av vegetation i undervisningen (Moore 1996, ss. 108 - 110).

Punkten "skolträdgård" tar upp trädgårdsarbete och det påstås vara en av de enklaste och mest populära interdisciplinära lärandeaktiviteterna. Med hjälp av växtbäddar i olika höjder samt platser för demonstration och genomgångar kan eleverna

lära sig om näringslära och livscyklar och når genom kultivering ganska snabbt ett synligt resultat av sitt arbete. Trädgårdsarbete stimulerar också social interaktion barnen emellan, finmotorik och sinnesmedvetenhet (Moore 1996, ss. 110 - 111). Punkten "djurliv" tar upp djurs närvaro och möjligheten som erbjuds för inlärnin-
gen. Genom att planera för bland annat fjärilar, fåglar, grodor och insekter med vegetation och vatten kan en ansvarsfull attityd gentemot levande föremål läras ut samtidigt som de tillför färg, rörelse och ljud (Moore 1996, ss. 112 - 113). Den fjärde och sista kategorin som berör lärande är "Samlingsplatser och uteklassrum". Dessa platser kan bestå av lusthus, däck, sittcirkel, bänkar eller verandor och blir platser där relationen elever emellan samt mellan lärare och elever stärks. Förutom att fungera till undervisning kan dessa även fungera som bland annat platser för lugnare lekar eller som utställningsmontrar för skolprojekt (Moore 1996, ss. 118 - 119).

- Jag valde att fokusera mitt avsnitt om lärande på hur man genom
- gestaltning kan skapa platser för både utomhuspedagogik och platser där
- man helt enkelt kan flytta ut den traditionella undervisningen.
- För fördjupning och inspiration inom utomhuspedagogik, se exempelvis:

- **Lindköpings universitet - Nationellt centrum för utomhuspedagogik**

- <http://www.liu.se/ikk/ncu?l=sv>

- **Tankesmedjan Moviums Mattelabb**

- <http://www.movium-slu.se/produkter-amp-tjanster/mattelabb>

- Skogen i skolan

- <http://skogeniskolan.se/>

3.3 VÄXA

Stolthet och självförtroende

Wendy Titman har i sin forskning tittat på flertalet brittiska skolgårdar och samtalat med eleverna. I de fall där barnen hade inkluderas i planeringen och omhändertagandet av skolgården, exempelvis genom plantering och skötsel av rabatter, växte barnens stolthet och självförtroende. Barnens förväntningar över att se blommorna växa och känslan av att skolan litat på dem att ansvara för denna uppgift förbättrade deras bild av skolan. Även barnets känsla av ägandeskap växte och detta gällde då hela skolan och inte bara det enskilda projekt de själva deltagit i (Titman 1994, s. 35). När skolgården förändras av elever, lärare och andra vuxna laddas den med nya betydelser för att samverka med brukarna och vara en del av verksamheten. Platsen tas i anspråk både genom att den befolkas och besjålas och varje individ utvecklar en egen relation till den (Olsson 2002, s. 140).

Titman anser att det är viktigt att projekten fortsätter och att nya chanser för involvering dyker upp när en utveckling har startats. Om detta inte sker känner sig barnen förvirrade och ibland till och med arga. Detta för att de upplever att skolans tidigare intresse för samarbete endast var symboliskt och ytligt (Titman 1994, s. 35).

Utseende uppmuntrar beteende

Titman har i sin forskning upptäckt att skolgården, genom sitt utseende och sin skötsel, sänder signaler till barnen och påverkar deras attityd och beteende på flertalet sätt.

Om skräp, vandalism och klotter ofta förekom i utemiljön kände barnen sig försummade av skolan. Majoriteten av barnen kände sig dessutom bedrövade över de skräpiga områdena och tog detta högst personligt, som om skadegörelsen var riktad mot dem personligen, eftersom det var deras skolgård (Titman 1994, s. 53). När barnen inte kände att skolan brydde sig om varken utemiljön eller eleverna kunde de reagera på olika sätt. Några accepterade detta medan andra anammade det de uppfattade som skolans moral gällande skadegörelse. För vissa barn ledde detta till konspirationsteorier om skolans nonchalanta attityd medan andra

gick ett steg längre och såg chansen att göra något dåligt ännu värre (Titman 1994, s. 60 - 62).
I vissa fall uppfattade alltså eleverna den dåliga skötseln av skolan som en signal och inbjudan till vandalism.
Om skolgården istället var välskött och mötte elevernas behov kände barnen sig värdefulla och upplevde det som att skolan uppskattade eleverna. När skolan tydligt demonstrerade skolgårdens värde och aktivt uppmuntrade praktiska bevis på detta anammade även barnen den attityden och bidrog då själva till att göra skolgården bättre (Titman 1994, s. 62).

Harts deltagandesteg

När barn ska vara med och kommunicera sina behov och önskemål under en designprocess finns det många olika sätt att genomföra detta samarbete på. Vissa metoder kan faktiskt snarare försämra läget än förbättra det (Iltus & Hart, 1995).
Roger Hart, miljöpsykolog, har utvecklat en steg i åtta nivåer över barns deltagande och hur de påverkas av deltagandet kallad Ladder of young peoples participation, Harts steg, här översatt till svenska av Stefan Björling (Björling, S, Havström, M, Svennberg, M, Teimouri, M. & Åhlström, L. 2011, s. 66).

1. Manipulation

I det första steget använder de vuxna barnen för att gynna ett syfte men låtsas att det är barnens idéer som ligger till grund.

2. Dekoration

Barnen används som syfte för att stödja eller skydda något på ett relativt indirekt sätt.

3. Symbol

I det tredje steget tycks barnen äga makt och inflytande men har egentligen inga medel att påverka.

I de första tre stegen är barnen bara symboler medan de vuxna tar alla beslut. I kommande fyra steg har barnen gradvis varit delaktiga.

4. Avvisad, men informerad

Barnen får en specifik roll och får information om varför och hur de har involverats.

5. Konsulterad och informerad

Projektet är lett av vuxna men barnen fungerar som stöd och är informerade om hur deras åsikter kommer att användas och att de vuxna är de som bestämmer.

6. Beslutsfattande initierat av vuxna, delat med barn

Projektet initieras av vuxna men barnen får vara med att besluta.

7. Beslutsfattande initierat och styrt av barn

Barnen initierar och leder projektet och de vuxna involveras i form av stöd.

8. Beslutsfattande initierat av barn och delat med vuxna

Projektet har initierats av barn men beslutsmakten delas mellan både barn och vuxna. Projektet stärker de unga samtidigt som de vuxnas erfarenheter och kunskap kan användas (Björling et. al 2011, s. 66).

Endast i sista steget är alla, både barn och vuxna med i processen och bidrar och tar gemensamma beslut. Enligt Hart kan dock samtliga fem översta steg (steg 4 - 8) vara lämpliga beroende på vilken typ av projekt som ska genomföras och vilket engagemang barnen själva har lust att lägga (Iltus & Hart, 1995).

3.4 SAMMANFATTNING

Leka

- En stor skolgård med kuperad terräng och naturlikt uttryck ger ökad fysisk aktivitet och skydd mot UV-strålning.
- Naturmark som exempelvis skogsdungar ger en ökad variation av lekar på skolgården, även på andra ytor.
- Utemiljön bör ha yta och detaljrikedom för sinnliga och vidlyftiga lekar samt dynamiken mellan dessa två.
- Platser med kreativt kaos är utvecklande för barnen.
- Kontraster till de fixa lekstrukturerna kan behövas för att främja sinnlighet exempelvis i form av sand, vatten och jord.
- Naturlika vattenområden ger både avslappning, energi, känslor och sinnliga upplevelser.

Lära

- Berättarplatser i form av stubbar, bänkar och skärmtak främjar möjligheten till lärande på skolgården. Dessa kan också fungera som platser för lugnare lek och utställningar.
- Växter kan användas som resurs i ämnen som exempelvis biologi, matematik och estetiska ämnen.
- Djurliv så som fjärilar, fåglar och grodor ger en ansvarsfull attityd mot djur och tillför färger och ljud till skolgården.
- Skolträdgårdar kan lära om livscyklar, näringslära och stimulerar social interaktion.

Växa

- Att inkluderas i planering och förvaltning ger ökat självförtroende och stolthet.
- Att inkluderas ger en ökad känsla av ägandeskap vilket ger mindre nedskräpning och vandalism.
- Involvering måste ske kontinuerligt, annars tappas de positiva värdena.
- De fem översta stegen i Harts steg är eftersträvningsvärd.

4. NUVARANDE SITUATION

Detta kapitel handlar om Järåskolans nuvarande situation och innehåller resultatet av inventering och de olika analyserna. Inventeringen är utförd vintertid men kompletteras med ett bildmaterial taget i en snöfri period. Platsens kontext har inventerats för att få en bild av skolans relation till övriga samhället. Även resultatet från den brukarmedverkan som genomfördes med Järåskolans elever redovisas i kapitlet. De analyser som utförts är Kevin Lynchs analysmetod, Patrik Grahns sju karaktärer samt en SWOT-analys som avslutar kapitlet.

4.1 INVENTERING AV SKOLGÅRDEN

Punkt 1. Vita huset och gula huset syns i mitten av bilden. I högra hörnet skymtar bagarstugan och centralt i bilden finns lekredskap och ett bollplan. (Foto: Anders Ljung)

Punkt 2. Gula huset till vänster och i mitten av bilden är det grå huset. Gymnastiksalen ses till höger i bild och i bakgrunden ses skolskogen som en bård. (Foto: Anders Ljung)

Teckenförklaring

- Skog
- Gräs
- Grus
- Asfalt
- Soliga platser
- Fristående träd
- Buskage
- Entréer

Järåskolan har ett skolområde på 2,7 hektar och ligger geografiskt centralt i Bispgården mellan de östra och västra delarna. Skolan byggdes 1960, då under namnet Centralskolan, och det bedrevs skolverksamhet för årskurs 1 till 6. 1972 bytte skolan namn till Järåskolan (Fors historia 2013). Idag går årskurs 1 till 5 på skolan och det bedrivs även förskoleverksamhet och fritids. Elevantalet är i dagsläget (maj 2013) totalt 68 elever (Ragunda kommun 2013c).

4.2 VINTERINVENTERING

Platsen

Skolgården sluttar nedåt från norr till söder men är i de centrala delarna platt. Sluttningen har gett upphov till många nivåskillnader som främst tas upp av slänter.

Skolgården är till större delen täckt av gräs. Under lekredskapen är det sand och den centrala delen av skolgården har en stor asfaltsyta. Lekredskapen består av en rutchkana, balansbommar, gungor, ett bollplank, en sandlåda, en klätterställning, en gungbräda, en linbana och en snurra samt några däck och gummerade balansplattor. Det finns många byggnader på området, dels skolbyggnader men också mindre stugor och förråd. Arkitekturen är blandad och innehåller allt från skolbyggnader av grå funkiskaraktär till timrade röda stugor och räcken utförda i snirkligt smide. Skötselmässigt är platsen något eftersatt med klotter och skadegörelse, bland annat i uteklassrummet.

Vegetation

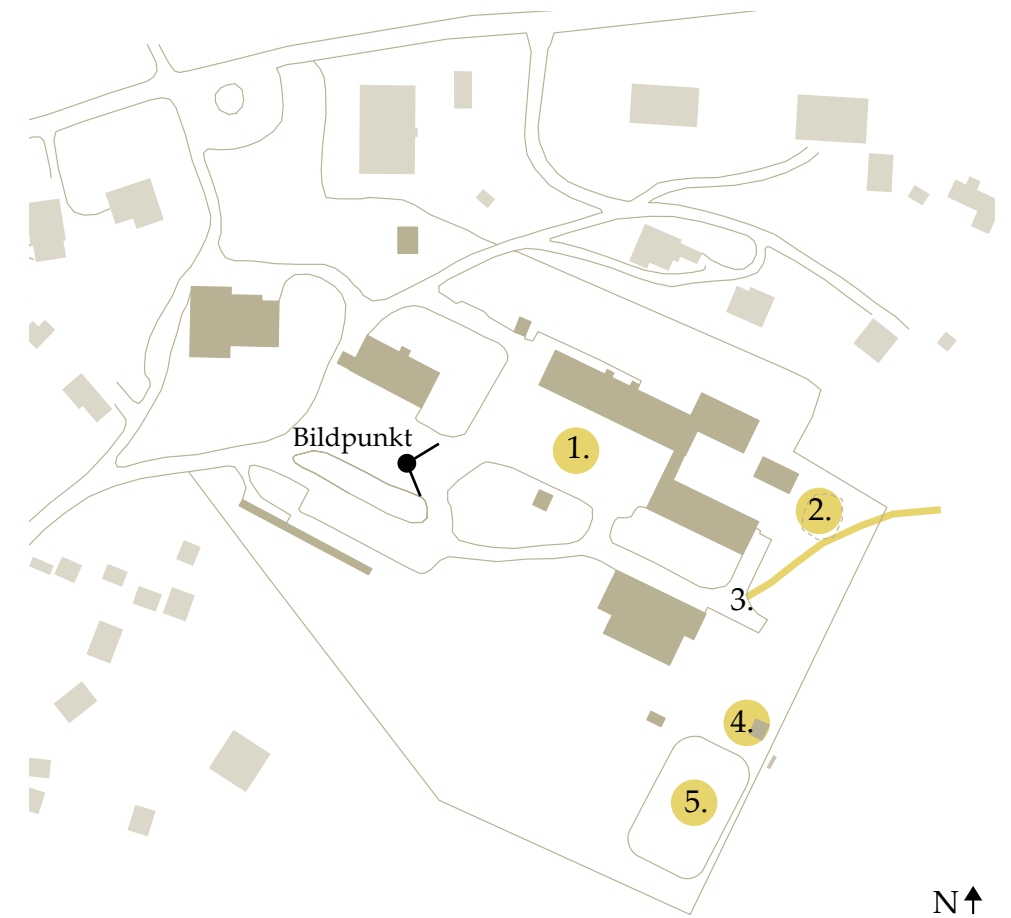
Förutom gräsmattan finns ett antal träd på platsen. Dessa är dock inte så många till antal och står ofta i mindre dungar. De vanligaste sorterna är björk, gran och tall. En Pelarasp står solitärt i de norra delarna. Den intilliggande skolskogen är av blandskogskaraktär och ramar in skolgården i de sydöstra delarna. Det finns även några buskar på skolgården men inga större buskage. Många av träden är stora och nyetablerade träd saknas.

Klimat

Bispgården är i växtzon fem men vid gynnsamma lägen kan även zon fyra växter fungera. Byggnaderna på platsen ger många skuggiga platser på norrsidan av dessa. Soliga platser uppstår på de öppna ytorna och på byggnadernas södersidor. På grund av att marken sluttar mot söder uppkommer många soliga slänter. På ett fåtal ställen uppkommer det sirlig halvskugga under trädkronor, bland annat vid lekplatsen. Ett möjligt varmt mikroklimat bildas mellan matsalen och grå huset där ursparningen ur huset ger lä.

Eftersom skolgården är belägen i norra Sverige råder det vinter, ofta med både snö och kyla, en stor del av året. Under sommarmånaderna är eleverna borta på sommarlov vilket gör att en stor del av skolarbetet spenderas på skolgården under vintersäsongen. Under vinterinventeringen den nionde februari 2013 var snödjupet cirka femtio centimeter. Platsens huvudsakliga gångvägar var snöröjda och rörelsemönstret verkade till stor del följa detta efter vad man kunde se av spåren i snön. Fem olika platser utmärkte sig genom att representera vinteraktivitet. Vissa av dem fyller liten funktion sommartid medans andra inte ens är möjliga utan snö.

- 1. Snöhögen.** En generös snöhög har skottats ihop mitt på planen framför skolbyggnaden. Högens storlek kan variera beroende på hur mycket det snöar och önskvärda formationer kan enkelt skapas av snöröjningstraktorn eller barnen själva.
- 2. Pulkabacken.** Kullen har tillkommit under hösten och består av jordmassor. Backen såg välanvänd ut och var relativt brant på sina ställen. Detta kan bli problematiskt vid exempelvis gräsklippning när det är en sådan brant lutning. Pulkabacken var placerad alldeles intill skolskogen och var väl synlig inifrån skolbyggnaden från flera olika platser, bland annat huvudentrén.
- 3. Skidspåret.** Ett skidspår startar på skolgården och går sedan upp i skolskogen. Det finns möjlighet att åka både kortare och längre sträckor. Startsträckan går förbi, och till och med lite ovanpå av spåren att tyda, den nyanlagda pulkabacken för att sedan vika av in mot skogen.
- 4. Uteklassrummet.** Eftersom uteklassrummet har en eldstad kan platsen fungera som mötesplats även vintertid. I sånt fall bör vägar skottas fram så att alla enkelt kan ta sig enda fram till värmen. Platsen ligger nära flera av de andra vinteraktiviteterna och kan vara en bra plats att börja eller avsluta en aktivitet på.
- 5. Ishockeyrinken.** Även ishockeyrinken är, precis som pulkabacken, ett nytt tillskott för vintersäsongen 2013 och kom till med hjälp av ideell arbetskraft på orten. Rinken är en fullstor skridskoplan och kan användas under gymnastiklektioner såväl som av allmänheten.

Skolgården vintertid med en stor snöhög mitt på gårdsplanen. Ishockeyrinken skymtar i bildens högra hörn och i bakgrunden ses skolskogen.

4.3 KONTEXT

För att förstå skolgårdens relation till samhället och potential att fungera som nav undersökte jag skolgårdens kontext med stöd i Glesbygdsverkets diskussionsunderlag “Skolan mitt i byn” (Marklund & Westerlund 2009) samt i en inventering av intilliggande målpunkter.

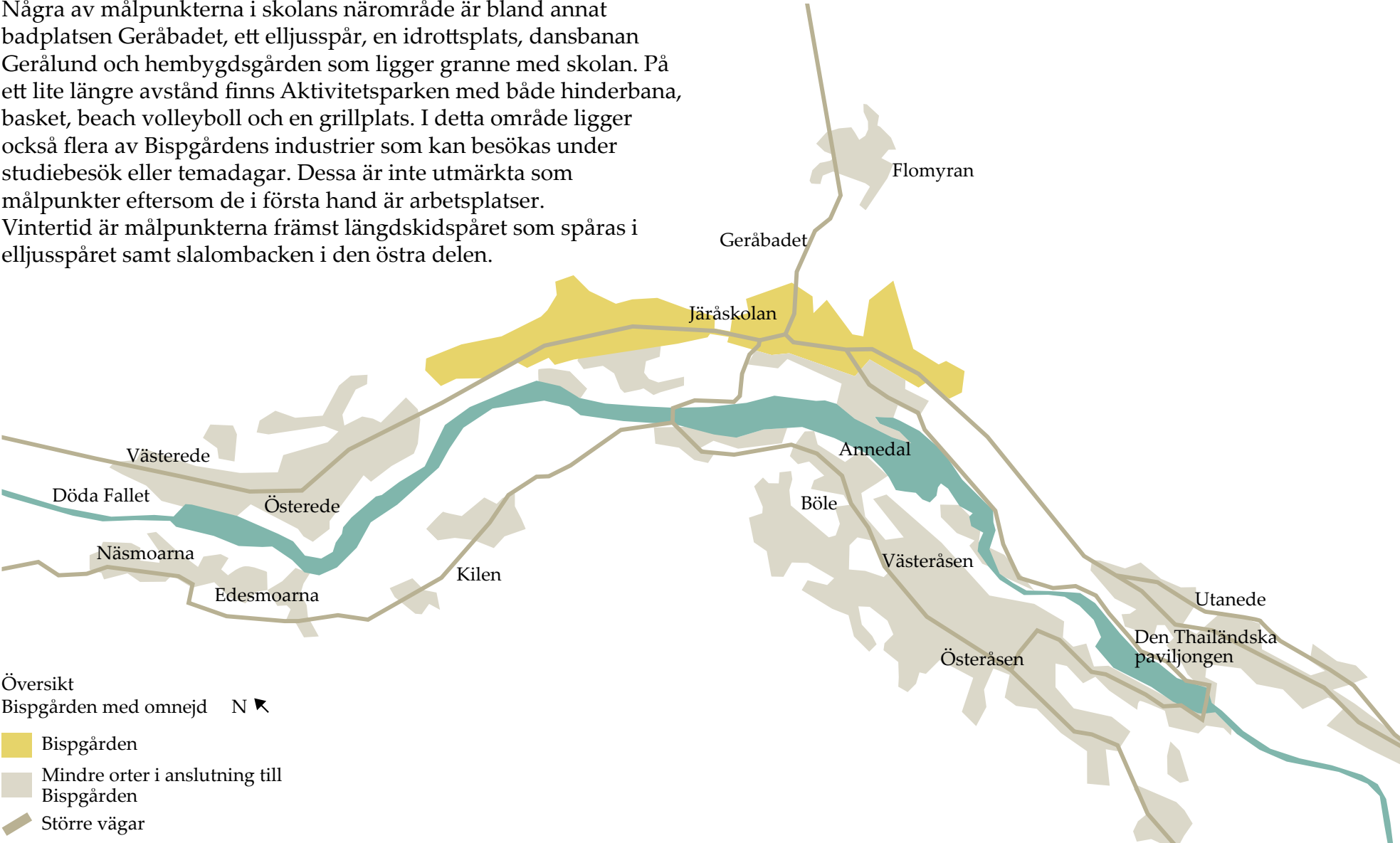
I “Skolan mitt i byn” under rubriken “Motor för bygdeutveckling” finns frågor gällande skolans roll i samhället och hur den kan utvecklas. Det handlar dels om möjligheten att använda själva skolbyggnaderna för annat än skolverksamhet kvällstid och under sommaren exempelvis för kursverksamhet eller som vandrarhem. Det finns även en punkt om alternativa samlingslokaler, dit uteklassrum bör inräknas, som även dessa kan hysa aktiviteter och kurser (Marklund & Westerlund 2009, ss. 42 - 43). Skolans koppling till närsamhälle och företag tas upp både på grund av företagens beroende av skolan för att kunna rekrytera arbetskraft men också på grund av andra kopplingar så som möjligheter till temadagar och övriga samarbeten (Marklund & Westerlund 2009, s. 45). Under rubriken “kultur/historia” ställs en fråga kring huruvida bygdens specifika tillgångar såväl som problem används i undervisningen och i elevernas arbeten (Marklund & Westerlund 2009, s. 45).

Dessa punkter pekar på att skolan har potential att vara mer än endast en skola och att samhället kan hjälpa till att utveckla skolan likväl som att skolan kan utveckla samhället. Även om detta sätt att tänka redan uppfylls till viss del idag, exempelvis genom den nya ideellt byggda ishockeyrinken och det projekt som detta examensarbete ingår i, så kan det stimuleras ytterligare. Vissa delar kan kräva att det formuleras långsiktiga mål, exempelvis gällande samarbete mellan skolan och näringslivet som finns på orten idag. Utveckling kan också ske genom att göra skolan mer tillgänglig, både för besökare till skolgården men också för skolverksamhetens möjligheter att ta sig ut i samhället. Detta handlar inte bara om en fysisk tillgänglighet utan bör även utvecklas till en mentalitet i samhället.

Nästkommande sida visar en flygbild över Bispgården med tänkbara målpunkter både på skolgården och ute i samhället. På detta sätt ges en överblick över skolans potential att fungera som ett nav i samhället.

Några av målpunkterna i skolans närområde är bland annat badplatsen Geråbadet, ett elljusspår, en idrottsplats, dansbanan Gerålund och hembygdsgården som ligger granne med skolan. På ett lite längre avstånd finns Aktivitetsparken med både hinderbana, basket, beach volleyboll och en grillplats. I detta område ligger också flera av Bispgårdens industrier som kan besökas under studiebesök eller temadagar. Dessa är inte utmärkta som målpunkter eftersom de i första hand är arbetsplatser. Vintertid är målpunkterna främst längdskidspåret som spåras i elljusspåret samt slalombacken i den östra delen.

Skolområdet innehåller också flera målpunkter som även samhället kan nyttja. Sommartid finns det möjlighet till lek, basket, fotboll och uteklassrum att hålla kurser i. Vintertid är det främst den nybyggda ishockeyrinken som kan användas men även vissa längdskidspår.

4.4 GÅTUREN

Gåturen ägde rum på förmiddagen den 18 april och inleddes med att eleverna fick i uppgift att markera sin bästa plats på skolgården på kartan. Detta gjordes genom att rita hjärtan eller glada gubbar. Eleverna fick sedan berätta lite kort varför detta var deras favoritplats. Jag inledde med denna fråga för att eleverna skulle vänja sig vid kartmaterialet och inte känna sig för styrda av de numrerade platserna vi sedan skulle besöka. Informationen gav mig också en fingervisning om vad eleverna uppskattar att göra och vara på rasterna. Sedan besökte vi platserna på kartan i nummerordning. När vi anlände till platsen berättade jag vilken avgränsning jag menade att de skulle hålla sig till och sedan markerade eleverna med grönt ("en bra plats"), blått ("en dålig plats") eller rosa ("en plats jag vill förändra"). På grund av vädret som var halvkyligt och lite regnigt, betade vi av alla åtta platser utan diskussion vilket tog ungefär 25 minuter i båda grupperna. Sedan gick vi in och diskuterade plats för plats i ungefär en halvtimme. Att sitta inomhus gjorde det också lättare rent ljudmässigt att spela in diskussionen och att själv kunna delta i den istället för att samtidigt sitta och anteckna. Vi avslutade samtalet med att eleverna fick markera sina sämsta platser på skolgården med ett kryss eller en döds-kalle samt att motivera sitt val. Under hela diskussionen var det okej att prata om andra punkter än de som var markerade men vid för stora utsvävningar försökte jag styra tillbaka samtalet till skolgården igen, främst på grund av vår begränsande tid. Avslutningsvis berättade jag om det återbesök jag planerat och att möjlighet för diskussion kommer att finnas även då.

Ett av de ifyllda kartunderlagen.

Plats 1 - Stora gräsmattan

Ritat på kartorna

Gillar	3
Ogillar	1
Vill förändra	4

Kommentarer

Positivt:

"Jag gillar lugna platser och de som kommer hit här på kvällen och natten stökar inte till där, det är mysigt där tycker jag."
"Bra för att man kan sparka med kickbiken där."

Negativt: -

Förslag:

"En park eller nånting."
"Inte bara gräs."
"Det skulle gå med en fotbollsplan, även om jag inte spelar."
"Bandypark för alla mål vi har är pajj."

Plats 2 - Baksidan vid rampen

Ritat på kartorna

Gillar	2
Ogillar	4
Vill förändra	2

Kommentarer

Positivt:

"Man brukar spela dunken där."

Negativt:

"Det enda som finns är en brunn och en container och brunnen är alldeles för tung och man får inte lyfta containern."
"Finns typ inget att göra."
"Inte så fin plats för det är massa skräp där."
"Man går in och ut där om man går på fritids varje dag, det är jätteläskigt."

Förslag:

"Rampen måste få skruvar så att den inte gungar."
"En tunnel under rampen."

Plats 3 - Skogsdungen med stocken

Ritat på kartorna

Gillar	3
Ogillar	0
Vill förändra	5

Kommentarer

Positivt:
“Här brukar vi spela dunken, leka och bygga kojor.”
“Många brukar leka kurragömma, förut var det stora buskar där.”

Negativt:
“Grannens hundar går fritt och är inga bra lyssnare, min kompis är allergisk och jag är jätterädd för hundarna.”
“Alltid skräp där när man ska dit och leka.”

Förslag:
“En träkoja, det vore roligt, i flera våningar så att alla kan vara där.”
“Fler träd och buskar så man kan gömma sig.”
“Ingen dålig plats sådär men det borde vara mer natur.”
“Bänkar så man kan sitta där.”
“Ser lite lite ut med den där stocken, mer buskar och träd.”

Plats 4 - Lekytan och stugan

(Foto: Anders Ljung)

Ritat på kartorna

Gillar	5
Ogillar	0
Vill förändra	3

Kommentarer

Positivt:
“Många brukar vara där.”
“Man kan ställa sig under taket, det är bra.”
“Man kan gå balansgång.”
“Det finns många grejer att leka med.”

Negativt:
“Någon har skrivit något i stugan och man kan inte läsa det och det har stått där jättelänge.”

Förslag:
“Bättre klätterställning med brandstång.”
“En rutschkana med tak så man inte blir blöt.”

Plats 5 - Fotbollsplanen

Ritat på kartorna

Gillar	1
Ogillar	1
Vill förändra	6

Kommentarer

Positivt:
“Gillar att det är en fotbollsplan.”

Negativt:
“På sommaren ser det ganska fullvuxet ut som om man inte varit där på väldigt länge.”
“På snökullen är det väldigt mycket lera och då kan man halka och slå sig och det är smutsigt.”

Förslag:
“Bättre fotbollsmål för dom är sönder.”
“Ta bort allt utom ishockeyrinken och bygg en labyrinth.”
“En Bmx-park, cykelpark med hopp och allt.”

Plats 6 - Uteklassrum

Ritat på kartorna

Gillar	2
Ogillar	0
Vill förändra	6

Kommentarer

Positivt: -

Negativt:

“Det ligger ölburkar och sprayflaskor överallt.”

“De mesta skräpet där försvinner men det är ändå skräpigt för de har eldat där och det är smutsigt där och obehagligt, på natten så sprayar de där.”

“Det är inte så skönt att sitta där när det är förstört.”

Förslag:

“En ny grillplats för att den gamla är sönder.”

“Hinderbana i skogen med linbana och hängbroar.”

“Det borde förändras så man kan sitta där och äta mellis och mysa för nu är bänken sönder.”

“Vill kunna sitta där och rita och snacka.”

Plats 7 - Innergården

Ritat på kartorna

Gillar	0
Ogillar	3
Vill förändra	5

Kommentarer

Positivt: -

Negativt:

“På sommaren brukar det vara soligt och vi vill vara där men vi får inte vara där, det finns ju en dörr men vi får inte vara där, vi vet inte varför.”

“Det är ganska mycket tomt där, en gång fick vi vara där men då lät det massa ljud från skogen och det var läskigt.”

Förslag:

“Det skulle passa med en typ park där.”

“Kan vara några buskar där kanske.”

“Skjulet kan vara lite finare.”

“En plats där man kan sitta med träd.”

“Ta bort skjulet och bygg ett lusthus.”

Plats 8 - Baksidan av gråa huset

Ritat på kartorna

Gillar	0
Ogillar	5
Vill förändra	3

Kommentarer

Positivt: -

Negativt:

“Dåligt för man har inget att göra där.”

“På vintrarna får man inte åka madrass trots att det är typ den bästa backen.”

“Gillar inte den för att den är väldigt skräpig och många håller på där och det är inte så trevligt.”

“Kvistarna är inte så himla kul för man kan få dom i ansiktet.”

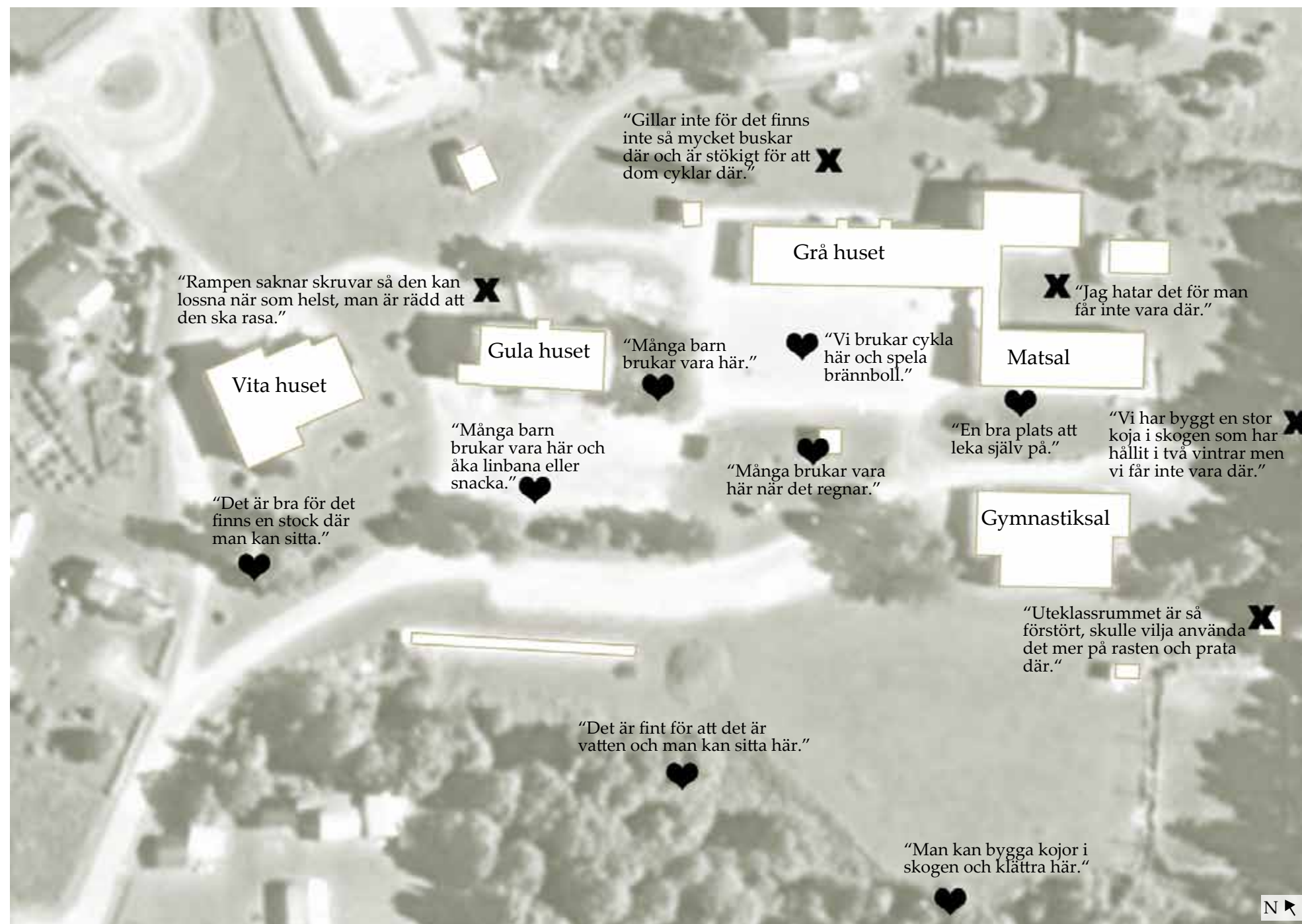
“Vi får bara vara på en bit och inte alldeles längst bort.”

Förslag:

“Något att göra.”

“Åka madrass.”

4.5 BÄSTA OCH SÄMSTA PLATSER

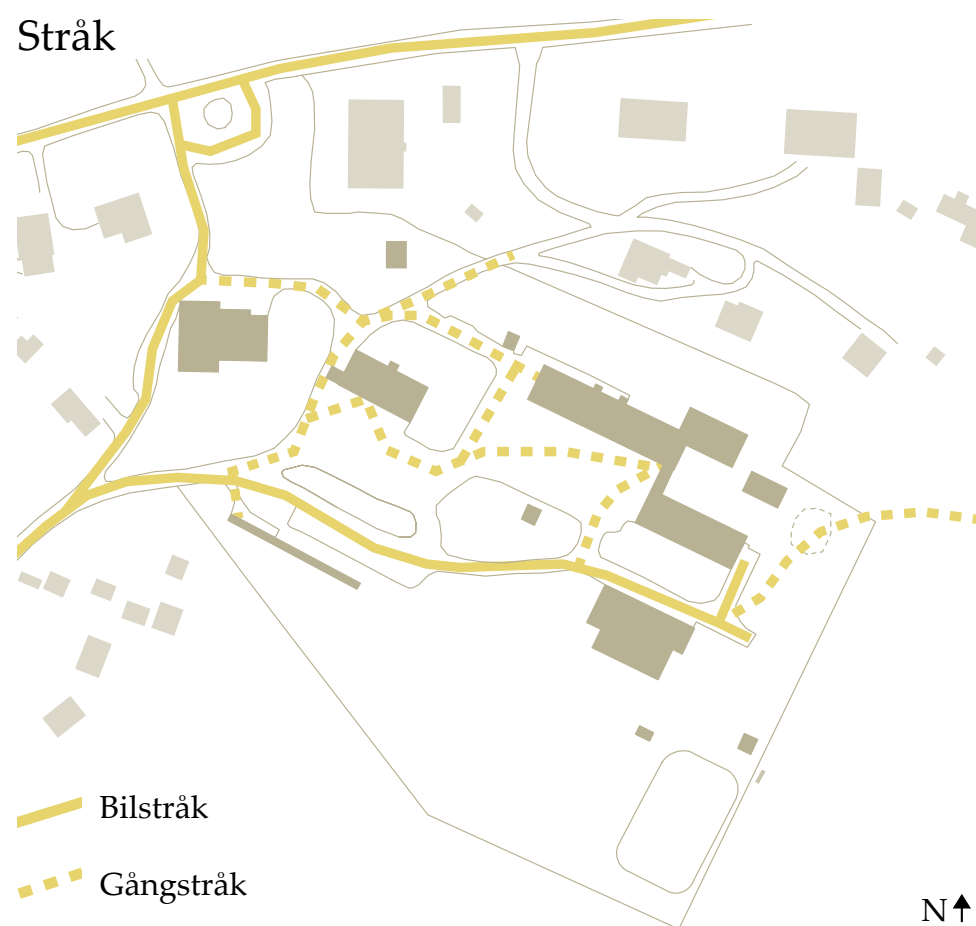
Eleverna tillfrågades vilka som var deras bästa respektive sämsta platser på skolgården. De fick även motivera varför de kände som de kände om de olika platserna. Ibland sammanföll platserna med de som redan fanns utmärkta på kartan och i vissa fall var de andra platser som valdes. Här en sammanställning av elevernas bästa respektive sämsta platser samt deras kommentarer.

Kommentar till gåturen

Gåturen gav mig en bättre uppfattning om hur eleverna upplever sin skolgård. Jag fick också många av mina egna slutsatser utifrån inventering och analyser bekräftade. Exempelvis var plats 3, skogsdungen med stocken, en plats som jag redan innan anade var populär för att det var en av de få platser där det fanns möjlighet till lugn och sinnlig lek. Jag hade inte väntat mig att skötsel och nedskräpning skulle ha så stark påverkan på barnen men det visade sig att det var avgörande faktorer huruvida en plats var omtyckt eller inte.

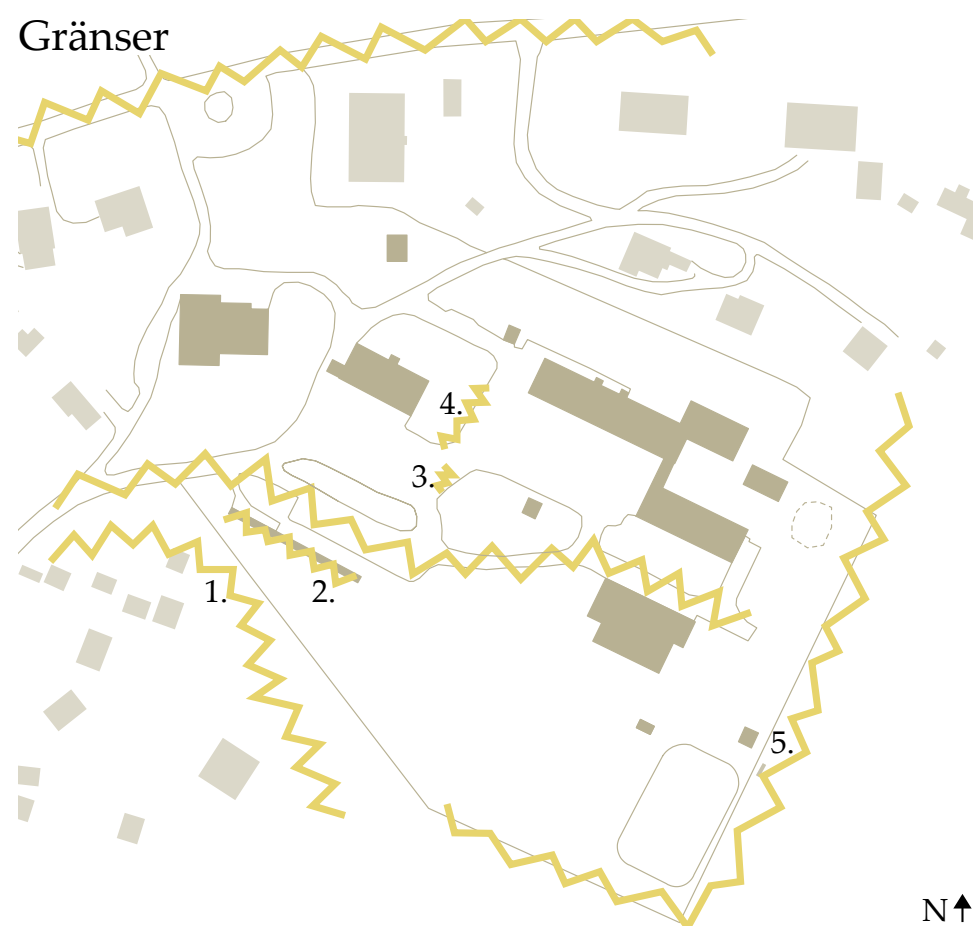
4.6 LYNCHANALYS

Stråk

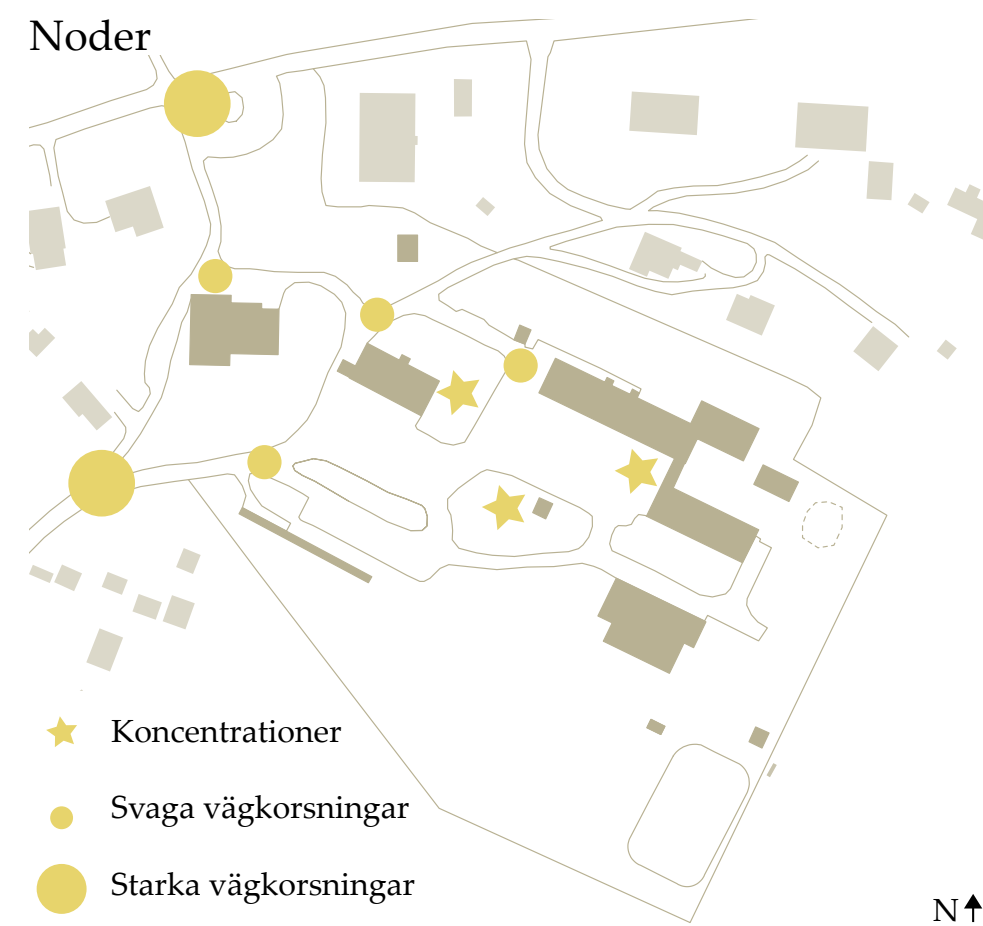
Det finns tre bildominerade stråk på platsen idag. Dessa leder till parkeringar, ett lämna-och hämtaställe och matsalens lastkaj. De stråk som domineras av fotgängare löper mellan de olika skolbyggnaderna och vintertid finns ett skidspår ut i skolskogen. Eftersom de anlagda gångvägarna är begränsade till skolbyggnaderna sker rörelse till andra målpunkter fritt över området. De anlagda stråken består till viss del av asfalt men främst grus och stenmjöl. Rörelsestråkens begränsade omfattning leder till en bristande tillgänglighet på platsen. Detta ger inte bara svårigheter för människor med funktionsnedsättning att uppleva hela skolgården utan drabbar även de med barnvagnar och de som av olika anledningar inte vill gå genom gräs.

Gränser

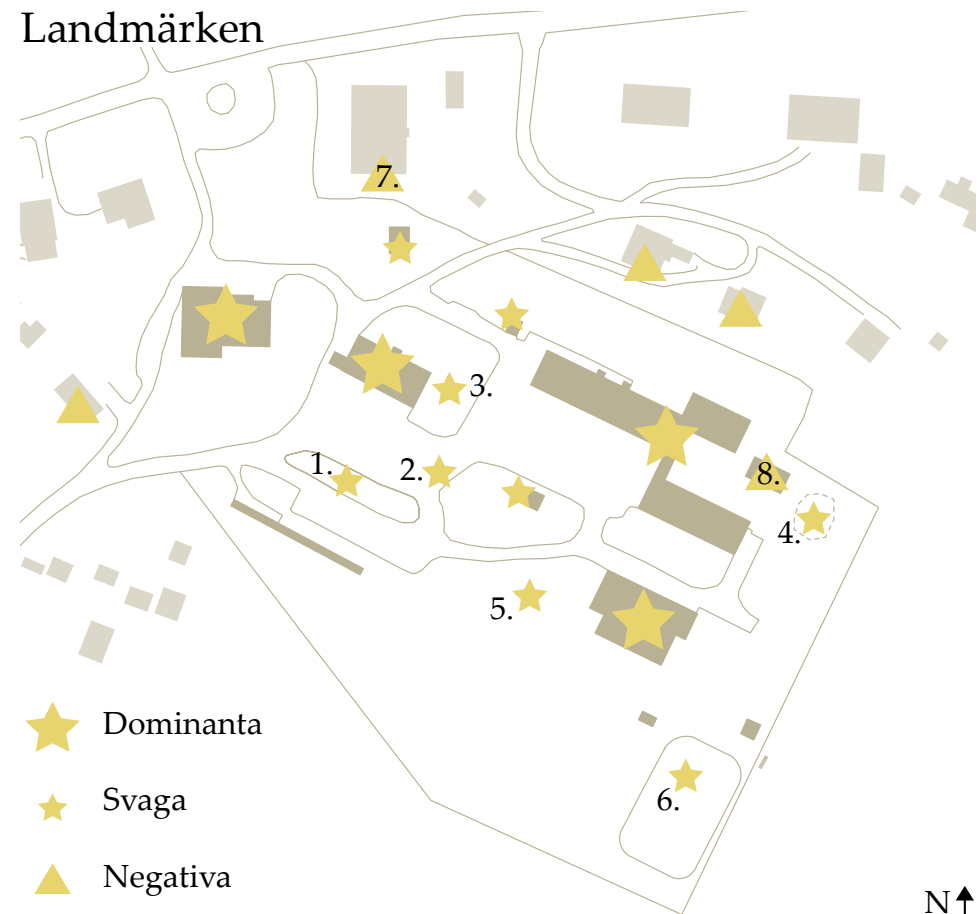
De stora gränserna på platsen i dag är representerade i form av barriärer. Bilvägarna är starka barriärer för flödet på platsen och saknar trygga passagezoner. Även bäcken som rinner i närheten är en barriär (1). Cykelparkeringens skärmtak (2) och bollplanket uppe på skolgården (3) är visuella gränser. Ett staket som omger gungorna (4) hindrar rörelseflödet men fungerar då som insprängningsskydd. Skolgårdens avgränsning mot omkringliggande miljö är bitvis väldigt svag och det är på flera ställen svårt att se vart skolgården börjar och slutar. I de sydöstra delarna bildar dock skolskogen ett väldigt tydligt avslut med sin täta vegetation (5).

Noder

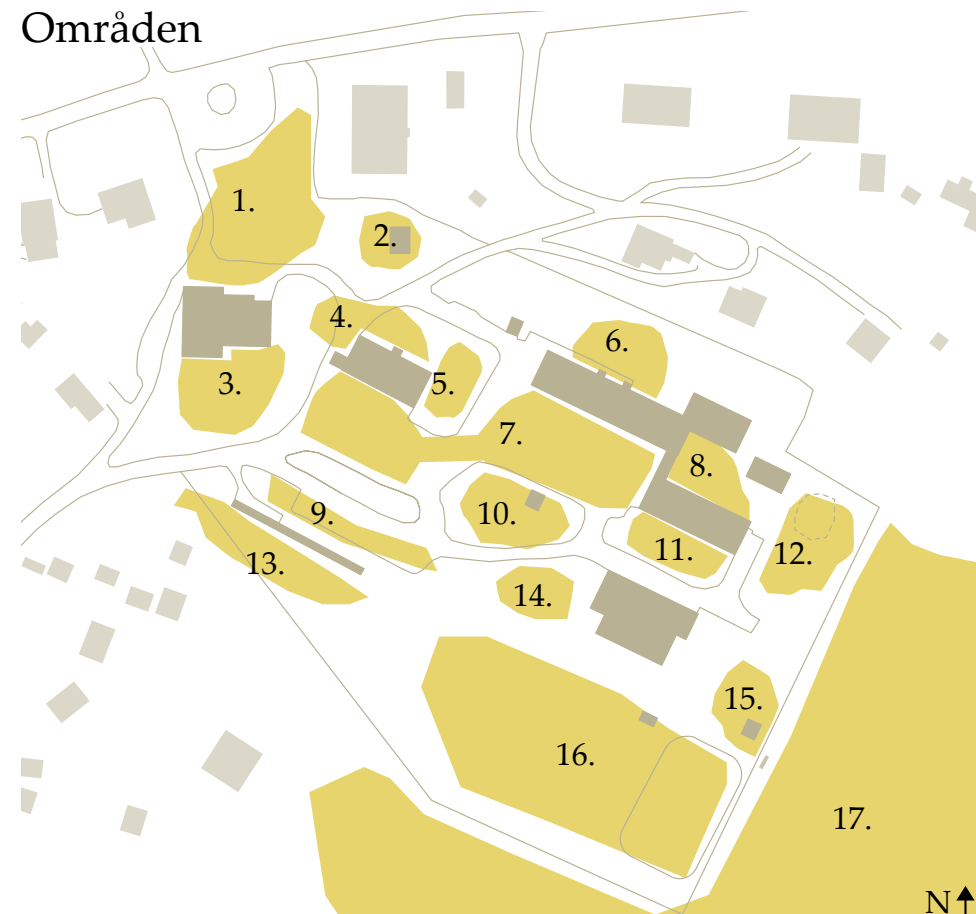
Platsens noder är belägna främst vid vägkorsningar och till viss del utanför huvudentréer. Ofta är det långt till aktiviteter och målpunkter från noderna och det finns få saker som styr rörelsemönstret. De starka noderna är de vägkorsningar som angör till skolområdet. De svaga noderna är vägkorsningarna inom området som ofta är likartade och saknar tydliga målpunkter. De koncentrationer som uppstår centralt på skolgården vid bland annat lekredskapen är också svaga noder i form av kärnor inom området.

Landmärken

Landmärkena har delats in i dominanta, svaga och negativa beroende på hur de påverkar skolgården. De dominanta landmärkena består av skolbyggnaderna och dessa underlättar orienteringen på platsen. De svaga landmärkena är de mindre byggnaderna på skolgården så som förråd och stugor, men också linbanan (1), bollplanket (2), gungställningen (3), pulkabacken (4), björkdungen (5) och ishockeysargen (6). Dessa landmärken är mer interna och är inte det som man i huvudsak orienterar sig efter. Eftersom platsen är väldigt öppen har man sikt mot flertalet byggnader, bland annat ett skjul (7), en gammal industrilokal (8) och villor utanför området. Dessa ses som negativa landmärken då de i vissa fall ser skräpiga ut och ger mycket insyn.

Områden

Skolgården har trots svaga avgränsningar flertalet områden med olika karaktärer. Dessa skiljer sig från varandra både i storlek, rumslighet och känsla.

1. Entréplanen. Platsen startar vid vändplanen och övergår sedan i en öppen gräsyta utan tydlig funktion. Den angränsande industrilokalen känns väldigt dominant. En stor grusyta och fasaden på förskolan bildar platsens avslut, en yta ofta i skuggan av huset.

2. Bagarstugan. Stugan och kullen den ligger på tillför en variation i arkitektur och känsla och ger en intimare karaktär. Platsens öppenhet i övrigt ger god sikt till industribyggnaden som ligger bakom, något som arbetar emot den småskaliga känslan.

3. Förskolegården. En kuperad och sluttande gård intill förskolan som avslutas med en trädparti. Gamla stödmurar och träd ger en känsla av platsens historia.

4. Mellanzonen. Denna delen ligger väldigt centralt intill flera stråk men upplevs som en bortglömd och skuggig baksida. Platsen bryts igenom av en lång ramp.

5. Lekplatsen. Den "traditionella" lekplatsen med sand, gungor, klätterställning och gungbräda. Kantas av fasader, insprängningsskydd och tre björkar som bildar ett sirligt tak.

6. Den privata slänten. En solig slänt som vetter ner mot en skuggig asfalterad del intill fasaden, skild från övriga skolgården. Tydlig rumslighet men mycket insyn från hus utanför skolområdet.

7. Asfaltsplanen. Den stora solexponerade ytan sträcker sig mellan de två skolbyggnaderna och funktioner har målats ut på asfalten.

8. Innergården. I den ursparade ytan mellan husen bildas en intim plats mellan fasaderna. Här uppstår ett mikroklimat och platsen är synlig från flertalet klassrum.

9. Parkeringsplatsen. En rad bilparkeringar som är bland det första man ser om man ankommer från sydväst.

10. Navet. Det centralaste rummet på skolgården med en lätt sluttande gräsmatta. Platsen ett ganska spretigt intryck och definieras av vägarna som löper längs kanterna samt ett bollplank.

11. Matsalsväggen. En solig vägg med gräsmatta framför. Platsen avgränsas av en väg som löper mot matsalens lastkaj.

12. Slänten vid skogen. En förgård med otydlig entré till skolskogen som består av en sluttande gräsmatta och en pulkabacke alldeles intill skogsbrynet.

13. Slänten mot bäcken. Slänten är bitvis brant och når ner till strandkanten på en bäckfåra. Den enda platsen med vattenkontakt.

14. Björklunden. En plats som definieras av en dunge av björkar och taket som bladverket skapar.

15. Uteklassrummet. Ett vindskydd med en eldstad intill skogen.

16. Sportfältet. En gräsklädd fotbollsplan och en ishockeyrink.

Dessa kantas av skog och är en av de få helt plana ytorna.

17. Skolskogen. Ett stort skogsområde som ramar in stora delar av skolgården. Blandskog med många äldre träd.

4.7 GRAHNS SJU KARAKTÄRER

Entrézon

På platsen idag finns det ett trädäck med en bänk utanför den största skolbyggnaden (1). Däcket är relativt litet och känns mer som en förlängning av trappen i nuläget. Det finns heller inget väderskydd över däcket. Vid förskolan (2) sträcker sig en yta i golvhöjd en bit längs med huset innan trappen ner till gården. Denna plats är väderskyddad av husets utskjutande andra våningsplan. Denna plats kan uppfattas som en tryggare zon eftersom man inte är nere i markplan utan istället väldigt nära ingången till huset.

Anhalter

Skolgården har brist på anhalter eftersom det ofta är öppna ytor av asfalt eller gräs som tar vid efter lekbaserna. De två anhalter som finns på platsen idag är vid stocken (3) i sydväst och vid den röda stugan (4) centralt på skolgården. Vintertid bör anhalter till viss del kunna skapas med hjälp av snö.

Lekbaser

Skolgården har i dagsläget flertalet lekbaser i form av lekredskap. Platserna är dock relativt programmerade som exempelvis en linbana (5), balansbommar (6), gungor och klätterställningar (7). Vintertid är även pulkabacken (8) en viktigt lekbaser som inte är lika programmerad som de övriga. Skolgården saknar både buskage och icke programmerade lekredskap som kan främja fantasilekar i en större utsträckning. Lekbaserna som finns är också väldigt koncentrerade till ett fåtal områden.

Sinnliga lekar

Det finns få platser för sinnliga lekar på skolgården idag. Bristen på träd och buskar leder också till försämrade sinnliga möjligheter. Platserna för sinnlighet kan främst hittas i utkanten av skolgården vid bäcken (9) och den fällda stocken (10). Det finns även en sandlåda (11) på platsen idag alldeles intill det största

lekbaserområdet som kan möjliggöra vissa typer av sinnlig lek.

Lugna områden

Det finns idag få platser på skolgården som kan erbjuda lugn i närheten av de aktiva lekbaserna. Dessa ytor består mest av gräsmattor och saknar rumsliga uppbyggnader. De områden som kan tänkas uppfylla dessa behov ligger i utkanterna av skolgården vid den fällda stocken (12) och bäcken (13) i sydväst.

Gradienter

Det finns få gradienter och variationer i skolgårdens utformning. Vid de västra delarna intill förskolan (14) och vid bäcken (15) finns det dock mer utmanande områden med skillnader i topografi och till viss del även vegetation, även om det inte är en sådan stor variation. Skolgården är i övrigt väldigt flack och homogen. Det finns inga vilda eller naturlika områden om man bortser från skolskogen som ej är en del av skolgården och inte används på rasterna.

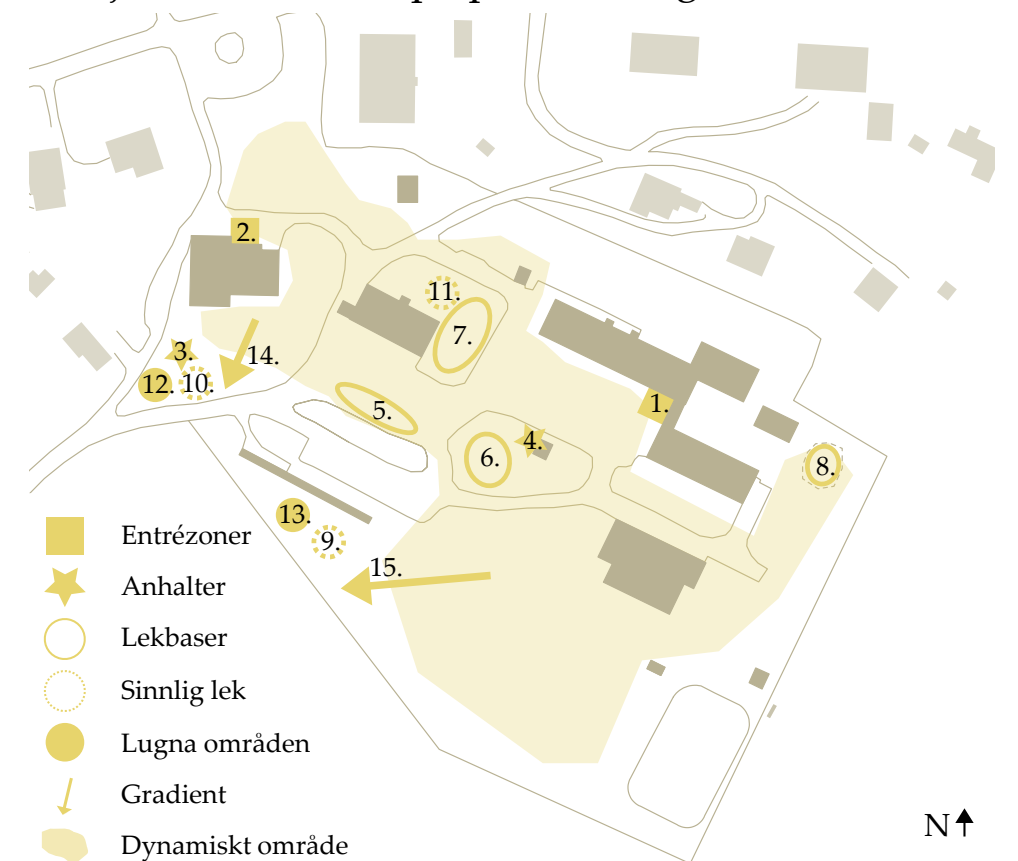
Dynamiska områden

Skolgården har väldigt många öppna platser. Lekbaserna är dock väldigt koncentrerade till några få områden och därför dominerar de öppna dynamiska ytorna. Bristen på anhalter gör detta än mer tydligt.

Exempel på lekbaser med balansbommar (6) i förgrunden och gungor i bakgrunden (7).
(Foto: Anders Ljung)

De sju karaktärerna på platsen idag

Vid den största skolbyggnaden (1) finns en av platsens två entrézoner.
(Foto: Anders Ljung)

4.8 SWOT-ANALYS

Styrkor

- Det skyddade och trygga läget.
- Storleken på skolgården.
- Närheten till flertalet målpunkter i samhället.
- Skolskogen.
- Stora träd för skugga och karaktär.
- Bäck i skogen kan ge vattenkontakt .
- En variation i markmaterial så som asfalt, gräs och grus.
- Kvaliteter året runt.
- Både soliga och skuggiga platser.

Möjligheter

- Det lokala engagemanget.
- Sponsorer.
- Inflyttning.
- "Aktiv transport" till och från skolan.
- Ökad användning från hela samhället.
- En platsanpassad skötsel.

Svagheter

- Anonyma entreér.
- Insyn både utifrån och inom platsen.
- Brist på vegetation, både träd och buskar.
- Eftersatt skolgård skötselmässigt.
- Få vägar ger begränsad tillgänglighet.
- Otydliga övergångar mellan områden.
- Brist på variation i skala.
- Mycket öppna ytor ger brist på rumslighet.
- Homogent uttryck.
- Brist på arkitektonisk kvalitet.

Hot

- Nya politiska beslut om nedläggning.
- Falnande engagemang.
- Utflyttning.

Helhetsintrycket av skolgården utifrån inventering och analyser är att det är en skolgård i behov av ett ansiktslyft. Platsen är idag skötselmässigt eftersatt, något som gåturen med eleverna tydligt visade. Det finns brist på vegetation på platsen i form av träd och buskar vilket saknades både av eleverna och bidrog till ett negativt omdöme gällande Grahns sju karaktärer. Detta kan till stora delar också hänga samman med det homogena uttrycket och avsaknaden av rumslighet samt att skolgården är anonym och är utan både tydliga entreér och arkitektonisk kvalitet.

En av de största styrkorna med skolgården idag är det geografiska läget som ger en skyddad skolmiljö intill en skolskog samt möjligheten till "aktiv transport" till och från skolområdet. Detta kan i förlängningen ge möjlighet till en ökad användning av hela samhället. Något som talar emot detta är skolgårdens brist på tillgänglighet och då främst avsaknaden av gångvägar. För även om skolgården är stor till ytan, vilket är positivt, så finns det få områden som kan besökas på ett tillgängligt sätt, vilket även Lynchanalysen pekade på.

4.9 SAMMANFATTNING

Inventering

- Skolgården gränsar till en skog men har inte så mycket vegetation på själva gården.
- Gården sluttar från norr till söder, har flera soliga lägen och avslutas med skog och en liten bäck.
- Flera byggnader i många olika stilar är utspridda på området.
- Växtzon 5, i vissa gynnsamma lägen troligen zon 4.

Vinterinventering

- Många vinteraktiviteter så som snöhögar, pulkabacke och is.
- Vissa platser har liten eller ingen funktion sommartid.

Kontext

- Flera målpunkter både inom området och ute i samhället för både skoleleverna och allmänheten att nyttja.
- Det finns potential att utveckla samhället genom skolan och tvärt om.

Gåturen

- Buskar är något som önskas på flera platser runt om skolgården.
- Fler träd, mer natur, en park och "inte bara gräs" är återkommande kommentarer gällande vegetationen.
- Tillgång till innergården är önskvärd, gärna med sittplatser och vegetation.
- Tak att vara under är uppskattat, gärna med sittplatser.
- Lugna platser utan skräp och vandalism uppskattas.
- Skräp, klotter och vandalism är vanligt och gör platserna sämre och mindre mysiga.
- Rampen upp till fritids upplevs som farlig och läskig.
- Skjulet borde vara finare eller ersättas av något annat.
- Saker som efterfrågas är bland annat nya mål (de som finns är trasiga), kojor, bmx-park och hinderbana.

Elevernas bästa och sämsta platser

- Skogen är bra för där kan man bygga kojor och klättra, men eleverna får inte vara där så ofta. Även stockar och skogsbryn uppskattas.
- Bra platser är platser där många är eller där man kan leka själv.
- Bäckens är fin för att det finns vatten där.
- Regnskydd så som stugan är bra och uteklassrummet skulle man vilja använda mer men gör det inte på grund av vandalism.
- Rampen till gula huset upplevs som farlig.
- Platser som eleverna inte får vara på är dåliga platser.

Lynchanalys

- Svårt att röra sig runt området på ett tillgängligt sätt då stråken är fokuserade till byggnaderna.
- Många barriärer, de flesta vägar. I övrigt svaga gränser.
- Många noder men flertalet väldigt svaga utan tydliga mål.
- Både landmärken på platsen och utanför, främst byggnader.
- Platsen har många områden men dessa har svaga karaktärer och inte så tydliga gränser mellan sig.

Grahns sju karaktärer

- Flödet mellan de sju olika karaktärerna är inte optimalt på platsen idag då de flesta karaktärerna är bristfälliga eller saknas helt på platsen.
- De dynamiska områdena är mest dominanta i dagsläget medan lekbaser och entrézoner finns men kan förbättras.
- Anhalter, lugna områden och platser för sinnlig lek är dåligt representerade, det finns även få gradienter i landskapet.

SWOT

- Skolgården ligger bra i samhället rent geografiskt och är stor till storlek.
- De stora träderna på platsen idag samt tillgången till skolskogen ses som styrkor.
- De dominerande öppna ytorna bidrar till ett homogent utseende som saknar arkitektoniska kvaliteter.
- Vegetation saknas vilket kommer leda till ännu mer öppenhet när de äldre träderna måste tas ner.
- Entreérerna till platsen är anonyma, mycket på grund av den otydliga avgränsningen. Detta ger även mycket insyn.
- Platsen saknar variation i skala.

5. *PROGRAM*

I programmet sammanställs all information som samlats in och omformuleras till handfast vägledning inför gestaltningen. Sammanfattningarna från teorin, inventeringen, brukarmedverkan och analyserna omvandlas till programpunkter. Dessa sammanfattas sedan i mål att eftersträva i gestaltningen och illustreras med en programskiss.

5.1 PROGRAMÖVERSIKT

Källa	Kunskap	Programpunkter
Litteraturundersökningen		
Leka	<ul style="list-style-type: none">- En stor skolgård med kuperad terräng och naturlikt uttryck ger ökad fysisk aktivitet och skydd mot UV-strålning.- Naturmark som exempelvis skogsdungar ger en ökad variation av lekar på skolgården, även på andra ytor.- Utemiljön bör ha yta och detaljrikedom för sinnliga och vidlyftiga lekar samt dynamiken mellan dessa två.- Platser med kreativt kaos är utvecklande för barnen.- Kontraster till de fixa lekstrukturerna kan behövas för att främja sinnlighet exempelvis i form av sand, vatten och jord.- Naturlika vattenområden ger både avslappning, energi, känslor och sinnliga upplevelser.	<ul style="list-style-type: none">- Skolgården ska vara naturlig och kuperad.- Ytor för kreativitet och kontraster till dagens lekredskap behövs.- Vattnets närhet ska tillgängliggöras.
Lära	<ul style="list-style-type: none">- Berättarplatser i form av stubbar, bänkar och skärmtak främjar möjligheten till lärande på skolgården. Dessa kan också fungera som platser för lugnare lek och utställningar.- Växter kan användas som resurs i ämnen som exempelvis biologi, matematik och estetiska ämnen.- Djurliv så som fjärilar, fåglar och grodor ger en ansvarsfull attityd mot djur och tillför färger och ljud till skolgården.- Skolträdgårdar kan lära om livscyklar, näringslära och stimulerar social interaktion.	<ul style="list-style-type: none">- Ett rikt växt- och djurliv ska främjas i gestaltningen.- Skolgården ska ha platser för för samtal, undervisning och odling.
Växa	<ul style="list-style-type: none">- Att inkluderas i planering och förvaltning ger ökat självförtroende och stolthet.- Att inkluderas ger en ökad känsla av ägandeskap vilket ger mindre nedskräpning och vandalism.- Involvering måste ske kontinuerligt, annars tappas de positiva värdena.- De fem översta stegen i Harts steg är eftersträvningsvärd.	<ul style="list-style-type: none">- Elevernas möjlighet till involvering ska främjas i gestaltningen.

Källa	Kunskap	Programpunkter
Inventeringen		
Inventering	<ul style="list-style-type: none"> - Skolgården gränsar till en skog men har inte så mycket vegetation på själva gården. - Gården sluttar från norr till söder, har flera soliga lägen och avslutas med skog och en liten bäck. - Flera byggnader i många olika stilar är utspridda på området. - Växtzon 5, i vissa gynnsamma lägen troligen zon 4. 	<ul style="list-style-type: none"> - Skolgården ska ha mer träd och buskar. - Sollägen ska utnyttjas men skugga ska alltid erbjudas. - Skolgårdens fristående byggnader ska hålla en mer sammanhållen stil.
Vinterinventering	<ul style="list-style-type: none"> - Många vinteraktiviteter så som snöhögar, pulkabacke och is. - Vissa platser har liten eller ingen funktion sommartid. 	<ul style="list-style-type: none"> - Vinteranvändningen ska utvecklas ännu mera och bör kombineras med funktioner sommartid i största möjligaste mån.
Kontext	<ul style="list-style-type: none"> - Flera målpunkter både inom området och ute i samhället för både skoleleverna och allmänheten att nyttja. - Det finns potential att utveckla samhället genom skolan och tvärt om. 	<ul style="list-style-type: none"> - Gestaltningen ska främja rörelse till, genom och från skolgården. - Möjligheter till samarbete mellan samhället och skolan ska främjas i gestaltningen. - Skolgården ska kunna nyttjas även utanför skoltid.

Källa

Samarbetet

Kunskap

Programpunkter

Gåturen

- Buskar är något som önskas på flera platser runt om skolgården.
- Fler träd, mer natur, en park och "inte bara gräs" är återkommande kommentarer gällande vegetationen.
- Tillgång till innergården är önskvärd, gärna med sittplatser och vegetation.
- Tak att vara under är uppskattat, gärna med sittplatser.
- Lugna platser utan skräp och vandalism uppskattas.
- Skräp, klotter och vandalism är vanligt och gör platserna sämre och mindre mysiga.
- Rampen upp till fritids upplevs som farlig och läskig.
- Skjulet borde vara finare eller ersättas av något annat.
- Saker som efterfrågas är bland annat nya mål (för de som finns är trasiga), kojor, bmx-park och hinderbana.

- Mer vegetation så som buskar och träd med både parkkaraktär och ett vildare uttryck bör planteras.
- Innergården ska göras tillgänglig och skjulet ersättas med en finare utsikt.
- De trasiga och vandaliserade föremålen ska rustas upp och/eller ersättas.
- Rampen upp till fritids ska förbättras så att det blir säkert att ta sig in och ut.

Elevernas bästa och sämsta platser

- Skogen är bra för där kan man bygga kojor och klättra, men eleverna får inte vara där så ofta. Även stockar och skogsbryn uppskattas.
- Bra platser är platser där många är eller där man kan leka själv.
- Bäckan är fin för att det finns vatten där.
- Regnskydd så som stugan är bra och uteklassrummet skulle man vilja använda mer men gör det inte på grund av vandalism.
- Rampen till gula huset upplevs som farlig.
- Platser som eleverna inte får vara på är dåliga platser.

- Gör skogens positiva värden så som stockar, hinder, klättring och möjlighet till kojor tillgängliga och säkra.
- Förstärk kontakten med vatten.
- Skapa fler samlingsplatser under tak.
- Skapa platser för både ensamlek och lek i grupp.
- Förbättra rampen.

Källa

Analyserna

Kunskap

Programpunkter

Lynchanalys

- Svårt att röra sig runt området på ett tillgängligt sätt då stråken är fokuserade till byggnaderna.
- Många barriärer, de flesta vägar. I övrigt svaga gränser.
- Många noder men flertalet väldigt svaga utan tydliga mål.
- Både landmärken på platsen och utanför, främst byggnader.
- Platsen har många områden men dessa har svaga karaktärer och inte så tydliga gränser mellan sig.

- Områdena ska minska i antal och förstärkas karaktärsfyllt.
- Fler stråk behövs på skolgården.
- Noderna ska definieras starkare med tydligare målpunkter.
- Platsen ska avgränsas mot tomtgränsen för att definiera platsen och minska insyn från oönskade landmärken.

Grahns sju karaktärer

- Flödet mellan de sju olika karaktärerna är inte optimalt på platsen idag då flesta karaktärerna är bristfälliga eller saknas helt på platsen.
- De dynamiska områdena är mest dominanta i dagsläget medan lekbaser och entrézoner finns men kan förbättras.
- Anhalter, lugna områden och platser för sinnlig lek är dåligt representerade, det finns även få gradienter i landskapet.

- De dynamiska områdena ska begränsas och ge plats för gradienter i landskapet.
- Lekbaserna ska kompletteras med anhalter, lugna områden och platser för sinnlig lek.
- Entrézonerna och lekbaser ska utvecklas ytterligare.

SWOT-analys

- Skolgården ligger bra i samhället rent geografiskt och är stor till storlek.
- De stora träden på platsen idag samt tillgången till skolskogen ses som styrkor.
- De dominerande öppna ytorna bidrar till ett homogent utseende som saknar arkitektoniska kvaliteter.
- Vegetation saknas vilket kommer leda till ännu mer öppenhet när de äldre träden måste tas ner.
- Entréerna till platsen är anonyma, mycket på grund av den otydliga avgränsningen. Detta ger även mycket insyn.
- Platsen saknar variation i skala.

- Ny vegetation måste planteras.
- Skolskogen ska bli mer närvarande på skolgården.
- Gestaltningen av skolgården ska leda till arkitektoniska kvaliteter och upplevelser.
- Platsen ska definieras och den homogena känslan bör motarbetas.
- Skolgården ska innehålla olika skalor.

5.2 PROGRAMMETS MÅL

Eftersom flera av programpunkterna från de olika kunskapsområdena överlappade varandra fogades dessa samman till fem övergripande mål.

Programmets mål är att skapa en skolgård med:

- **Tydligare karaktär** som urskiljer platsen från omgivningen och ger en arkitektonisk upplevelse. Detta ska bidra till en tydlig rumslig disponering i olika skalor och bli en plats att besöka även utanför skoltid.

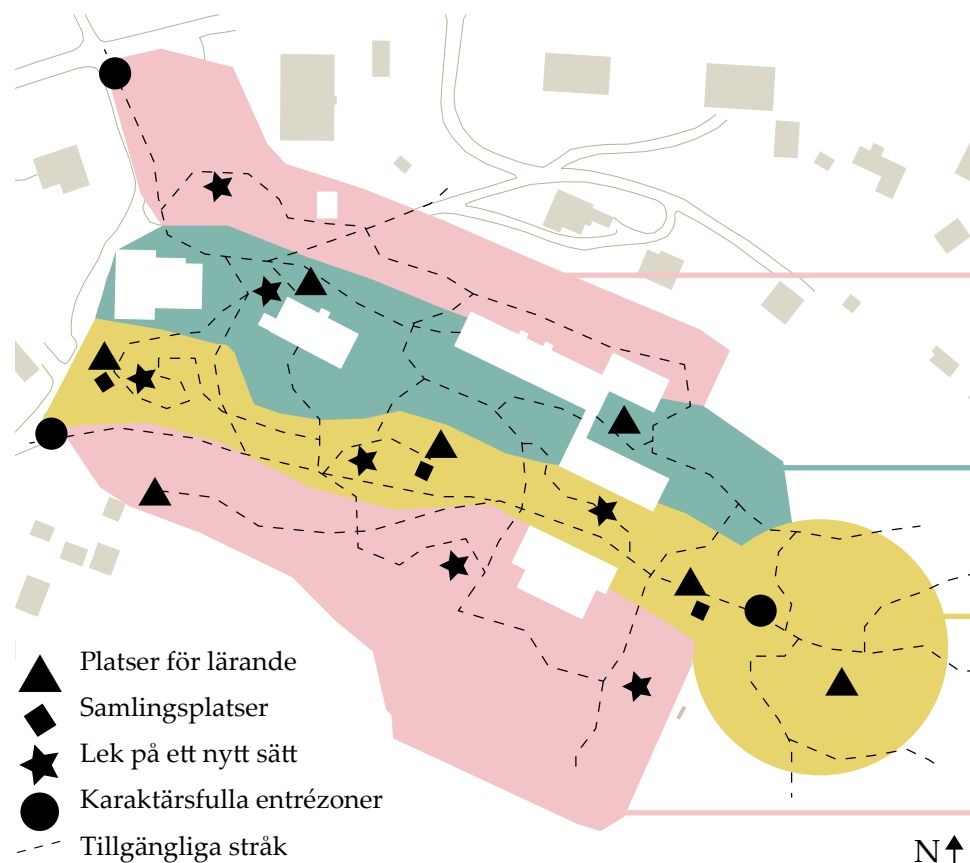
- **Ökad rörelse** på platsen och mellan platsen och samhället. Tillgängliga vägar, säkra entrézoner och tydligare noder som främjar rörelse genom platsen och mellan målpunkter.

- **Mer vegetation och topografi** med en naturlig och kuperad terräng som samspelar med skolskogen. Det nyplanterade växtmaterialet ska främja ett rikt växt- och djurliv och inneha kvaliteter året runt.

- **Möjligheter till lärande** genom mötesplatser, även under tak, ytor för odling och kontakt med olika biotoper främjar utveckling både under och utanför lektionstid.

- **Lekvärden året runt** med kontraster och komplement till de lekstrukturer som finns i dagsläget. Dessa ska gynna en variation av lekar, kreativitet och sinnliga upplevelser själv eller i grupp bland annat genom stockar, kojor och en utökad vattenkontakt.

5.3 PROGRAMSKISS

Ett stråk av lekfulla markmoduleringar och buskage **skärmar** av platsen mot omgivningen. I buskarna kan labyrinter och gömställen ta form och topografins utformning kan locka till **lek** både sommar och vinter som ett komplement till dagens lekutrustning.

Stråket intill skolbyggnaderna löser upp gränsen mellan ute och inne och fokuserar på **leken** och **lärandet** genom bland annat färg, trä och **odling**.

Detta är skolgårdens **ryggrad** och **signum** som ger platsen en **tydlig karaktär** och består av flera mindre rum för lek och lärande. Stråket leder slutligen ut i skolskogen som även den till viss del färgas av den nya karaktären.

I detta stråk återkommer de lekfulla markmoduleringarna och buskarna men här i form av en arena för **fartfyllda aktiviteter** som kräver gott om plats både sommar och vinter. Buskarna innehar även här en avskärmande funktion och skapar **rum** och avgränsningar för de olika aktiviteterna.

I programskissen delas platsen in i tre olika karaktärsområden. Detta för att motarbeta den idag homogena skolgården och för att ge möjlighet till rumslig disponering.

De två inramande områdena (rosa i planen) hålls ihop karaktärsfyllt och avgränsar platsen mot omgivningen. Området närmast skolbyggnaderna (blått i planen) öppnar upp flödet mellan inne och ute på ett tillgängligt och säkert sätt. Skolgårdens ryggrad (gult i planen) blir det karaktärsområde som sticker ut och blir skolgårdens signum i ständig kontakt med den mer vilda skolskogen.

Skolgården är ströslad med platser för både informellt och formellt lärande så som berättarplatser och uteklassrum. Platsens entrézoner förstärks med hjälp av de karaktärsstarka formspråket vilket gör att skolgården får tydliga anknäppningspunkter. Lekutrustningen kompletteras med flera områden för lek på nya sätt i allt från kreativa verkstäder till stockar och stenar. Hela skolgården görs tillgänglig med gångvägar och stigar som ger olika upplevelser beroende på om rörelsen sker inom ett karaktärsområde eller tvärs över skolgården.

6. GESTALTNINGSFÖRSLAG

I detta kapitel följer gestaltningsförslaget som utvecklades efter programmet.

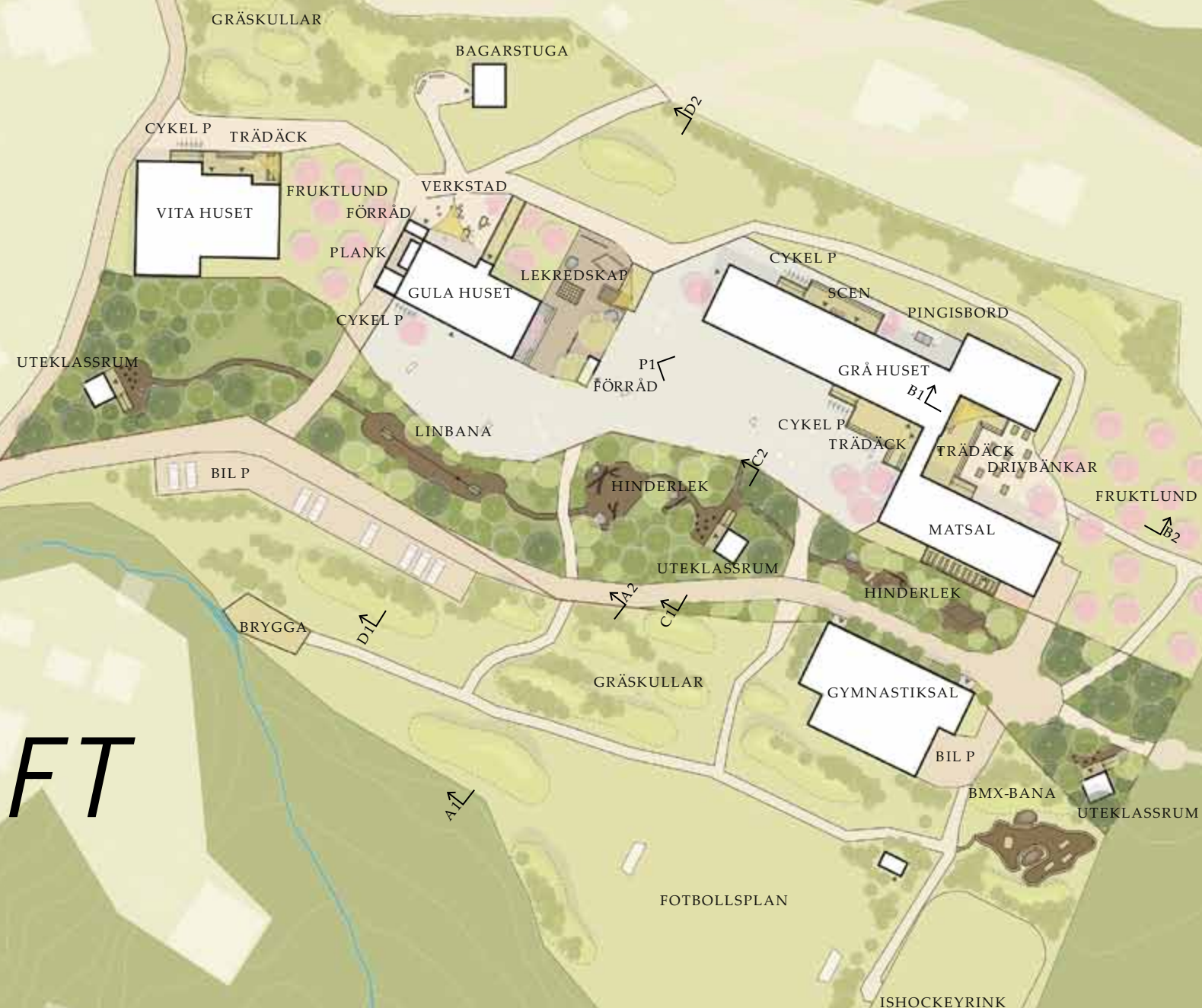
Gestaltningsförslaget är ursprungligen monterat på tre A1-plancher och kan ses nerskalade till A3 i bilagan (bilaga A). Här visas samma material men i annan ordning för läsbarhetens skull. Kapitlet avslutas med resultatet från den andra brukarmedverkan, återkopplingen.

6.1 GESTALTNINGSFÖRSLAGET

VÄXTKRAFT

ILLUSTRATIONSPLAN

	Barrträd	Skala 1:1000/A3 1 10m Norr ↑
	Lövträd	
	Frukträd	
	Buskar	 Gräs
	Blommande buskar	 Skog
	Gräskulle	 Stenmjöl
	Kant av cortenstål	 Bark
	Bänk	 Sand
	Solsegel	 Asfalt

Växtkraft är ett gestaltungsförslag för Järåskolans utemiljö. Det omkringliggande landskapet har koncentrerats till lekfulla markmoduleringar, spännande skogsstråk och platser för kreativitet, lek och lärande för en levande skolgård - året runt - där ingen skoldag är den andra lik.

ETT ÅR PÅ SKOLGÅRDEN

När höstterminen startar är skolgården prunkande av grönska och i skogsstråket pågår det full aktivitet på rasterna bland stockar och stenar. När hösten kommer lyser träden upp skolgården med sprakande färger i rött och gult. Nu drar skördetiden igång och de frön som sattes i drivbänkarna i våras har nu utvecklats till morötter och rödbetor. Frukten hänger tung i fruktträden och i hemkunskapen kan man lära sig koka egen äppelmos. Det är också dags att göra fint på skolgården inför vintern och för eleverna innebär det bland annat att hjälpa till att klippa buskagen för att lägga grunden till nästa års labyrinter och gömställen.

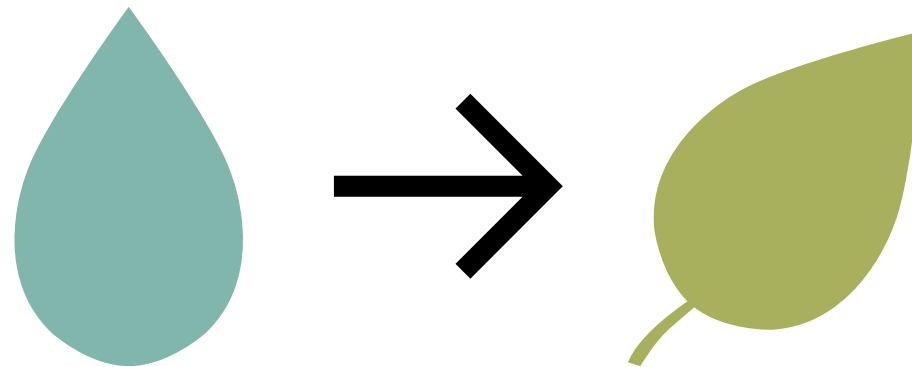
När den första snön faller omvandlas de mjuka gräskullarna till pulkabackar och uteklassrummen blir mysiga krypin under rasterna och efter skridskoutflykten. Inifrån klassrummen kan man se hur fåglarna rensar det sista från fruktträden.

När värmen återvänder spricker hela skolgården ut i blom och äntligen kan man sitta ute under både lektioner och på lunchen på något av trädäcken. Nya kojprojekt tar form i skogsstråket och spännande uppfinningar utvecklas i verkstaden. Det planteras ut i drivbänkarna och man kan första gången för säsongen cykla till Geråbadet efter skolan. Inför skolavslutningen repas uppträdanen på utescenen, i verkstaden målas konstverk och i drivbänkarna växer solrosorna sig höga. BMX-banan används flitigt efter skolan och det spelas brännboll i gräset under idrotten. När terminen går mot sitt slut samlas alla elever på skolgården och går tillsammans genom skogen och över Järån till skolavslutningen på Gerålund.

Under sommaren blir skolgården ett utflyktsmål för lek och aktivitet. Den blir även en plats för rekreation som man kan besöka på promenaden med hunden eller på väg mot Geråbadet. I takt med att träden börjar skifta färg och luften blir frisk tar ett nytt läsår sin början.

VÄXTKRAFT

Vattenkraften har under de senaste par hundra åren varit den kraft som utvecklat Bispgården. Först genom timmerflottning på Indalsälven ut till sågarna och fabrikerna i Sundsvall, sedan genom användandet av vattenkraft i Järån till bland annat sågar, bryggerier och kvarnar. Under 1900-talet har utvecklingen främst skett genom vattenkraftverkens etablering. De senaste åren har dock progressen stått stilla och vattenkraften har blivit en del av vardagen. Det är därför nu dags för Växtkraften att ta över utvecklingen.

Växtkraft är ett trebenat begrepp som innefattar *samarbete*, *vegetation* och ökad *användning*.

Genom samarbete och engagemang mellan elever, lärare och samhället skapas en relation till skolgården och en möjlighet att påverka som gör att både självförtroendet och stoltheten växer.

Skolgårdens vegetation skapar platsens karaktär och möjliggör lek, lärande och möten i en dynamisk utemiljö i ständig utveckling.

Skolgården får ökad tillgänglighet, kopplas samman med intilliggande målpunkter och kan användas av hela samhället. Det ger inspirerade elever och lärare, nöjda invånare och stimulerar tillväxt.

KONCEPTET

Konceptet som används i gestaltningen av skolgården är inspirerat av det paradigmskifte som skett från vattenkraft till växtkraft. Skolgården ska ge möjlighet för både elever, lärare och samhället att uppleva det landskap som annars lätt kan tas för givet på ett helt nytt sätt.

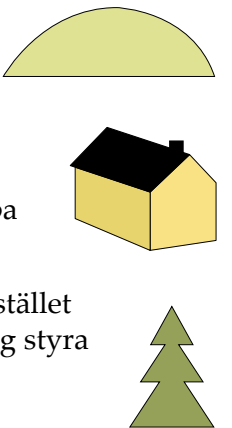
Konceptet innebär alltså en möjlighet att på ett stiliserat och koncentrerat sätt att uppleva det omkringliggande landskapet, detta genom tre karaktärsområden:

DE BÖLJANDE BERGEN - koncentreras till spännande och lekfulla markmoduleringar som omfamnar och avgränsar platsen. Buskar och träd hjälper till att skapa rumslighet och platser för lek.

DEN MÄNSKLIGA NÄRVARON - i och intill naturen representeras av ett stråk där det finns möjlighet att skapa med hjälp av bland annat färg, trä och genom odling.

DEN TÄTA SKOGEN - till formen av en knixig fors som istället för vatten är fylld av vegetation. Här får en stiliserad skog styra riktningen ut mot den mer otuktade skolskogen.

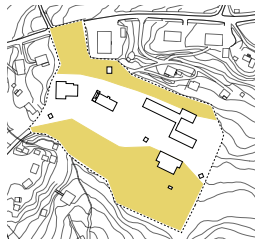
Genom hela området slingrar stigar och gångvägar som ger möjlighet till nya upplevelser beroende på om man väljer att röra sig genom flera karaktärsområden efter varandra eller fördjupa sig i ett.

PERSPEKTIV P1 SETT MOT GRÅ HUSET

DE BÖLJANDE BERGEN

Hela skolgården ramas in av de mjuka gräskullarna som symboliserar de böljande bergen i det omkringliggande landskapet. Markmoduleringarna varierar i både storlek och höjd för att erbjuda utmaningar till alla åldersgrupper. Kullarna kan användas i lek både sommar och vintertid då de blir pulkabackar i olika storlekar.

I idrottsundervisningen passar kullarna till uppvärmning och motorikövningar och kan bli arenor för annorlunda fotbollsmatcher. Andra sätt att använda sig av kullarna är att täcka dem med bark och skapa banor för BMX och andra lekar.

Rummen som skapas mellan kullarna kan förstärkas ytterligare med buskplanteringar, detta blir tydligt i skolgårdens norra del där buskarna formas i bersålika rundlar där man kan sitta ostört i mindre grupper eller själv. Beroende på hur buskarna klipps och gallras kan labyrinter och kojor ta form från år till år. Med buskarnas hjälp är det också enkelt att skärma av mot oönskad insyn eller utblickar, exempelvis mot ishockeyrinken sommartid.

Labyrint av buskar.

Mjuka gräskullar.

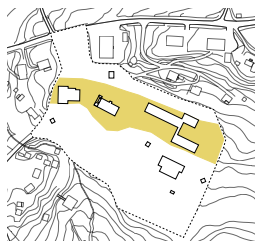
Illustration över gräskullarna och BMX-banan intill fotbollsplanen.

SEKTION A1-A2

Genom att flytta runt jordmassorna som finns i dagsläget kan fler mindre kullar skapas. Om man exempelvis gräver en grop och lägger den uppgrävda jorden alldeles intill gropen har en dramatisk skillnad i topografin skapats med enkla medel. Buskarna ska ha en vild karaktär som kan tämjäs på olika sätt beroende på vilken känsla som eftersträvas. Genom att fylla en grävsropa med sly och tillhörande jord och mikroorganismer kan en snabb etablering ske. När det är dags att beskära kan eleverna vara med och gallra fram sina favoritställen.

DEN MÄNSKLIGA NÄRVARON

Detta är kreativitetens stråk. Trädäcken vid entréerna mjukar upp gränsen mellan ute och inne och gör det enkelt att flytta ut undervisningen eller mellanmålstunder. Vid stark sol ger solsegel en behaglig skugga. Trädäcket vid dubbelingången i norr kan även fungera som scen för mindre musikuppvisningar eller teaterframträdanden med grässlanten som läktare.

Det som karaktäriserar stråket är fruktträden. Vissa är av prydnadskaraktär och markerar, likt utropstecken, entréerna medan de andra breder ut sig i stora fruktlunder och ger barnen en möjlighet att plocka sitt mellanmål direkt från trädet. Drivbänkarna i öst är platsen för odling och kontemplation och kan användas frekvent i undervisningen. Bär och blommor ger en färgsprakande innergård som kan njutas även inifrån. Verkstaden är platsen där allt är möjligt och fantasin får flöda fritt. Det nya planket kan kläs med papper och användas som en stor pannå. Förrådet ger möjlighet för eleverna att låsa in sina projekt under natten och gör det enkelt att plocka fram det material som behövs för att förverkliga sina idéer.

Målarverkstad.

Utepyssel.

Stämningsfullt uterum under trädkronor.

Odlingssyta med solsegel.

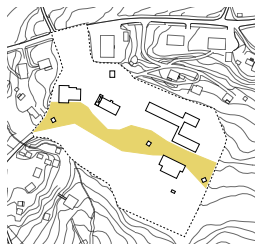
Illustration över uteverkstaden vid gula huset.

SEKTION B1-B2

I denna del av skolgården används mycket virke både till trädäck, drivbänkar och i verkstaden. I val av trä bör hållbarhet och säkerhet prioriteras. Material till verkstaden kan skänkas från både företag och privatpersoner för att ge eleverna tillgång till en fantasieggande lek. Stråket innehåller ett stort antal fruktträd och prydnadsträd. En annorlunda semesterpresent eller julklapp från ett företag på orten till sina anställda kan i framtiden vara fem äppelträd av olika sorter till skolgården. När träden börjar ge frukt kan försäljning av must och mos ge eleverna bidrag till klasskassan.

DEN TÄTA SKOGEN

Skogen är skolgårdens signum och hålls stilrent begränsad av en ram av roströd cortenstål. Stålkantens höjd varierar från att vara som ett staket i väst till att vid övergångar dyka ner och synas endast som en fris i marknivå. Vid asfaltplanen är kanten en låg sarg och när den skär över bilvägen markerar den att bilisten nu är inne på skolans område. Träden går från att i väst bestå främst av barr till att sedan bli mer av blandskogskaraktär. Variationen i växtvalet ger kvalitéer året runt i form av blom, bär och vintergröna växter. I skogen finns tre uteklassrum som fungerar som mötesplatser under och utanför skoltid. Dessa blir vintertid mysiga ställen att elda vid, exempelvis efter en skridskotur. Skogen passar perfekt för kojbyggen och det finns gott om platser att gömma sig eller vara ifred i. En naturlig hinderbana slingrar sig mellan stammarna och det finns ett klätterträd för alla. Stigar av stenmjöl och bark leder vägen igenom stråket och mynnar till sist ut i skolskogen. Här slutar stålkanten och markerar gränsen mellan skolan och skolskogen på ett subtilt sätt. I skolskogen plockas det roströda stålet upp i skyltar för att leda besökaren rätt.

Skogen är skolgårdens signum och hålls stilrent begränsad av en ram av roströd cortenstål. Stålkantens höjd varierar från att vara som ett staket i väst till att vid övergångar dyka ner och synas endast som en fris i marknivå. Vid asfaltplanen är kanten en låg sarg och när den skär över bilvägen markerar den att bilisten nu är inne på skolans område. Träden går från att i väst bestå främst av barr till att sedan bli mer av blandskogskaraktär. Variationen i växtvalet ger kvalitéer året runt i form av blom, bär och vintergröna växter. I skogen finns tre uteklassrum som fungerar som mötesplatser under och utanför skoltid. Dessa blir vintertid mysiga ställen att elda vid, exempelvis efter en skridskotur. Skogen passar perfekt för kojbyggen och det finns gott om platser att gömma sig eller vara ifred i. En naturlig hinderbana slingrar sig mellan stammarna och det finns ett klätterträd för alla. Stigar av stenmjöl och bark leder vägen igenom stråket och mynnar till sist ut i skolskogen. Här slutar stålkanten och markerar gränsen mellan skolan och skolskogen på ett subtilt sätt. I skolskogen plockas det roströda stålet upp i skyltar för att leda besökaren rätt.

Kojbyggande i glänta med täckbark.

Naturlig hinderbana.

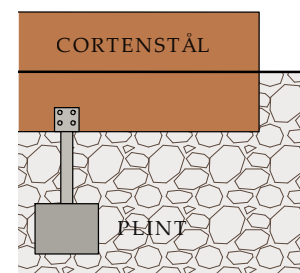
Kantstöd av cortenplåt.

Illustration över entrén till skolskogen.

SEKTION C1-C2

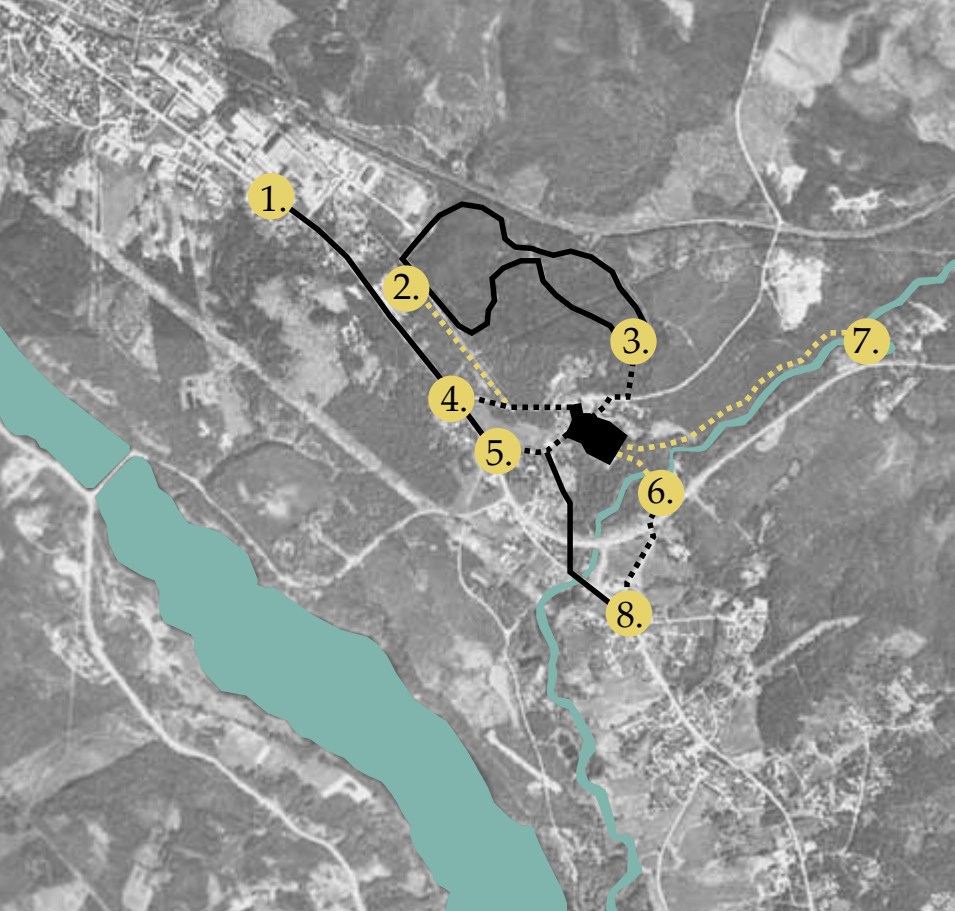
Skiss över stålkantens konstruktion.

Flertalet industrier i Bispgården hanterar stål och har maskiner som kan skära i det. Det finns alltså möjlighet att stålkanten som definierar den täta skogen kan tillverkas lokalt. Mycket av de mer naturinspirerade lekredskapen kan hämtas från skog och mark. Detta bör dock ske i dialog med en besiktningskontrollant så att lagar och regler för en säker lek följs. Gällande planteringen av själva skogen kan det behövas "ammträd" av snabbväxande arter, exempelvis pil och asp, till en början för att få upp volym och skydda de mer långsamväxande arterna så som tall.

SKOLGÅRDENS FUNKTION SOM NAV I SAMHÄLLET

För att främja platsens funktion som nav och göra det enkelt för både elever, lärare och övriga samhället att ta sig till skolgården och dess målpunkter är omkringliggande vägnät viktigt.

Detta ska inte bara ge en smidig och säker resa till och från skolan utan också tillgängliggöra längre sammankopplade stråk som kan användas för rekreation. Samtliga vägar bör vara gång- och cykelanpassade i ett tillgängligt material. Detta för att främja en "aktiv transport" i vardagen. Nedan följer en karta över skolgården och dess relation till de närmaste målpunkterna.

- Väg i bra skick

Väg i dåligt skick

Ny vägdragning
- Målpunkter i närheten

Vattendrag

Skolområde

VÄXTFÖRSLAG

HäggmispelRönnspireaVitbrokig kornellLitet rödvideOxelSilverbuskeBlodhäggNäverhäggBjörkBergtallSibirisk lärkSerbgranGinnalälönnPilUngersk syrénBergskörsbärOlika sorters äppelträd

1. DEN VÄSTRA DELEN AV BISPGÅRDEN

Idag finns en asfalterad bilväg med separerad gång- och cykelbana hela vägen från centrum och ner till vägen utanför skolan. Detta möjliggör säker gång och cykeltransport mellan skolan och västra Bispgården.

2. ÖSTERVÅG, IDROTTSANLÄGGNING

En tillgänglig stenmjölsväg för gång och cykel genom skogen skulle minska avståndet mellan skolan och Östervåg. Denna skulle även kunna fungera som en förlängning av elljusspåret.

3. ELLJUSSPÅRET

En förstärkt koppling mellan skolan och elljusspåret skulle göra det lättare för skolan att nyttja spåret. Det skulle också främja övriga samhällets möjlighet att nyttja skolområdet och göra det till en del av promenaden eller löparrundan.

4. INFART NORD

Den norra infarten till skolområdet leder till vändplatsen där föräldrar lämnar och hämtar sina barn. I dagsläget är vägen en gropig grusväg och bör rustas upp. Detta för att möjliggöra en säker sista sträcka för gående och cyklister från västra Bispgården.

5. INFART SYD

Den södra infarten är där skolbussen lämnar och hämtar och sista biten sker till fots. I dagsläget är vägen en gropig grusväg och passerar kyrkan och hembygdsgården innan slutdestinationen Järåskolan. Denna väg används också av de som arbetar på skolan. Om vägen rustades upp skulle det inte bara ge en säker gång- och cykelsträcka för eleverna utan även gynna både kyrkan, hembygdsgården och underlätta för besök av skolgården även utanför skoltid.

6. GERÅLUND

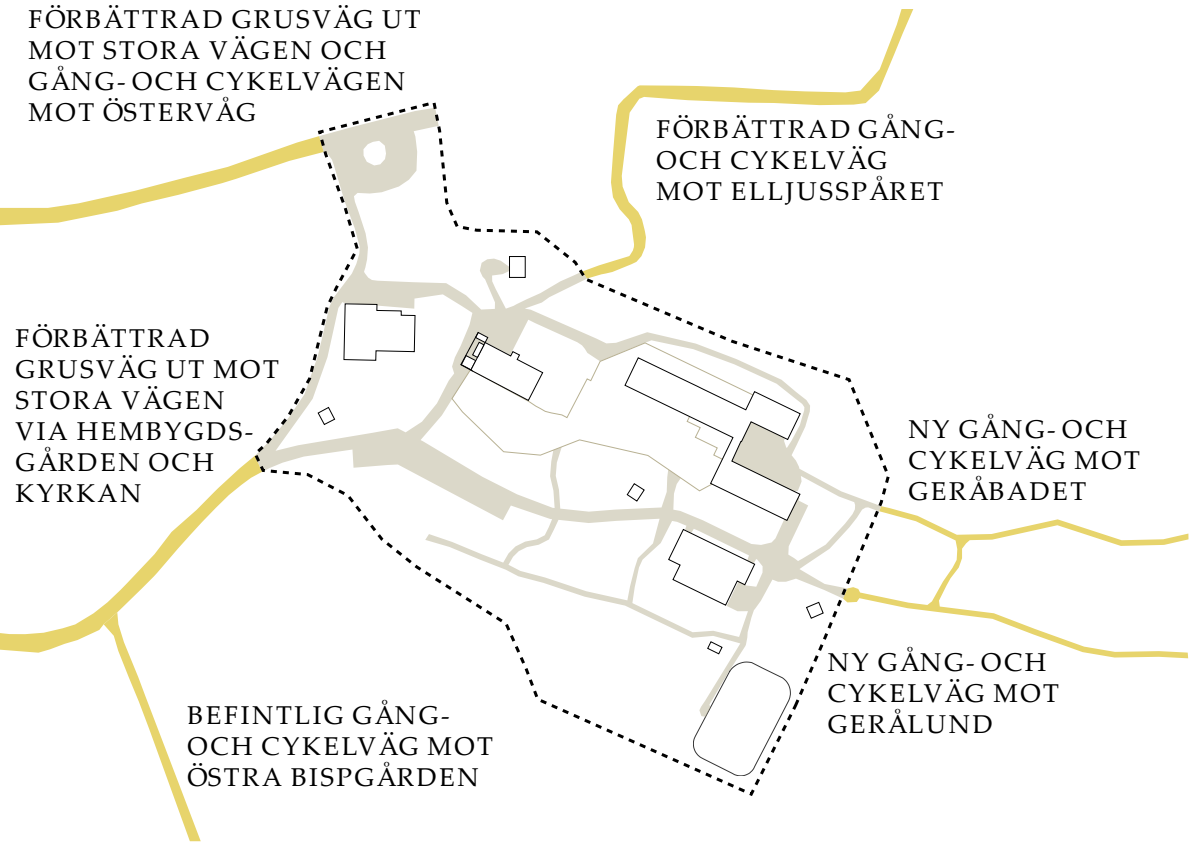
Dansbanan Gerålund ligger naturskönt intill Järån och skulle kunna få en förstärkt koppling till skolgården. Genom en tillgänglig gång- och cykelväg och en bro över ån skulle Gerålund länkas samman med det övriga föreslagna vägnätet och bli ett utflyktsmål för hela samhället. Gerålund skulle också, efter viss upprustning, kunna fylla funktionen som festplats igen under exempelvis skolavslutningar och evenemang.

7. GERÅBADET

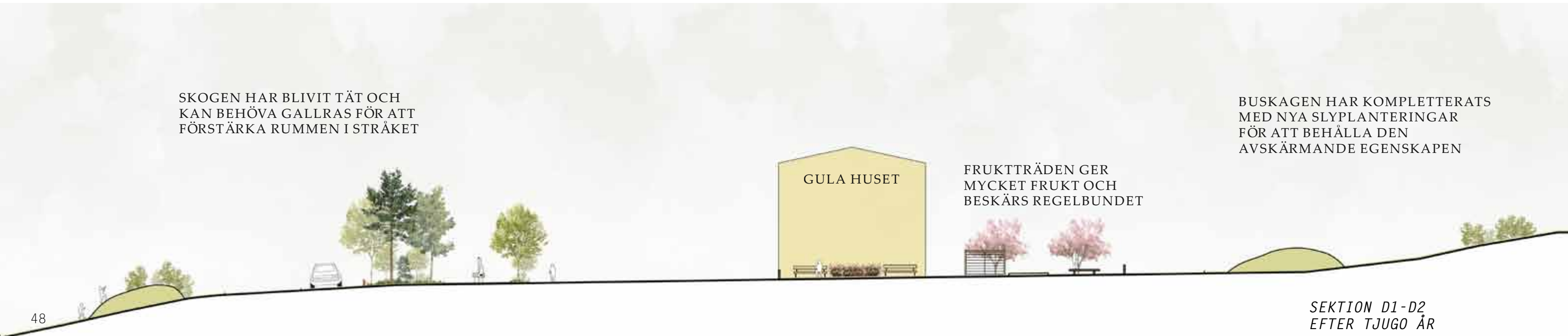
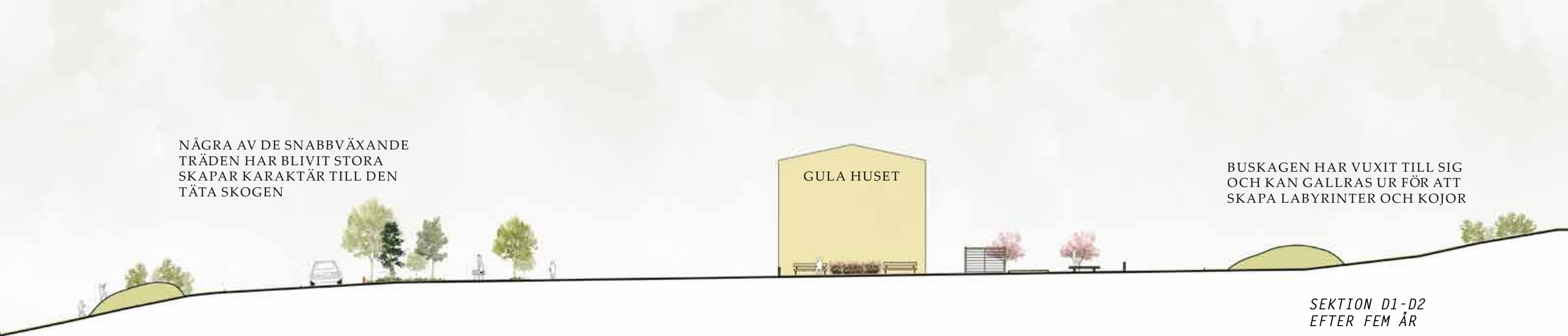
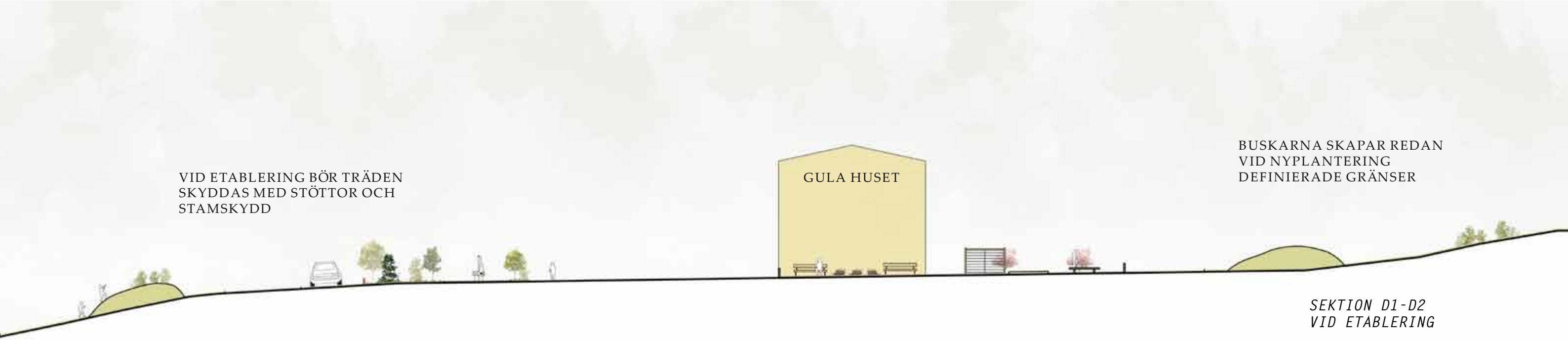
Badplatsen Geråbadet nås idag genom en brant, asfalterad och högtrafikerad bilväg utan trottoar. Genom en tillgänglig gång- och cykelväg genom skogen skulle det ges möjlighet till en säker transport till och från badplatsen. Om vägen dras intill Järån blir den inte bara en transportsträcka till och från badet utan kan även ge rekreativa värden och möjlighet till fiske från tillgängliga träbryggor. Detta skulle kunna bidra till ett ökat nyttjande av skogen både från skolan och övriga samhället.

8. DEN ÖSTRA DELEN AV BISPGÅRDEN

I dagsläget finns en gång- och cykelväg mellan skolan och de östra delarna av Bispgården samt en asfalterad väg med separerad gång- och cykelbana genom själva samhället. Genom en förstärkt och säker koppling till Gerålund kan skolgården tillgängliggöras från de östra delarna genom två vägar. Detta skulle även kunna främja ökad rörelse utanför skoltid.

VÄXTMATERIALETS UTVECKLING

6.2 UPPFÖLJNING AV GÅTUR

För att återkoppla gåturen med elever och lärare på Järåskolan gjorde jag ett återbesök där jag visade och förklarade mitt gestaltungsförslag.

Uppföljningen av gåturen skedde den 7:e maj 2013 och tog ungefär en timme att genomföra. Jag inledde med en digital presentation av förslaget och skickade sedan runt tre karaktärsmodeller i gruppen (se sid 17 för bilder). Efter presentationen delades de åtta eleverna in i två grupper med en lärare i varje. De fick sedan ett A3-häfte per grupp med de skissartade perspektiv jag gjort över samtliga besökta platser på gåturen. Jag uppmanade dem att skriva ned vad de tyckte om de olika platserna, vad som var bra, dåligt eller om något var på fel plats. Jag berättade också att det även denna gång var viktigt att de tänkte efter varför de tyckte något var bra eller dåligt och att både eleverna och lärarnas kommentarer skrevs ned.

Under tiden de diskuterade de olika platserna gick jag emellan de två grupperna och förtydligade eller förklarade det som de hade frågor om och till detta var den utskrivna illustrationsplanen till stor hjälp. Efter ungefär 45 minuter hade de båda grupperna diskuterat de åtta platserna och vi hade i de mindre grupperna pratat om frågor som kommit upp längs vägen. Då diskussionerna i de mindre grupperna gått så pass bra och jag hela tiden hade möjlighet att lyssna och gå emellan de två grupperna kändes en sammanfattande slutdiskussion överflödig. De två lärarna hjälpte också till i de respektive grupperna med att ställa bra följdfrågor till eleverna samt att anteckna och diskutera. Kommentarer och diskussionen som fördes visade att den muntliga presentationen tillsammans med de skissartade perspektiven, karaktärsmodellerna och illustrationsplanen förmedlat gestaltungsförslaget till både elever och lärare. Efter återkopplingens slut samlade jag in materialet och påbörjade sammanställningen.

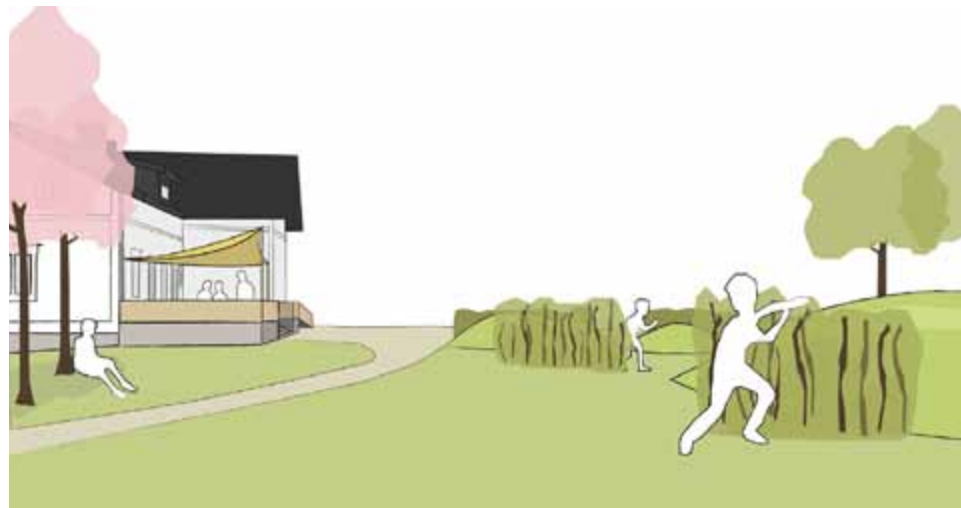
Här följer det material jag delade ut samt en sammanställning av de kommentarer som skrevs ned av de två grupperna.

1.

“En park eller nånting.”

“Inte bara gräs.”

Kommentarer:

“Bra med uteplats att ha lektioner vid, sitta och prata.”
“Bra med fruktträd.”
“Kan vänta på föräldrar vid skolans slut.”
“Tror att man gärna åker hit på fritiden också.”
“Bra med kullar.”
“Skönt att ha någonstans att sitta.”
“Gott med frukt.”
“Bra med gömställen.”

2.

“Det enda som finns är en brunn och en container och brunnen är alldeles för tung och man får inte lyfta containern.”

“Rampen måste få skruvar så att den inte gungar.”

Kommentarer:

“Roligt att kunna snickra ute.”
“Bra att förrådet är nära.”
“Rampen ser ut att vara bättre/stadigare.”
“Kul och fint med planket. Bra plats att måla på.”
“Bra med verkstad.”
“Bygga saker.”
“Man kan sitta och leka där.”

3.

“Bänkar så man kan sitta där.”

“Ser lite lite ut med den där stocken,
mer buskar och träd.”

Kommentarer:

“Kanske en trädkoja?”

“Härligt, mysigt med alla träd.”

“Här kan nog fantasin få fart.”

“Bra med kojor, sittplatser och uteklassrum.”

4.

“Man kan ställa sig under taket, det är bra.”

“Man kan gå balansgång.”

Kommentarer:

“Kul med hinderbana.”

“Bra med sittplatser.”

“Härliga utelektioner.”

“Roligare raster.”

“Bra med gömställen när man spelar dunken.”

“Roligt med hinderbana.”

“Roligt att kunna välja ställe.”

5.

“Ta bort allt utom ishockeyrinken och
bygg en labyrinth.”

“En Bmx-park, cykelpark med hopp och allt.”

Kommentarer:

“Bra med kullar i olika storlekar.”

“Mysigt med träd och buskar.”

“Många gillar nog BMX.”

“Det är bra med kullarna och buskarna.”

“Roligt att köra BMX.”

6.

"Det är inte så skönt att sitta där när det är förstört."

"Det borde förändras så man kan sitta där och äta mellis och mysa för nu är bänken sönder."

7.

"Det skulle passa med en typ park där."

"En plats där man kan sitta med träd."

8.

"Gillar inte den för att den är väldigt skräpig och många håller på där och det är inte så trevligt."

"Dåligt för man har inget att göra där."

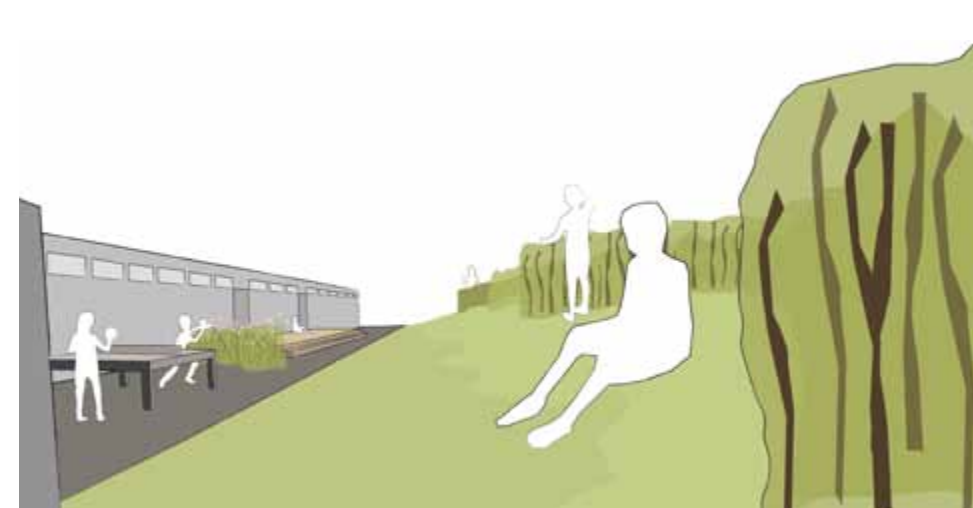
Kommentarer:

"Inbjudande."
 "Man blir nyfiken."
 "Mysigt."
 "Nytt uteklassrum roligt!"
 "Det är kul om man får vara i skogen och utanför."
 "Det ser tomt ut (till vänster i bilden)."
 "Fint med portalen/ingången till skolskogen samt skylt."

Kommentarer:

"Fint!"
 "Tussilago/blommor runt kanterna vore fint."
 "Roligt att odla och se hur det växter."
 "Kan förkultivera inomhus/drivbänk."
 "Bra uteplats där man kan sitta."
 "Solstolar och bord."
 "Bra att man kan odla blommor och jordgubbar."
 "Platsen är bra och solig och det är mysigt med fruktträd."

Kommentarer:

"Kunna sitta och prata/planera tillsammans."
 "Scen vore kul! Fler skulle nog vilja spela då."
 "Pingisbord!"
 "Leka kurrageömma och "Fredagsmys" med klassen."
 "Roligt att spela instrument och teater på scen."
 "Det är kul med en scen och att man kan sitta vid bersåerna."
 "Roligt med pingisbord."

Kommentar till uppföljningen

Feedbacken till förslaget var enat positiv. Uppföljningen av gåturen var till som en kontroll både för mig och eleverna för att se om vi förstått varandra under gåturen. Jag tror att det var viktigt för eleverna att se hur jag tagit till mig av deras åsikter och förslag. För mig var uppföljningen viktig för att se om resultatet av gåturen tillsammans med de andra kunskapskällorna levde upp till eleverna och lärarnas förväntningar, behov och önskemål på skolgården.

7. DISKUSSION

Här diskuteras arbetet med start i frågeställningen och gestaltungsförslaget. Metoderna diskuteras sedan med fokus på de viktigaste lärdomarna. Avslutningsvis kommer mina förhoppningar och rekommendationer.

7.1 VÄXTKRAFT

Återkoppling till frågeställningen

Frågeställningen som jag haft för avsikt att besvara i detta arbete är:

Hur kan en skolgård gestaltas för att stimulera användande och tydliggöra skolans roll som nav i samhället?

Gestaltningförslaget Växtkraft är ett flerbottnat förslag som svarar på frågeställningen genom:

- samarbete och engagemang mellan elever, lärare och samhälle
- tillförandet av vegetation och karaktär
- ökad tillgänglighet och användning

Nedan följer en fördjupad diskussion av gestaltningförslaget som kopplar samman resultatet med litteratur, inventering, analyser och brukarmedverkan utifrån programmets mål.

Gestaltningförslaget

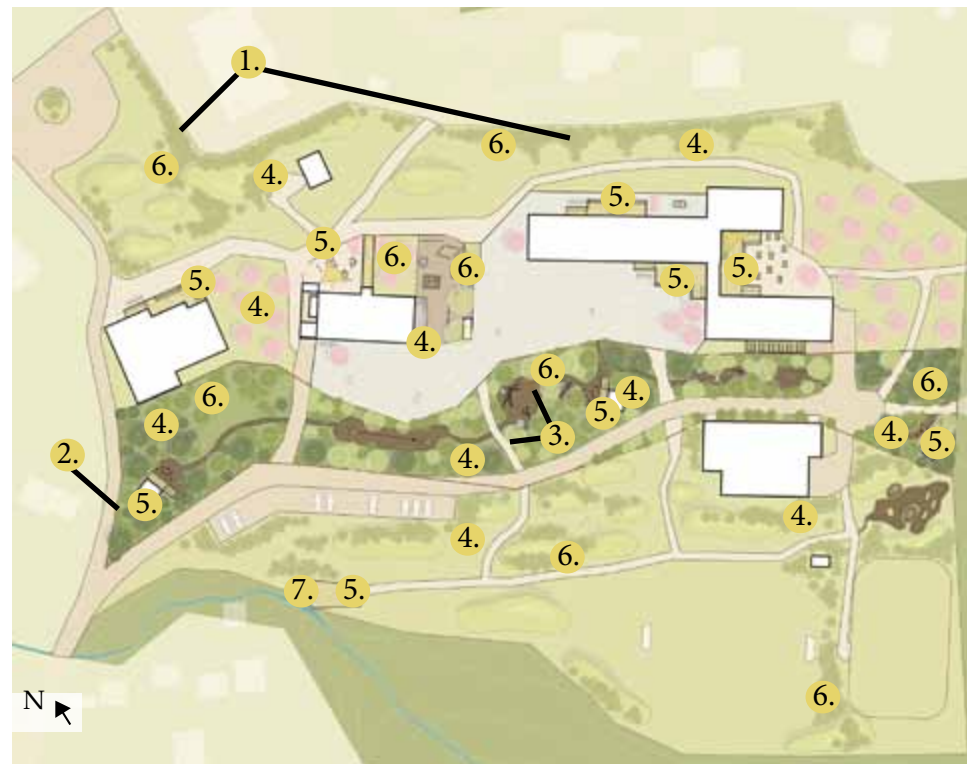
Mitt gestaltningförslag för Järaskolans skolgård baseras på ett program som sedan komprimerats till de fem målen *tydligare karaktär, ökad rörelse, mer vegetation och topografi, möjligheter till lärande samt lekvärden året runt*.

Tydligare karaktär

Konceptet jag använder mig av, att uppleva det omkringliggande landskapet på ett stiliserat och koncentrerat sätt, ger platsen en stark karaktär genom de tre karaktärsområdena de böljande bergen, den mänskliga närvaron och den täta skogen. Det är framförallt den täta skogen, vilken jag benämner som skolgårdens signum, som skiljer ut platsen och ger möjlighet till en arkitektonisk upplevelse. Detta kan förhoppningsvis göra platsen till en målpunkt och hjälpa till att locka besökare och brukare till skolgården även utanför skoltid, då det finns få platser som erbjuder den möjligheten i Bispgården idag. Den strikta stälkanten och den täta vegetationen går som en ryggrad genom skolgården och blir på så vis en bokstavlig och väl synlig tolkning av förslaget växtkraft som ger platsen en identitet.

De övriga karaktärsområdena kontrasterar och kompletterar med mjuka kullar och blommande fruktträd och förstärker på så sätt känslan ytterligare. Karaktärsområdena bidrar också till en tydlig rumslig disponering och motverkar den homogena karaktär som både Lynchanalysen och SWOT-analysen pekar på.

Lynchanalysen visade också på problem med insyn från oönskade landmärken och otydliga gränser, något som i gestaltningen motarbetats med buskplanteringar och markmoduleringar (1). Även stälkanten runt den täta skogen hjälper till att avgränsa platsen och kan användas som barriär för att separera barnen från vägen i väster men också förhindra att lösa hundar springer in på skolgården, något som vissa elever uttryckte en rädsla för under gåturen (se gåturen plats 3 - Skogsdungen med stocken) (2). På grund av en önskan om ökad användning av skolgården

Plan med nummer som ger stöd åt texten. För möjlighet till detaljer, se illustrationsplan.

från hela samhället är det betydelsefullt att understryka att gestaltningförslaget främst ska uppfylla sin roll som skolgård. När jag tidigare arbetat med konceptuell gestaltning har jag ofta haft en vilja att dra det till sin spets. I detta projekt har det hela tiden känts viktigare att skapa en fungerande skolgård i första hand. Dessa två behöver dock inte utesluta varandra och jag har strävat efter att hitta en bra nivå mellan ett karaktärsstarkt uttryck och en skolmiljö som går att använda på spännande sätt.

Ökad rörelse

I Lynchanalysen blev det väldigt tydligt att rörelsestråken på platsen idag är väldigt begränsade till och mellan skolbyggnaderna. Detta tar även SWOT-analysen upp som en svaghet då det bidrar till en dålig tillgänglighet på skolgården. I mitt förslag har jag försökt att skapa ett tillgängligt rörelsestråk runt hela skolgården för att alla ska ha möjlighet att använda hela platsen. Jag har även tänkt på hur stråken utformas för att de ska ge olika upplevelser beroende om man väljer ett långsgående eller tvärgående stråk för att ge en variationsrik plats (3).

Eftersom jag valde att se på platsen som ett nav i samhället blev även angränsningspunkterna och vägarna till de närmaste målpunkterna en viktig del i gestaltningförslaget. Det är även en central del i att främja en "Aktiv transport", något som kan motverka både psykisk och fysisk ohälsa hos unga (Faskunger 2008). Även om jag bara behandlat vägdragningarna utanför skolområdet schematiskt så har det ändå lyft tankar och idéer som i ett nästa steg skulle kunna utvecklas mer. Jag ville uppmärksamma att en skolgård inte bara behöver vara en skolgård utan även kan vara en del i något större och nyttjas av fler än bara elever och lärare. En ökad rörelse skulle främja en ökad användning och ett engagemang som ger möjlighet för fler att ta platsen i anspråk och utveckla en egen relation till den (Olsson 2002), vilket jag tror och hoppas kommer stärka skolans roll och säkra dess framtid. Detta skulle enligt Titman (1994) i förlängningen kunna leda till ett bättre uppförande och minskad vandalism, något som skolan i dagsläget

skulle behöva då eleverna under gåturen var väldigt upprörda och bekymrade över platser som stökats till under kvällstid. I vissa fall gick det så långt att de helt slutade att använda platser som vandaliserats för att det gjorde dem omysiga och läskiga.

Mer vegetation

Både analyserna och elevernas åsikter under gåturen pekade på att det är brist på vegetation på skolgården i dagsläget. I mitt förslag tillförs mycket vegetation både i form av buskar och träd, med en stor artrikedom av både blommor, blad, frukträd och barrväxter. Moores checklista (1996) tar upp vegetation som en främjare av sinnliga upplevelser och något som stimulerar alla sinnen. Även Grahns sju karaktärer kan till stor del uppfyllas och förbättras med hjälp av vegetation. Jag har i min gestaltning med hjälp av vegetation försökt skapa många lugnare områden och anhalter (4) där barnen kan dra sig tillbaka intill de mer högintensiva lekområdena. Jag har också försökt att främja sinnliga upplevelser genom olika typer av buskar och träd både vid kullarna och i den täta skogen. Vegetationen och de topografiska förändringarna har också motverkat det dominanta dynamiska området och istället skapat gradienter för att ge utmaningar i leken för barn i alla åldrar. Det naturlika och kuperade utseendet som eftersträvats i gestaltningen förespråkas också av bland andra Lindholm (1995) och Boldemann et. al (2006) som främjare för en ökad fysisk aktivitet och en variation av denna. Detta blir som mest framträdande vid kullarna och de rumsgivande buskplanteringarna och självklart också i den täta skogen, som trots att den ska hållas stilrenare än den vilda skolskogen, fortfarande är naturlig.

Möjligheter till lärande

Jag har med mitt gestaltningsförslag gett möjlighet för olika typer av lärande, både genom uteklassrum och mer informella ytor (5). Detta med inspiration från Coombes School (Olsson 2002) som arbetat med utomhuspedagogik genom bland annat berättarplatser samt Moores checklista (1996) där trädäck, lusthus och sittcirkel

tas upp som exempel på bra miljöer för undervisning. Jag har försökt att öppna upp gränserna mellan ute och inne genom att vid flera entréer ha trädäck så att man på ett smidigt sätt kan flytta ut undervisningen. Trädäcken kan också fungera som scener för framträdanden och kan även användas på rasterna för lugnare lek och som mötesplatser. Skolträdgården i öster möjliggör lärande genom odling, något som inte finns på skolgården i dagsläget och antagligen därför kommer att kräva mycket engagemang från både elever och lärare för att fungera. Jag anser dock att det är värt mödan då det leder till en rad positiva värden så som social interaktion och sinnesmedvetenhet (Moore 1996, ss. 110 - 111) samt ger en fin utsikt från både entrén och de omkringliggande klassrummen. När drivbänkarna slutligen spirar blir det också ett bevis för både elever och lärare att skolgården kan förändras till det bättre genom samarbete, vilket är en lärdom i sig.

Lekvärden året runt

Mitt gestaltningsförslag adderar flera platser för lek som komplement till de lekredskap som finns på platsen idag, detta genom bland annat markmoduleringar, vegetation och en hinderbana i skogsstråket. Jag har även föreslagit en kreativ verkstad på skolgården för att ge möjlighet till att skapa själv under kaosartade former, något om utvecklar barnens förmåga att göra urval och se helheter enligt hjärnforskare Matti Bergström (Chonvall 2010). Jag föreslår också att material kan skänkas till verkstaden av företag eller privatpersoner, något som jag tror kan bli ett populärt sätt att bidra till skolans verksamhet.

Ett stort fokus har legat på att tillföra platsen möjligheter till sinnlig lek (6) eftersom det är något som förespråkas frekvent i litteraturen (Mårtensson 2004, Moore 1996, Grahn 2007) men inte finns på platsen i dagsläget. Detta har, som tidigare nämnt under rubriken “mer vegetation och topografi”, till stor del skapats med hjälp av träd och buskar. Moores checklista (1996) förespråkar också naturlika vattenområden som plats för sinnliga lekar, något som jag inte utvecklat fullt ut. Bäck

skolområdet bör klassas som ett naturligt vattenområde och var en av favoritplatserna på skolgården under momentet “bästa och sämsta platser” vid gåturen (7). Jag har dock valt att behandla bäcken väldigt schematiskt och har nöjt mig med att tillgängliggöra den med en stenmjölsgång och ett trädäck, mycket på grund av dess perifera lokalisering på skolgården.

För att skapa möjligheter till lek året runt på skolgården hade jag stor hjälp av vinterinventeringen. Där såg jag hur snön kunde skottas ihop till högar centralt på skolgården och på så sätt fungera som redskap för flera olika lekar. Jag har också tillfört platsen flertalet kullar som vintertid kan användas för pulkaåkning och madrass, något som efterfrågades under gåturen. Det jag kan känna att jag inte riktigt nått ända fram med är en utvecklad plan för hur platsen kan användas vintertid, även om jag haft det i åtanke under gestaltningsprocessen. Jag tror att det har att göra med att jag blev positivt överraskad under vinterinventeringen och därför tänkte att de redan hade koll på hur skolgården kan transformeras av snön. Detta skulle kunna fördjupas genom att i dialog med barnen skapa platser som de vill använda vintertid, kanske genom en snöröjningsplan.

7.2 TILLVÄGAGÅNGSSÄTT

Metodval

Jag har arbetat med flera olika metoder för att samla in kunskap i detta arbete. Litteraturstudien kändes som den mest självklara delen i början för att få inblick i ett ämnesområde där jag inte är så bevandrad. När även de andra delarna är genomförda kan jag konstatera att de olika metoderna har förstärkt varandra och främst gäller detta brukarmedverkan i relation till de övriga metoderna.

En svårighet som jag upplevt med att ha en bred kunskapsbas innehållandes både inventering, analyser, litteratur och brukarmedverkan var att till sist samla all kunskap och omsätta den i gestaltningen. Sättet jag utformade mitt program, genom att samla sammanfattningarna från de olika källorna och sedan foga samman dem efter hur de överlappade, hjälpte mig att mer konkret se vilken information jag samlat in. Eftersom jag hela tiden gör ett urval i informationen känns det viktigt att både jag och läsaren förstår varje steg.

Min gestaltningsprocess - vikten av fysiska modeller

Något jag tar med mig till kommande gestaltningsuppgifter är hur förlösande det kan vara att arbeta fram fysiska modeller. Inledningsvis fastnade jag väldigt mycket på detaljer trots att förslaget i slutändan inte skulle vara på detaljnivå. Jag tror att denna läsning hade att göra med två saker. Dels är jag ovan att arbeta med skolgårdar och därför tog det ett tag innan jag läst på och kände mig säker på hur jag skulle förhålla mig till uppgiften. Den stora anledningen tror jag har att göra med att jag känner till både platsen och de som är involverade i projektet. En slags undermedveten och omotiverad rädsla för att bli ifrågasatt ledde då till att jag fokuserade på exakta linjedragningar och takvinklar istället för rumslighet och karaktärer som skalan och uppdraget krävde. De fysiska modellerna visade sig här fungera som en katalysator som fick arbetet att komma vidare och var även till bra hjälp vid återbesöket på skolan för att eleverna skulle få en känsla av hur gestaltningsförslaget skulle upplevas (se sid. 17 för bilder).

Inventering - Vinteraspekten viktig i framtida projekt?

Eftersom skolgården har varit min egen skolgård när jag gick i låg- och mellanstadiet kände jag till den väl redan innan mitt inventeringsbesök. Det jag främst reagerade på vid besöket var att nästan ingenting hade förändrats på över tio år. Några större träd var nertagna och en ny gungställning hade monterats men i övrigt var allt sig likt, om än mer slitet än jag minns det. Vinterinventeringen var intressant för att se hur platsen används ungefär hälften av tiden som spenderas i skolan under ett år. Detta tror jag kan vara användbart även i andra projekt då jag upplever att det ofta presenteras en inventering i sommarskrud trots att vi lever på en breddgrad med vinter en stor del av året.

Analys - En förståelse för platsen och brukargruppen

Analyserna som utfördes på platsen hjälpte mig att se på platsen med professionella ögon istället för personliga. Detta är möjligtvis syftet med analysmetoder men är inget jag reflekterat över förrän jag skulle analysera en plats jag själv varit brukare av. Patrik Grahns sju karaktärer för flödande lek var också till stor hjälp i att förstå barns lek och hur den kan se ut. Det var också värdefullt att få mina analyser av platsen bekräftade vid platsbesöket under brukarmedverkan för att känna en trygghet i gestaltningen och valet av metoder. Ett exempel på detta är att den plats som jag utifrån Grahns analys fått uppfattningen om skulle vara väldigt bra, och en av de få platserna som erbjöd flera av de olika karaktärerna i en bra relation till varandra (nummer 12 på sid. 33), också visade sig vara det i praktiken. Vid samtal med lärare och elever under besöket för brukarmedverkan framkom det att den var den absolut populäraste platsen, mycket på grund av den fällda stocken (plats 3 på gåturen) som barn år efter år hade använt på olika sätt i takt med att den förmultnade och blev nedsliten.

Brukarmedverkan - En ögonöppnare

Att kombinera litteratur, inventering och analys tillsammans med brukarmedverkan var ett bra sätt att se att jag var på rätt spår och inte gjorde några stora missar. Brukarmedverkan skedde sent i processen, mycket på grund av att jag ville avvakta snösmältningen för att få en så bra bild av skolgården som möjligt men också på grund av lov och andra skolaktiviteter. Jag hade därför möjlighet att vid mitt besök stämma av den bild jag fått av skolgården genom litteratur, inventering och analyser med eleverna och få den bekräftad. Vid återbesöket var gensvaret enat positivt vilket också stärkte mig i min uppfattning av situationen. Jag var innan återkopplingen osäker på om jag skulle lyckas förmedla mitt förslag till åhörarna då vissa av dem var väldigt unga. Det gick dock över förväntan och jag insåg att det är lätt att underskatta barns förmåga att delta, förstå och komma med kommentarer. När eleverna på skolan väl fick ett forum märkte jag ganska snabbt att de hade åsikter om allt, varje liten sten, skruv, kotte eller häftstift var analyserad. Efter en sådan insikt blir man genast nyfiken på vilka andra brukargrupper man hyser samma förutfattade meningar om. Att ha deltagit i en brukarmedverkarprocess är därför en av mina största behållningar med arbetet.

7.3 SLUTSATS

Mitt gestaltungs-förslag är framtaget som ett inspirerande exempel och försöker visa på vilka möjligheter skolgården faktiskt besitter. Inledningsvis skriver jag om fördelarna med den nära skolgården och jag hoppas att detta examensarbete ger ännu fler argument till varför skolans framtid bör säkras.

Min förhoppning är att skolgården ska bli en plats som under skoltid sporrar till nya sätt att lära och lära ut, ger kreativa skoldagar, möjligheter till utvecklande lek och en känsla av att det är roligt att gå till skolan för både elever och lärare. Utanför skoltid kan platsens målpunkter, exempelvis uteklassrummen, ishockeyrinken och gräskullarna, nyttjas av hela samhället för olika aktiviteter samtidigt som skolgården också ger möjlighet till en arkitektonisk upplevelse med rekreativa värden. Detta, tillsammans med det vägnät som tillgängliggör skolgården och omkringliggande målpunkter, stärker skolans roll som nav och genererar växtkraft i samhället för en framtida utveckling istället för avveckling.

Syftet med detta arbete var bland annat att ta tillvara på det engagemang som konflikten om skolans vara eller icke vara har väckt i Bispgården. Jag tror att det engagemanget finns i alla åldersgrupper i samhället och att brukarmedverkan är en bra metod för att få med de yngsta och de som faktiskt kommer att drabbas direkt av en nedläggning. Förhoppningsvis leder deras medverkan till de positiva effekter som Titman (1994) skriver om med ett ökat ägandeskap. En kontinuitet i samarbete mellan elever, lärare, skolan och resten av samhället vore optimalt för skolgårdens framtid. Både för att genomföra projekt som exempelvis trädplanteringar och skötselåtgärder men i förlängningen även för att befästa skolan som en självklar plats i samhället. Något som i sin tur kan öka användningen, stoltheten och förhoppningsvis även leda till inflyttning.

● Epilog

Kommunstyrelsen i Ragunda kommun tog den 4 juni 2013 beslutet att i fortsättningen driva Järaskolan som en F-6 skola med fritidsverksamhet. Det lokala engagemanget hade vägt tungt vid beslutstagandet och kommunen tror att detta kommer leda till en god samordning och hög kvalitet på skolan. Som kommentar till beslutet sa kommunalrådet: *“I detta förslag (beslutet att behålla skolan) skapar vi förutsättningar för alla våra grundskolor från förskoleklass till åk. 6 att ha fantastiska utemiljöer i närheten till skolan. En av de fördelar vi har med att bo på landsbygden är just de miljöer som finns här som i städer aldrig kan återskapas på samma sätt”*. Den 26 juni röstades beslutet igenom även i kommunfullmäktige (Ragunda kommun 2013d).

REFERENSER

Adelsköld, N. (2006-06-16). *Barn behöver hemliga platser*.
<http://www.slu.se/sv/samverkan/kunskapsbank/2006/6/barn-behover-hemliga-platser/> [2013-04-05]

Björling, S, Havström, M, Svennberg, M, Teimouri, M. & Åhlström, L. (2011). *Trygghetsvandring ur barns perspektiv*. Falköping: Svärd & Söner

Boldemann, C, Blennow, M, Dal, H, Mårtensson, F, Raustorp, A, Yuen, K. & Wester, U. (2006). *Impact of preschool environment upon children’s physical activity and sun exposure*.
<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0091743505002380>
[2013-04-02]

Boverket (2006). *Lär känna din ort! - metoder att analysera orter och stadsdelar*.
http://www.boverket.se/Global/Webbokhandel/Dokument/2006/lar_kanna_din_ort.pdf [2013-04-17]

CABE, Comission for Architecture and the Built Environment. (2008). *It’s our space: A guide for community groups working to improve public space*. 2. ed. London: Seacourt Ltd

Carmona, M, Heath, M, Oc, T. & Tiesdell, S. (2010). *Public Places Urban Spaces: The Dimensions of Urban Design*. 2. ed. Burlington: Architectural Press.

Cele, S. (2006). *Communicating place: methods for understanding children’s experience of place*. Stockholm: Stockholms universitet

Cele, S. (2010). Lek och identitet i den urbana miljön. I: de Laval, S, Lieberg, M. & Åkerblom, P. (red), *Den lärande staden*. Umeå: Borea, ss. 82-95.

Chronvall, S. (2010). *En handbok i utformning av förskolors utemiljöer - trädgårdar att lära och leka i*. Uppsala: Institutionen för stad och land, SLU.

Faskunger, J. (2008). *Barns miljöer för fysisk aktivitet: samhällsplanering för ökad fysisk aktivitet och rörelsefrihet hos barn och unga*.
http://www.fhi.se/PageFiles/3850/R200833_barns_miljoer_for_fysisk_aktivitet_webb.pdf [2013-04-01]

Fors Företagareförening (2012a). *Järåskolan, Bispgården*.
<http://www.bispgarden.nu/Default.asp?path=18598%2C39762&pageid=56877>
[2013-04-01]

Fors Företagareförening (2012b). *Om oss*.
<http://www.bispgarden.nu/default.asp?path=18412&pageid=26677> [2013-05-01]

Fors Företagareförening (2013-01-21). *Alternativ Järåskolan, vi ska ha Sveriges bästa skola!*
http://www.bispgarden.se/media/vi_ska_ha_sveriges_b_sta_skola_130121.pdf
[2013-04-01]

Fors Historia (2013). *Läs om Fors historia*.
<http://www.forshistoria.com/lsomforshistoria.htm> [2013-05-01]

Grahn, P. (2007). Barnet och naturen. I: Dahlgren, L.O, Sjölander, S, Strid, J.P. & Szczepanski. A (red), *Närmiljö blir lärmiljö - Utomhuspedagogik som kunskapskälla*. Pozkal: Studentlitteratur, ss. 55-99.

Iltus, S. & Hart, R. (1995). Participatory Planning and Design of Recreational Spaces with Children. *Architecture & Behaviour* [Elektronisk], vol. 10, ss. 361-370. Tillgänglig: <http://ebookbrowse.com/gdoc.php?id=429451187&url=43afcea943069278aae8c54306674688> [2013-04-03]

Johansson, T. (1987). *Kring Bispgården och Stadsforsen - Elkraften och Vattenfall i östra Jämtland*. Sundsvall: Tryckeribolaget i Sundsvall AB

Jämtlands läns museum (1982). *Spåren i landskapet - Se och upplev Jämtland - Härjedalen*. Uddevalla: Heimbygdas förlag.

Lindgren, M. (2012). *Det här är min skolgård. Tillvägagångssätt för medbestämmande och ökad trivsel i skolmiljön*. Uppsala: Institutionen för stad och land, SLU.

Lindholm, G. (1995). Skolgården - vuxnas bilder - barnets miljö.
I: Björklid, P. (2005). *Lärande och fysisk miljö - En kunskapsöversikt om samspelet mellan lärande och fysisk miljö i förskola och skola*. Kalmar: Lenanders grafiska AB, s. 124.

Lindholm, G. (2001). Mer att göra på skolgården? - en undersökning av barns aktiviteter på nio skolgårdar före och efter ombyggnad. I: Björklid, P. (2005). *Lärande och fysisk miljö - En kunskapsöversikt om samspelet mellan lärande och fysisk miljö i förskola och skola*. Kalmar: Lenanders grafiska AB, s. 124.

Lynch, K. (1960). *The Image if the City*. Massachusetts: Massachusetts Institute of Technology.

Marklund, I. & Westerlund. B. (2009). *Skolan mitt i byn - Diskussionsunderlag och checklista inför eventuell nedläggning av en byskola*. Sundsvall: Accidenstryckeriet

Moore, R.C. (1996). Outdoor settings for playing and learning: Designing school grounds to meet the needs of the whole child and whole curriculum. *The NAMTA Journal*, vol 21, ss. 97 - 120.

Mårtensson, F. (2004). *Landskapet i leken: En studie av utomhuslek på förskolegården*. Alnarp: Reproenheten SLU Alnarp
Nyberg, R. (2000). *Skriv vetenskapliga uppsatser och avhandlingar med stöd av IT och Internet*. 4. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Olsson, M. (2013-03-01). Järåskolans hockeyrink invigd. *Länstidningen Östersund* [online]. <http://ltz.se/nyheter/ragunda/1.5637409-jaraskolans-hockeyrink-invigd>
Tillgänglig: 2013-04-17

Olsson, T. (red) (2002). *Skolgården som klassrum: Året runt på Coombes School*. Lund: BTJ Tryck AB

Ragunda kommun (2011-03-22). *Geografi*.
<http://www.ragunda.se/omkommunen/faktastatistik/geografi.4.110c31f7055f8d397fff4221.html> [2013-04-01]

Ragunda kommun (2012-02-14 a). *Pressmeddelande 2012-02-14*.
<http://www.ragunda.se/aktuellt/ragunda2020/pressmeddelande20120214.4.47505127134cce7d80c80001031.html> [2013-04-01]

Ragunda kommun (2012-06-29 b). *Kommunfullmäktiges sammanträde 2012-06-27, Del 4*. <http://www.ragunda.se/webbtv/sammantrade20120627.4.66096e6e1380d8300938000100.html> [2013-04-01]

Ragunda kommun (2013 a). *Statistik elevantal JÅ-KU-AO*.
<http://www.ragunda.se/aktuellt/skolutredningragunda.4.5f05a52e13b22227557194.html> [2013-04-01]

Ragunda kommun (2013-02-27 b). *Prel. skolutredning Ragunda 2020 Förskola/skola*.
<http://www.ragunda.se/download/18.3c6fc58013cd2d8e860139/Prel+slutdokument+2013-02-27.pdf> [2013-04-01]

Ragunda kommun (2013-05-13 c). *Järåskolan i Bispgården*.
<http://www.ragunda.se/innehall/barnutbildning/grundskola/jaraskolan.4.1493102f8a1b78d357fff3795.html> [2013-05-16]

Ragunda kommun (2013-06-04 d). *Ragunda 2020 - beslut om skolan*.
<http://www.ragunda.se/nyhetsarkiv/ragunda2020beslutomskolan.5.34484cb713efafc8494d.html> [2013-06-24]

Ranger, A & Westberg, K. (2004). *Metoder för möten*. Malmö : MCT

Titman, W. (1994). *Special places ; special people: the hidden curriculum of school grounds*. Surrey: World wide fund for nature/Learning through landscapes

UNICEF (2012). *Barnkonventionen*.
<http://unicef.se/barnkonventionen> [2013-04-01]

Åberg, J. (2012). *Vi har ju en skolgård! Ett gestaltningsförslag framtaget för och med högstadiееlever*. Uppsala: Institutionen för stad och land, SLU.

Foto och illustrationer

Alla bilder och illustrationer av författaren där inget annat anges. Underlagskartor är hämtade från Eniro/© Lantmäteriet, i2012/901.

BILAGOR

ETT ÅR PÅ SKOLGÅRDEN

När den första snön faller omvandlas de mjuka gräskullarna till pulkbackar och uteklassrummen blir mysiga krypin under taksterna och efter skridskoutflykten. Inifrån klassrummen kan man se hur flaglarna renar det sista från fruktadalen.

När värmen återvänder spricker hela skolgården ut i blom och antligen kan man sitta ute under både lektoner och på lunchen på något av trädäck. Nya kolprojektet tar form i skogsstruket och spännande upptäckningar utvecklas i verkstaden. Det planteras ut i divibänkerna och man kan första gången för säsongen cykla till Cerebadet efter skolan. Inifrån skolaslutningen repas upprädlaren på utsenaren, i verkstaden målas konstverk och i divibankarna väver solrosorna sig höga. BMX-banan används flitigt efter skolan och det spelas bänmboll i gräset under idrotten. När terminen går mot sitt slut samlas alla elever på skolgården och går tillsammans genom skogen och över järnan till skolaslutningen på Cerebadet.

WATERCRAFT - EVELINA SKODELID

Konceptet som används i gestaltningen av skolgården är inspirerat av det paradigmnsikte som skett från vattenkraft till växtkraft. Skolgården ska ge möjlighet för både elever, lärare och samhället att uppleva det landskap som annars lätt kan tas för givet på ett helt nytt sätt.

pa ett helt nytt sätt.

Karaktärsområdet:

rumslighet och platser för lek.

med hjälp av bland annat färg, trä och genom odling.

riktningen ut mot den mer otuktade skolskogen.

genom flera karaktärsområden efter varandra eller fördjupa sig i ett.

DE BÖLJANDE BERGEN

Hela skolgården ramas in av de mjuka gräskullarna som symboliserar de böljande bergen i det omkringliggande landskapet. Markmoduleringarna varierar i både storlek och höjd för att erbjuda utmaningar till alla åldersgrupper. Kullarna kan användas i lek både sommar och vintertid då de blir pulkabackar i olika storlekar. I idrottsundervisningen passar kullarna till uppvärmning och motriktövningar och kan bli arenor för annorlunda fotbollsmatcher. Andra sätt att använda sig av kullarna är att täcka dem med bark och skapa banor för BMX och andra lekar.

Rummen som skapas mellan kullarna kan förstärkas ytterligare med buskplanteringar, detta blir tydligt i skolgårdens norra del där buskarna formas i bersälika rundlar där man kan sitta ostört i mindre grupper eller själv. Beroende på hur buskarna klipps och gallras kan labyrinter och kojor ta form från år till år. Med buskarnas hjälp är det också enkelt att skärma av mot oönskad insyn eller utblickar, exempelvis mot ishockeyrinken sommartid.

DEN MÄNSKLIGA NÄRVARON

Detta är kreativitetens stråk. Trädäcken vid entréerna mjukar upp gränsen mellan ute och inne och gör det enkelt att flytta ut undervisningen eller mellanmålstunder. Vid stark sol ger sosegl en behaglig skugga. Trädäcket vid dubbelvingen i norr kan även fungera som scen för mindre musikuppvisningar eller teaterframträdanden med grässlätten som läktare.

Det som karaktäriserar stråket är fruktträden. Vissa är av prydnadskaraktär och markerar, likt utropstecken, entréerna medan de andra breder ut sig i stora fruktlander och ger barnen en möjlighet att plocka sitt mellanmål direkt från trädet. Drivbänkarna i öst är platsen för odling och kontemplation och kan användas frekvent i undervisningen. Bär och blommor ger en färgsprakande innersida som kan njutas även inifrån. Verkstaden är platsen där allt är möjligt och fantasin får flöda fritt. Det nya planket kan kläs med papper och användas som en stor panna. Förrådet ger möjlighet för eleverna att läsa in sina projekt under natten och gör det enkelt att plocka fram det material som behövs för att förverkliga sina idéer.

DEN TÄTA SKOGEN

Skogen är skolgårdens signum och hålls stilent begränsad av en ram av roströd cortenstål. Stålkantens höjd varierar från att vara som ett staket i väst till att vid övergångar dyka ner och synas endast som en fris i marknivå. Vid asfaltplanen är kanten en lag sarg och när den skär över bilvägen markerar den att bilisten nu är inne på skolans område.

Träden går från att i väst bestå främst av barr till att sedan bli mer av blandskogskaraktär. Variationen i växtvalet ger kvalitéer året runt i form av blom, bär och vintergröna växter. I skogen finns tre uteklassrum som fungerar som mötesplatser under och utanför skoltid. Dessa blir vintertid mysiga ställen att elda vid, exempelvis efter en skridskotur. Skogen passar perfekt för kolbyggen och det finns gott om platser att gömma sig eller vara ifred i. En naturlik hinderbana slingrar sig mellan stammarna och det finns ett klätterträd för alla. Stigar av stenmjöl och bark leder vägen igenom stråket och mynnar till sist ut i skolskogen. Här slutar stälkanten och markerar gränsen mellan skolan och skolskogen på ett subtilt sätt. I skolskogen plockas det roströda stålet upp i skyltar för att leda besökaren rätt.

PERSPEKTIV P1 SETT MOT GRÅ Huset

Labyrint av buskar.

Mjuka gräskullar.

Illustration över gräskullarna och BMX-banan intill fotbollplanen.

Genom att flytta runt jordmassorna som finns i dagsläget kan fler mindre kullar skapas. Om man exempelvis gräver en grop och lägger den uppgrävda jorden alldeles intill gropen har en dramatisk skillnad i topografin skapats med enkla medel. Buskarna ska ha en vild karaktär som kan tämlas på olika sätt beroende på vilken känsla som eftersträvas. Genom att fylla en grävska med sly och tillhörande jord och mikroorganismer kan en snabb etablering ske. När det är dags att beskära kan eleverna vara med och gallra fram sina favoritställen.

SEKTION A1-A2 SKALA 1:100/A1

Målarverkstad.

Utepyssel.

Stämningfulla uterum under trädkronan.

Odlingsyta med solskydd.

Illustration över uteverkstaden vid gula huset.

I denna del av skolgården används mycket virke både till trädäck, drivbänkar och i verkstaden. I val av trä bör hållbarhet och säkerhet prioriteras. Material till verkstaden kan skänkas från både företag och privatpersoner för att ge eleverna tillgång till en fantasieggande lek. Stråket innehåller ett stort antal fruktträd och prydnadsträd. En annorlunda semesterpresent framtidens fruktträd på orten till sina anställda kan i framtiden vara fem äppelträd av olika sorter till skolgården. När träden börjar ge frukt kan försäljning av must och mos ge eleverna bidrag till klasskassan.

SEKTION B1-B2 SKALA 1:100/A1

Kolbyggen i glorian med tackbark.

Naturlik hinderbana.

Kanistid av cortenplåt.

Illustration över entrén till skolskogen.

Flertalet industrier i Bispgården hanterar stål och har maskiner som kan skära i det. Det finns alltså möjlighet att stälkanten som definierar den täta skogen kan tillverkas lokalt. Mycket av de mer naturinspirerade lekredskapen kan hämtas från skog och mark. Detta bör dock ske i dialog med en besiktningsskontrollant så att lagar och regler för en säker lek följs. Gällande planeringen av själva skogen kan det behövas "amiträd" av snabbväxande arter, exempelvis pil och asp, till en början för att få upp volym och skydda de mer långsamt växande arterna så som tall.

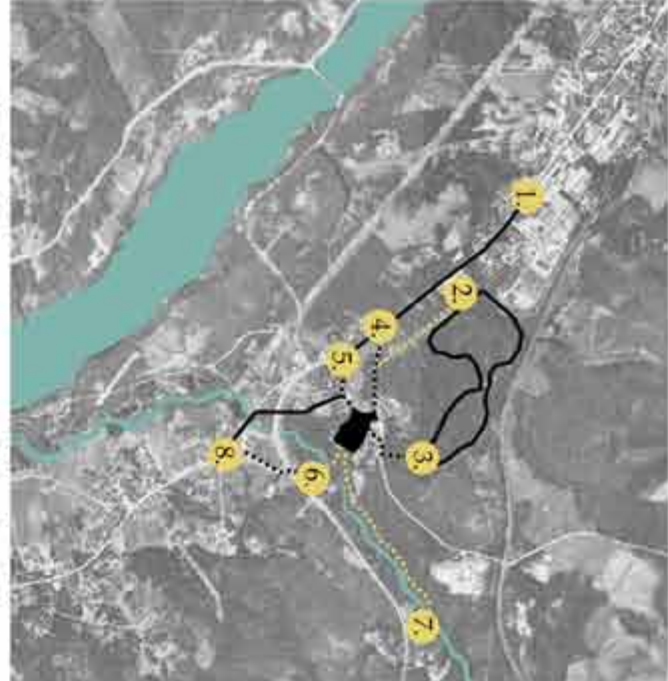
Skiss över stälkantens konstruktion.

SEKTION C1-C2 SKALA 1:100/A1

SKOLGÅRDENS FUNKTION SOM NAV I SAMHÄLLET

För att främja platsens funktion som nav och göra det enkelt för både elever, lärare och övriga samhället att ta sig till skolgården och dess målpunkter är omkringsiggande vägnät viktigt.

Detta ska inte bara ge en smidig och säker resa till och från skolan utan också tillgängliggöra längre sammankopplade stråk som kan användas för rekreation. Samtliga vägar bör vara gång- och cykelanpassade i ett tillgängligt material. Detta för att främja en "aktiv transport" i vardagen. Nedan följer en karta över skolgården och dess relation till de närmaste målpunkterna.

VÄXTMATERIALETS UTVECKLING

1. DEN VÄSTRA DELEN AV BISPGÅRDEN

Idag finns en asfalterad bilväg med separerad gång- och cykelbana hela vägen från centrum och ner till vägen utanför skolan. Detta möjliggör säker gång och cykeltransport mellan skolan och västra Bispgården.

2. ÖSTERVÄG, IDROTTSANLÄGGNING

En tillgänglig stenmjölsväg för gång och cykel genom skogen skulle minska avståndet mellan skolan och Österväg. Denna skulle även kunna fungera som en förbifart av ellusspåret.

3. ELLUSSPÅRET

En förstärkt koppling mellan skolan och ellusspåret skulle göra det lättare för skolan att nyttja spåret. Det skulle också främja övriga samhällets möjlighet att nyttja skolområdet och göra det till en del av promenaden eller löparundan.

4. INFART NORD

Den norra infarten till skolområdet leder till vändplatsen där föräldrar lämnar och hämtar sina barn. I dagsläget är vägen en gropig grusväg och passerar kyrkan och hembygdsgården innan slutdestinationen Järaskolan. Denna väg används också av de som arbetar på skolan. Om vägen rustades upp skulle det inte bara ge en säker gång- och cykelsträcka för eleverna utan även gynna både kyrkan, hembygdsgården och underlätta för besök av skolgården även utanför skoldid.

5. INFART SYD

Den södra infarten är där skolbussen lämnar och hämtar och sista bilen sker till fots. I dagsläget är vägen en gropig grusväg och passerar kyrkan och hembygdsgården innan slutdestinationen Järaskolan. Denna väg används också av de som arbetar på skolan. Om vägen rustades upp skulle det inte bara ge en säker gång- och cykelsträcka för eleverna utan även gynna både kyrkan, hembygdsgården och underlätta för besök av skolgården även utanför skoldid.

6. GERÅLUND

Dansbanan Gerålund ligger naturskönt intill Järån och skulle kunna ta en förstärkt koppling till skolgården. Genom en tillgänglig gång- och cykelväg och en bro över ån skulle Gerålund länkas samman med de övriga föreslagna vägnätet och bli ett utflyktsmål för hela samhället. Gerålund skulle också, efter viss upprustning, kunna fylla funktionen som festplats igen under exempelvis skolväxlingar och evenemang.

7. GERÅBADET

Badplatsen Geråbadet nås idag genom en brant, asfalterad och högfärdig bilväg utan trottoar. Genom en tillgänglig gång- och cykelväg genom skogen skulle det ges möjlighet till en säker transport till och från badplatsen. Om vägen dras intill Järån blir den inte bara en transportsträcka till och från badet utan kan även ge rekreativa värden och möjlighet till fiske från tillgängliga träbryggor. Detta skulle kunna bidra till ett ökat nyttjande av skogen både från skolan och övriga samhället.

8. DEN ÖSTRA DELEN AV BISPGÅRDEN

I dagsläget finns en gång- och cykelväg mellan skolan och de östra delarna av Bispgården samt en asfalterad väg med separerad gång- och cykelbana genom själva samhället. Genom en förstärkt och säker koppling till Gerålund kan skolgården tillgängliggöras från de östra delarna genom två vägar. Detta skulle även kunna främja ökad rörelse utanför skoldid.

VID ETABLERING BÖR TRÄDEN SKYDDAS MED STÖTOR OCH STAMSKYDD

NÅGRA AV DE SNABBVÄXANDE TRÄDEN HAR BLIVIT STORA SKAPAR KARAKTÄR TILL DEN TATA SKOGEN

SKOGEN HAR BLIVIT TAT OCH KAN BEHOVA GALLRAS FÖR ATT FÖRSTÄRKA RUMMEN I STRAKET

BUSKARNAS KAPAR REDAN VID NYPLANTERING DEFINIERADE GRÄNSER

BUSKAGEN HAR VUNIT TILL SIG OCH KAN GALLRAS UR FÖR ATT SKAPA LABYRINTER OCH KOJOR

BUSKAGEN HAR KOMPLETTERATS MED NYA SLYPLANTERINGAR FÖR ATT BEHÅLLA DEN AVSKÄRMANDE EGENSKAPE

SEKTION D1-D2 SKALA 1:200/A1 EFTER TJUGO ÅR

SEKTION D1-D2 SKALA 1:200/A1 EFTER FEM ÅR

VÄXTFÖRSLAG

Högsmågel	Rönnspira	Vibbäckskärnell	Lilja rödtride	Oxel	Björk	Bergall	Serbygn	Gammeldom	Ungersk gryn	Bergskärnar	Olka sorters äppelblad
Skogskornell				Silvertuoke	Näverbagg	Silvertuoke		Pil	Tampupommon		
								</			

BILAGA B: 3 FRÅGOR - ARBETSGRUPP & LÄRARE

Varför är det viktigt att ha kvar skolan i Bispgården?

Skolan	7 st
<ul style="list-style-type: none">- Trygghet för eleverna i hembygden- Bra skola i bra område, men kan bli ännu bättre!- Den lilla skolans alla fördelar- För att locka nya invånare till Bispgården- Levande bygd- Barnen är vår framtid- För barnens skull- För bygdens skull- För framtidens skull- Möjlighet till samhällets fortlevnad, utveckling- Unik historia som kan implementeras i verksamheten- Omgivning och miljö- Bygdens fortlevnad- Inflyttning attraktiv, barnfamiljer- Viktigt för industrin, arbetstillfällen/arbetskraft- Bevara bygden - få inflyttning - ha kvar barnfamiljerna - öka arbetstillfällena - mer inflyttning - större skola	

Föräldragruppen	4 st
<ul style="list-style-type: none">- För att orten ska kunna utvecklas med inflyttning och för att förhindra utflyttning- Närhet, korta resor- Liten skola, tryggt- Skolan representerar/är en symbol för utveckling, framtidstro och livskraft- Ur näringsperspektiv/kommunperspektiv vid rekrytering och inflyttning- I och med det stora engagemanget som finns, finns också förutsättningarna för barnen, ordna en av de bästa skolorna i landet- Skolan känns som navet i Bispgården, utan skola riskerar hjulet att “fisa ihop”	

Näringsliv	3 st
<ul style="list-style-type: none">- Säkerställa ett levande samhälle med möjlighet till kompetensförsörjning framförallt för näringslivet- Lättare att få inflyttning till kommunen- Lättare att rekrytera medarbetare till näringar, vilket är nödvändigt för utveckling- Det stimulerar inflyttning och motverkar utflyttning	

Fors intresseförening	3 st
<ul style="list-style-type: none">- En viktig del i samhället- Förutsättning för att Bispgården ska utvecklas och leva vidare- Viktigt för barnen att gå i en skola som med engagemang från näringsliv och befolkning har stora förutsättningar att bli riktigt bra- För att Bispgården ska leva vidare- För att det är en bra skolmiljö- För att vi har många företag- För att barnen ska slippa åka långa resor och ha långa skoldagar- Barnen är grunden till en långsiktig framtid- Om vi gör barnens uppväxt så bra vi kan är chansen större att dom väljer att stanna eller återvända en dag	

Vad är det som gör en bra skolgård?

Skolan	7 st
<ul style="list-style-type: none">- Att det finns flera olika miljöer som tilltalar flera (ex. grönområde, asfalt, grus).- Lugna platser där man bara kan “vara”- Rörliga leksaker/grejer- Att det finns möjlighet till flera olika aktiviteter- Olika miljöer- Träd, gräs och asfalt- Platser för olika aktiviteter: “Pratplats”, Lekar, Mer fysisk aktivitet (sport, cykel, klättra)- Omväxlande utbud (tex. gräs, grus, asfalt)- Saker som inte bara är få förutbestämda aktiviteter- Färgglatt- Variation av aktiviteter- “krypa undan ställen”- Lummig och levande- Variation av aktiviteter (lugna ställen, “mys”, fartfyllda aktiviteter)- Färg, lummighet- Material som inbjuder till lek och rörelse, tex basketkorgar, balansgång, gungor, klätterställningar/vägg	

Föräldragruppen	4 st
<ul style="list-style-type: none">- Stimulans till rörelse/aktivitet (fotbollsplan, skridskoplan osv)- Stimulans till aktiv lek/gungor osv- Möjlighet till stillsam lek- Möjlighet att ha “pedagogiska uteklassrum”- Skog, gräs, asfalt/sand - trygghet, äventyr, upptäckarglädje- Skog, upptäcksglädje- Finns olika “saker” att göra	

<ul style="list-style-type: none">- Mycket aktiviteter för att träna motorik- Många olika “zoner”- Mycket grönt och natur- Genomtänkta aktiviteter	
Näringsliv	3 st
<ul style="list-style-type: none">- Möjlighet till lek- “hemliga” ställen- kreativ lekutrustning- Lättillgänglig- Saker att göra- Säker- Växtlighet- Lekmöjlighet- Kreativitetsinspiration	
Fors intresseförening	3 st
<ul style="list-style-type: none">- Inbjudande - trivsamt- Aktivitetsskapande- Bra utemiljö- Nära till skog och natur- Att barnen får vara med att bestämma och utforma skolgården- Ett utbud av olika miljöer och aktiviteter som passar oavsett intresse och ålder	

Vilken var din favoritplats på din egna skolgård? Varför?

<ul style="list-style-type: none">- Gräsplanen bakom gymnasalen- Fotbollsplan- Fotbollsplan - aktivitet- Det var hela skolgården för vi växlade aktiviteter och även årstiderna styrde- Fotbollsplanen- Gungorna (gillade säkert fartens tjuvning)- Träden där vi klättrade och kajan som var “pratplats”- En sittplats ute vid några blommor/ buskar- Att sitta och prata - umgås i en hemlig miljö- Klätterställningen/gungor- Skogen, leka tex kurragömma- Olika efter årstid tex hopprep vår/ sommar	<ul style="list-style-type: none">- Skogen, lätt att leka där- Fotbollsplan- Nära till naturen och skog- Backen som vi åkte pulka i- Snöhögarna på vintern- Bäckan- Vinter - skridskoplan, sommar - fotbollsplan, där lekte de flesta barnen- Skogen, där kunde man åka kana på vintern och leka olika rollerkar övriga årstider- Hockeyplan/fotbollsplan- “Sparkade vägg”- Slänt till fotbollsplan- Snöhögar och kajan
---	--